

شورا

عدد ۲۳

دیکابر ۱ = سنہ ۱۹۱۳

محرری: رضوان الدین بھہ فخر الدین

ناشری: «م. شاکر و م. ذاکر رامیفلر»

مندرجہ سی

علی یوسف

محرر و شہرتی آدم لردن.

رابیندر تاغور

ہند شاعر لردن.

شام خاطر اقی

صاقماری.

عالمی آراسندہ اختلاف
بتارمی؟

عبدالسلام مفتی ننگ خاطر
دفتری.

اسلام و مسلمانلر

امام و مدرس سرورالدین بن
مفتاح الدین.

بانقہ معاملہ لری حقندہ

ہادی ظاہری.

تورکستان ولایتندہ اصول
جدیدہ تاریخی

اہل اللہ خیر اللہ اوغلی.

تعدد زوجات حقندہ

حجت الحکیم محمودی.

اویغانو ویا شمالق تاریخی.

تربیہ و تعلیم:

«فن تربیہ» - مرد عالم.

«ایسکی یہودی لردہ بالا

تربیہ لہو» - میرسیاف. «بخارا

مدرسہ لری» - صابر جان ابن

ملا محمد مصطفی. «تربیہ» -

نریا.

مراسلہ و مخبرہ:

اورسکی، نامعلوم، یکاتر.

ینبورغ و بورای دن.

مطبوعات خلاصہ سی.

باشسز حکایہ - کیر بکر.

عباس ننگ قزغانچ کار تینا.

لری مبارکشاه الحنفی.

حوادث.

❀ ❀ ❀ ❀ ❀

۲۱ نچی عدد «شورا» مجله علمیه سن ۱۱ نچی نویابردده گنه اوقورغه موفق بولدم. «شورا» ده اداره که مکتوبلر قسمندده محترم عبد الله المعاذی حضرت نك «كوكلتاش» توغروسندده ميكا تديهی كوردی. آنك فكر نچه «كوكلتاش» اولمانچه «كوكلداش» بولوب معنا سیده ایمچا كدهش بولورغه كیرهك ایكان. لکن ميكا بو توغروسده بابتا فنه كتابلر آقاررغه توغری كیلدی. «قل بابا كوكلتاش» نك نیچه یاشنده عبد الله خانغه قوشلدى صراحتا بیان ایدلمه سده بعض بر قرینه لرگه قاراغانده ۲۰ یاشلرنده عبد الله خانتي تريه ایدرگه كروشكانلگی آكلاشیلادر. ۲ نچی: «قل بابا كوكلتاش» دن باشقه ده «كوكلتاش» لقبی ایله ملقب بولغان بر نیچه آدملر بار. جمله دن برسی («تذكرة سيد راقم» ده بیان ایدلوینه قاراغانده) «عليك» نام بر اوزبك؛ بو آدم، میرزا الوغ يک حضرتلرن تريه ایتوی سببلی اوزینه «كوكلتاش» لقبی آغان. میرزا الوغ يک توغان وقتده «عليك» ۳۳ یاشنده بولوب تورکستانده توغان. میرزا الوغ يک ایسه تورکیه ده «قلعه سلطانی» نام موقعده توغان. ۳ نچی: بخاراده قارت آدملرنی خاتون قزلرنك يوموشینه یورتورگه خدمتکه آلار. آلا رغه خطاب قیلغانده «كوكلتاش!» دیوب خطاب ایتلر. بونلر كوبرهك بالالرنی اویناتلر، اوراملرغه آلوب چغوب بالالرغه كوگل آچا تورغان اوینچقلر آلوب بیرلر. ۴ نچی: اوندن زیاده تاریخ كتابلرینه قارادم (بعض بر معارفپورور كنج بخارالیلرده یاردم ایتدیلر) همه سنده ده رسم خط «كوكلتاش» ديب «تاش» لفظی ایله یازلغان، «داش» سوزن كوره آلامد. اگر «كوكلتاش» دن ایمچا كدهش معناسی مراد اولای ایدی اول وقت برگنه یرده اولسه ده «همزاد» یا که «همشیر» سوزلری ایله یازلوب کیتکان بولور ایدی. ۵ نچی: بخاراده كوب آدملردن صوراب قارادم همه سندنده «مری» معناسنده ديه جواب آلام. ایسته شو دلیللرگه عسك ایتوب همان اولگی دعوامده قالدیم. اگر باشقه قوتلر رهك دلیللر ایله اثبات ایتسه كز مرحمت ایتسونلر! میكاده فائده سی بولور ایدی. صابر جان ابن ملا محمد مصطفی.

قولمزده غی تاریخلرده «طوقیردین» فامیلیالی باشقرد خانلرنك بولووینی همده آنلرنك بوكونگه قدر قالغان وارنلری بولووی حقتده معلومات كورلمی. حاضرگی كونده «مياس»

زاوودنده اقامت ایدوچی بر سوداگر اوزینی طوقیردین فامیلیاسینه منسوب باشقرد خانتي نسلدن بولووینی و قولنده داقومیتلری ده بارلقنی سوبلی هم تیز كونده بر طاقم غوبیرنلرنك اوزینك ملكینه تصدیق قیلنوون آكلا تا. اوقا غوبیرناسنده شونك كبی خانلر بولوب اوتكانمی؟ تاریخلرده كورنه می؟ اگر تاریخلرده بولسه یندای تاریخ كتابلرینه مراجعت ایترگه تیوشلی؟ محترم «شورا» مجله سنده جواب یازمق كرنی اوتته من.

یقاترینبورغ اویازی، صومین زاوودنده امام قاسم اسماعیلوف .
اداره: باشقردلرده مستقل خانلق ایتوچیلر بولغانلغی بزگه معلوم توگل.

«شورا» ده احمد زکی ولیدی افندینك باشقرد مقاله لرینی خصوصاً بورجان باشقردلرن يک ذوق ایله اوقوب چقدق. یورگان یرلرنده شوندی ملی تاریخ مزغه اهمیت بیرگانی ایچون ولیدی افندیگه تشكر ایدمه من.

ایندی اول كشی بورجان باشقردلرنده قاج و کوچی آللرینه باروب «مرادم» دیگان کوینگ و جرلرینك دنیاغه تارالووینه سبب بولسه یاخشی بولور ایدی. شوندن صوك بلکه نوطهغه آلوچیلرده ظابلور. اگرده بو کوی نوطهغه آنسه یورهك تاملر مزه كروب اورناشه طورغان بر ملی کویمز بولوب قالور ایدی. باشقرد صابر جان القورماشی. (آما آتا).

محررنك اوز اسمینه یازلغان بر مکتوب

محترم حضرت! سز بیرگان کتاب تفتیش سوگنده شول «تلفیق» ده ذكر ایتوله طورغان حاجی عبدالغفار تألیفی اولغان «عمده الاخبار» کتابی ایكان. مونی مراد افندی ترجمه ایتکان قطعه لر بله تطبیق ایتکان سوگنده بدم. بو کتاب تاشكندنك عمومی كتبخانه سنده بار. مونی بارتولد (Записки Восточ. Импер. Археол. общ. т. XV, стр. 226-232.) ده یازغان آتچوتده «چنگیز نامه» ديب آطی هم مؤلفن اوتهمش خواجه اسمنده گی بر خوارزم کشیسی بولغان ایلبارس خان اسمینه یازغان ديب سووبلی. تاشكندده گی یازمه نسخته ده شولای یازلغان دی. بزنگ نسخته مزنگ باشی یوق. اما بارتولد كورگان تاشكند نسخته سنده آخری یوق ایكان. بو اش يک یاخشی تصادف بولدی. مونی بارتولدغه خبر ایتهرمن انشاء الله. بزنگ نسخته ده مؤلف ایلبارس خان نك اوز آغزندن ایشکان سوزلرن حکایه

شورا

۱ دیکابر - ۱۹۱۳ سنه

۱۵ محرم - ۱۳۳۲ سنه

شهر آذربایجان و الوغ حادیر

علی یوسف

۱۸۶۳-۱۹۱۳

درس لرینی تمام ایتدی و مدرسه دن چیقدی . بو وقتده یاشی ۱۸ ده ایدی .

مدرسه دن چیقدیغندن صوگ ادبیات ، شعر و تاریخ فنلری ایله شغللنورگه باشلادی . شعر سویله رگه بولغان قوه سینی ترقی ایتدورگه موفق بولدی . اوزینگ شعرلرینی بر دیوان غه جیوب ۱۳۰۳-۱۸۸۵ ده « نسمة السحر » اسمی ایله نشر قیلدی . علی یوسف نگ شهرتی شوشندن صوگ باشلانادر .

اوشبو اثری تارالو سببندن علی یوسف مطبوعات دنیاسینه کروب کیتدی و حکومتدن رخصت آلوب « الاداب » اسمنده علمی ، ادبی بر مجله نشر ایتارگه باشلادی . مونگ برنجی عددی ۱۳۰۳-۱۸۸۵ ده چیقدی .

انگلیزلر مصرغه کرو سببلی مصرده سیاست اشلری کوچه نوب کیتدی . خواصلردن باشلاب عوام غه قدر سیاست ایله شغللنلر عوام خلقی ایسه انگلیزلرنگ مصردن چیقولرینی طلب قیله لر و بو طوغروده انگلتره ایله باب عالی آراسنده کاغدلر یوریدر ایدی . اوشبو شغللر وقتده انگلیزلرنگ یاردملری ایله و آنلرنگ مصرده طورولرینی خلقلرغه یاخشی کورسه تور ایچون ۱۳۰۵-۱۸۸۸ ده « المقطم » جریده سی ظاهر بولدی . (بو جریده نی سوریه لی خریستیان عربلر چیقاره لر ، بو کون گه قدر دوام ایتددر . « المقطف » مجله سی ده شوشی آدملر طرفندن نشر قیلنهدر) . « المقطم » جریده سینگ افکار عمومی گه بیرگان اثرینی کورو برله مصر مسلمانلری غزتله رنگ بیک زور اش اشله رگه و خلقلرینی بر یاقدن بر یاق غه سوروب یوررگه قدرتلری بولدیغن بلدیلر و

کوبدن توگل ، مصرده مسلمانلرنگ بیک الوغ و بیک شهرتلی بر آدملری وفات ایتدی . بو آدم ، بیک کوب اوغولا و تارالا طورغان عربجه « المؤید » جریده سینی تاسیس قیلوچی علی یوسف ایدی .

علی یوسف افندینگ بر اسلام عالمی و اسلام غزته چیسی ایکانلگینی بلوچیلر « شورا » اوغوچیلر آراسنده کوب بولسه کیره ک . مونگ ایله برابر علی یوسف طریقت شیخی ده ایدی . اسلام دنیاسنده « صدیق » و « المتصرف فی القدرین » عنوانلرینی آلوچی طریقت شیخلری بیک کوب بولووی کبی « زندیق » عنوانلری آلوچی طریقت شیخلری ده آز توگلدر . بو حاللر مناقب و تراجم کتابلرینی ، اجتماعی و تاریخی اثرلرینی اوغوچیلرغه معلوم بولسه کیره ک . لکن غزته چی بولغان طریقت شیخلرندن برنجیسی بزنگ بلوومزگه کوره علی یوسف در . هم طریقتچی هم غزته چی بولغان بر شیخ ترجمه سینی بز ، بو کون باشلاب یازامز .

علی یوسف ، مصر مملکتنده « بلصفورده » اسملی اورنده (زور بر قریه بولسه کیره ک) ۱۲۸۰-۱۸۶۳ نچی یلده دنیاهه کیلدی . اوغو یاشینه یتدیکندن صوگ شول تیره لرده بولغان مکتبلرده اوغوب یوردی . صوگره مصرغه کیلوب « جامع الازهر » مدرسه سینه کردی و علوم شرعیه تحصیل قیلوب ۱۲۹۹-۱۸۸۱ ده

بولوب بزرگه کفو توگل « دیب شرعی محکمه که مرافعه قیادی وصفیه ایله علی یوسف نکاحلرینی فسسخ قیاونی اوتدی . خصوصی بولغان اوشبو واقعه ، بهیلدیس اشی قیلندن عمومی بولوب کیتدی و مصر مطبوعاتی قاتشوب روس - یاپون صوغشی درجه سینه یتشدردیله . بو ماجرانگ تفصیلی اوزوندور .

«المؤید» ، اولگی یلمرنده مصرنگ استقلال حقدنه بیک کوب و قاتیغ اسلوبده یازدی . انگلیزلرنک خاطرلرینی اصلا صاقلامادی ، مصر دن چیقوب کیتولرینی طب قیاب طوردی . انگلیزلرنک هر بر حرکتلرینی اتقاد قیلور ، آرنه اشلرینی ده بردهلهب قالدیرماز ایدی . لکن اوشبو اشارده فائده یوق ایکانلگینی تجربه قیلوب بلدگاتدن صوگ ، مسلدگینی بر آز اوزگارتدی ، یوشاغراق عبارتله استعمال قیلورغه باشلادی . علی یوسفنگ اوشبو حرکتی بر فرقه خلقنی رضا قیلدی ایسه ده ایکنچی بر فرقه ننگ آچولرینه سبب بولدی . بونلر علی یوسفنگ بو معامله سینی انگلیزلرگه ساتولوغه حمل ایتدیله و انگلیزلر خلافتنه « اللوا » اسمنده ایکنچی بر جریده تأسیس ایتدیله . بونلرنک باشلرنده یوروچی ذات مشهور خطیب مصطفی کامل پاشا ایدی . انگلیزلر ایسه قحقر و جیلردن یگره ک یوواش سویله و جیلرگه قولاق صالقلرندن ، کوسا ک برله قینالوغه قاراغانده چتو وقتقلانودن صاقلانونی لازم کوردیکلرندن علی یوسف همده « المؤید » برله حسابلاشورغه اوزلرینی مجبور کورله ، علی یوسف ایله « المؤید » گه بکن قدر یاقتی یوز کورساتله ایدی . « لوندن » غه بارغان وقتنده وزیرلر و لوندن شهری مونگ شرفینه ضیافتلر ترتیب ایتدیله ، الوغ حکومتلرنک ایلیچلرینه کورساته طورغان حرمتلرینی کورسه تدیله .

تورکیاده حریت اعلان ایتولوب ، فرقلر اش اشلرگه کرشدیکلرنده « المؤید » ، اتحاد و ترقی گه قارشو توشدی و ائتلافچیلرغه قوشلدی . شونک ایچون اتحاد و ترقی حزبی « المؤید » نی ضرری مطبوعاتدن صاناب تورکیا گه کروینی منع قیلدیله . لکن « المؤید » ، سیاسی فرقلرنک تلهسه قایوسینه طرفدار و تلهسه قایوسینه خلاف بولسه ده اصل مسلدگی اسلام و مسلمانلرنک حقوقلرینی حمایت ایتودن عبارت ایدی . برنجی عددندن باشلاب علی یوسف وفات بولغان کون گه قدر اوشبو مسلدکنده دوام ایدی .

علی یوسف ، کچکنه بدلی ، آجیق و گوزل چهره لی ، اوتکن ذهنلی ، غایت صبرلی ، هیچ آچولانغی ، اگرده آچولانسه شونی کشی گه سیزدرمی ایدی . قاوشامازغه هیچ کم قولدن کیله

« المقطم » غه قارشو (ایکنچی عبارت ایله آیتولسه انگلیزلرینی مصر دن چیقاروغه خدمت قیله طورغان) بر جریده تأسیس قیلو لازم ایکانلگینی آکلادیله .

مونلرنک اوشبو فکرلرینی بولوب علی یوسف افندی ، شیخ احمد ماضی اسمنده بر عالم ایله برله شوب سیاسی بر جریده نشر قیلورغه قرار بیردیله . جریده ایسه مصرنگ مصرلیورده قاپوینه خدمت ایته چک و « المقطم » حرکتینک کیریسنجه بولاجق ایدی .

« المؤید » ، ۱۳۰۵-۱۸۸۸ ده چیقارغه باشلادی . مصرنگ ادیبلری و عموما مسلمانلری جریده نی بیک زور حرمت برله قارشو آدیله ، ادبی و مادی صورتده کوب یاردملر ایتدیله . مسلدکاری بر برینه تمام ضد بولدیغندن « المؤید » ایله « المقطم » آراسنده نزاع کوچله نوب کیتدی ، حتی بو نزاع ، ایکی جریده ننگ او قویلیرنده سزایت قیلوب مصر خلقی « مقطعی » ، « مؤیدی » اسمنده ایکی فرقه گه آیرلیدیله . بو وقتلرده شیخ احمد ماضی وفات بولوب « المؤید » بتولدی علی یوسف غه قالدی .

حکومتنگ سسری بولغان بر تیلیگرامنی باصوب تاراتقان ایچون « المؤید » نی حکم گه تارتدیله . بو واقعه مصرنگ الوغ حادثه لری جمله سینه کردی و ایکی کشی بر یرده اوچرادی ایسه اوشبو واقعه حقدنه سویله شه لری ایدی . حکم کوتی بتون مصر خلقی صبرسزلانوب کوتدیله . محکمه ایسه علی یوسفنگ عیسز بولوی ایله حکم ایدی . قاره چاوکه او یومی مثلنده اورا ، ده طوروچی خلقلر محکمه یورتینک ایشگندن چیقوی ایله علی یوسفنی حرمتله و یوزندن قول اوچلرنده کوتاروب آلوب کیتدیله . موندن صوگ مصرده « المسامره » اسمنده بر کتاب نشر قیلندی . مونگ موضوعی سلطان عبدالحمیدنگ اوک کوزی بولغان شیخ ابوالهدی ننگ حیل و مکرلرینی فاش قیلودن عبارت ایدی . مؤلفی و باصاغان مطبعه سی معلوم بولماغان اوشبو اثر حقدنه شیخ ابوالهدی ، علی یوسف تالیف ایتکان اوزی تالیف ایتمه گان تقدیرده ده مطلقا آنک نظارتی ایله مطبعه سنده باصاغان دیب اوستندن مصر محکمه سینه عریضه بیردی . محکمه گه هر ایکی طرفدن مصرنگ ایشگ مستننا آدواقلری کریدیله . سویله گان سوزلری هر کون جریده لرده باصوب طوردی . علی یوسف ، اوشبو واقعه ده غالب صفتی ایله قورتولوب چیقدی .

۱۳۲۲-۱۹۰۴ ده علی یوسف « سادات و فائیه » دن عبدالحالق ابوالفتوحات بن احمد قزی صفیه نی نکاح قیلغان ایدی . صفیه ننگ اوشبو نکاحینه رضا بولماغان آناسی (عبدالحالق) « بز شریف نسب بولغان ذاتلرمر ، علی یوسف ایسه عادتی فامیلیه لردن گنه

مونك اوز اشینی بولدر ایچون آرماوینه، تاماوینه و اوز مرادندن اصلا قایتاوینه یوقاریده ذکر ایتولگان صفیه ایله بولغان نکاحینی مثال قیلورغه ممکن. علی یوسف صفیه نی آتا و آناسندن صورغان، اقربالرینی وسیله ایتمک حتی الڭ آخرده خدیونی باش قدا قیلورغه ده موفق بولغان ایدی. لیکن آتا آناسی بو اش که موافقت اینمادی. شوندن صوڭ صفیه نی آتا و آناسینڭ رضالغندن باشقه نکاح قیلورغه چاره لر تابدی. فقط بو اش محکمه که توشوب افکار عمومی قاتشوینه مجبور بولدیغندن محکمه لر نکاحی بوزدیله، صفیه ایله علی یوسف بر برینه کفو توگل دیب اعلان قیلدیله. لیکن موندن صوڭ علی یوسف بو اشدن حیقارغه تیوشلی ایدی. لیکن اوزینڭ: «دنیاده مینم قولدن کیلمی طورغان اش بولورغه تیوشلی توگل» دیگان خط حرکتی بوینچه اوز اشدن دوام ایدی و آتا آناسینی کامل رضالاندروب صفیه نی نکاح قیلورغه موفق بولدی. «سادات و فائیه» لر موگا قزلری ایله بررگه ایشانلق ده بوردیله. کیاولک سبندن علی یوسف طریقت شیخی بولدی.

علی یوسف، مصرنڭ الڭ زور آدم لردن ایدی. «حزب الاصلاح» اسمنده بیك کوچلی و مصرنڭ عالی طبقه لردن عبارت بر حزب تأسیس قیلورغه موفق بولدی. اوزینی شول حزب، رئیس لک که انتخاب قیلدی و مصر خلقی طرفدن وکیل صایانوب «مجلس الابه» (روسیه نڭ دوامسی قیلندن لیکن یالکزر کیکاش مجلسی گنده) ده خدمت ایتدر و موندن سوپله گان سوزلری هر کم طرفدن تحسین قیلنده در ایدی. خدیو که بیك یاقین آدم لرنڭ بری بولدیغندن مصر وزیرلری، یورتینه کیلوب زیارت قیلر، حیث مملکتلرنڭ انوغ آدم لری ویزیت یاصیلر ایدی. بو درجه لر موگا آتا بابادن میراث قالمادی. تصادفی گنده بولمادی، شفاعتچیلر واسطه لری ایله ده آنمادی. بلکه علی یوسف نڭ شول قدر توان یردن، شول قدر یوقاری اورنغه حیقوینه سبب یالکزر اوزینڭ طرشانی و هیچ کوگلزلنمی، مایوس بولمی غیرت وسی قیلوی ایدی. شوشی قدر اعتبار و وجاهتی بولغان صوڭ، الڭ عالی طبقه لرنی اوزی اشارت ایتمک طرفغه اوشدروب بورتورگه، اسلام و مسلمانلر حقوقینی مدافعه قیلورغه کوچی یته طورغان تلی ایله قلمی بولشلق ایتمک صوڭ ایشانلقغه بربلونی، قیمتلی وقتلرنی مریدلر برله اوتکاروینی «لکل جواد کبوة» که مصداق بولدی دیوچیلر بار.

علی یوسف نڭ بختی کبری کیتوی، ایشانلقدن باشلاندر. طریقت ایله شغلنو، مریدلر ایله عمر اوزدرو سبندن «المؤید» نی قارارغه یتشه آماز بولدی، جریده صیوقلانندی، اداره اشلی بوزولدی، نهایت جریده نی بر شرکت که تابشروب اوزی مدیر

آمازلق ساعتلرده، علی یوسف تمام ایرکملهب یازا و راحتله نوب سویلی، دنیانڭ آستی اوست که کیلسون اصلا اثرلنمی ایدی. باشینه کیلگان فلاکتلردن سلامت حیقوینه، خصملرینه قارشلی طور اویونه اوشبو طبیعتی سبب بولورونده شبهه یوق.

علی یوسف نڭ اقتداری و ذهنینڭ حاضرلگی شول درجه ده ایدی که، نیندی گنه اورنده و نیندی گنه مشکل بر حالده وقتده برر مقاله ترتیب قیلورغه لازم کیسه قولینه قلمی آلوب یازارغه کر شور، هیچ بر نرسه که مراجعت ایتمکسزین تمام قیلور و شوشی یازوی آجیق موضوعی، سلیس و بلیغ بر مقاله دن عبارت بولور ایدی. اوز اشینه دقتلی بولدیغندن مطبعه که بیرلمازدن مقدم، هر کونگی «المؤید» نی اوز کوزندن اوتکاروب حیقار، تیوشلی اورنلرنی اوز گهرتور، آرتدر، کیمتور و «المؤید» مسالگینه خلاف بولغان بررگنه جمله نی ده اچقندرماز ایدی.

علی یوسف اوزینڭ آتا تلی بولغان عریچدن باشقه هیچ بر تل بلماسه ده اوزینڭ مترجمی آرقلی عمومی و خصوصی سیاستلرنی درست بلوب طور و حیث غزته لر نڭ مصر و مسلمانلر حقنده یازغان نرسه لر نڭ هیچ برینی بلمی قالماز حتی بیك کوب وقتده شول غزته لر نڭ یازغانلرنی اعتقاد قیلور و تیوشلی بولسه مناسب جوابلر بیرر ایدی. بو حال، علی یوسف غه مخصوص برر اقتدار دیولسه سزادر.

خصم نڭ ضعیف اورینی تابوده آبروم مهارتی بولدیغندن مناظره وقتده اوزینڭ مخالفلرنی چداقاز، بر ضعیف یرلرنی طوتوب آلوب آز اراده الزام قیلور ایدی. مونی ایسه مجلسلرده بولرچیلر و قلم ایله قیاشقان مناظره لرینی تیکشروچیلر البته اعتراف قیلورلر.

علی یوسف، عالی طبیعتلی و یوقاری کوتارلونی سویوچی بر ذات بولدیغندن جامع الازهر شاگردی بولدیغنی حالده بیك یوقاری کوتارلیدی. یوقاری کوتارلونی سویوچیلر دنیاده کوب، اوتکن ذهنلی و مناظره غه ماهر آدم لرده آز توگل، لیکن علی یوسف ده بو نرسه لر اوستینه صبر، ثبات، اوز اشینه رغبت، نیندی گنه مانع بولسه ده شونلرغه کوکره ک بیروب آله بارو صفتلری بار ایدی. شوپله که اوزینڭ تله گان نرسه سینه بتون دنیا قارشلی کیسه ده اوز فکرندن دوغی، کوکلی قایتمی «بو اشنی آخرسی بولدروب بولماز» دیمی، بلکه همیشه اوزینڭ اجتهادنده بولور ایدی. «المؤید» جریده سی بو قدر شهرت و اعتبار کسب ایتمک بولسه علی یوسف نڭ شوشندی هممی سبندن و: «دنیاده مین بولدرمازلق اش یوق» دیب اعتقاد قیلورندن کسب ایتمک اندر.

اوغیدر. بو فیلسوف سقرات حکیم کبی فکرگه طالبو ساعتلرچه هیج بر نرسه سیزمی طور ایدی. مثلا: باچه سنده فکرگه طالغانده اوستینه تینلر سیکروب منه ایدیلر. بر مرتبه صو قویونغانده فکرگه چوموب ۸ ساعت طورمشدر. بو وقت بتون کیمه چیلر صوده یورودن طوقتاغانلر، چونکه الوغ فیلسوف نك فکر و خیاللرن بوزارغه تله مه گانلر.

رایندر سویله شه باشلاغاندوق شعرده سویلی باشلامشدر. آنک هر بر عادی سوزلری و نطقلری قافیله لی هم وزنلی در. آنک، بالا چاغنده چه چکلر، کوبه لکلر و قوشلر حقنده سویله گان شعرلری ترجمه قیاناغنده ماتورلقلرن یوغالتمیلر. اول ۱۶ یاشنده بر رومان یازدی، بتون هند آنی آقشلاادی. شول وقت یازغان بر تیاتر اثری هنوز هند صحنه لرنده قویولادر.

اول ۲۰ یاشنده حقوق اوقو ایچون انگلتره گه کتیدی. لکن آوروپا حیاتی آگا ییک انسانیتسز، ایدیالسز وقابا طویولغانلقدن اول «اوقسفورد» دارالفنون بترمیچه کیری وطنه قایتیدی. آنده عاشق بولوب اویله ندی هم بختلی بولدی. ۲۵ - ۳۵ یاشلر آراسنده اول عشق و محبت شعرلری یازدی و بونلر «باغچوان» اسمیله باصیلوب چقدیلر. لکن سویوکلی خاتونی اولگاچ آنده زور آشنو بولدی، اول تدقیق نفس و دینی خیالغه بیرلیدی.

«ن. و.» غزته سنده مونك حقنده اوشبو جمله لر کوردی: هندنك ايك الوغ شاعرلرندن بولغان تاغور، انگلتره ایله گیرمانیا ادیاتنده گنه معلوم. آنک شعرلری آوروپالیلر ایچون ییک کوب یاگا حسیات و فکرلر بیردر.

تاغور اوزن مدنی خدمتلی ایله تانوتقان هند خاندانلر ندندر. بو فامیلیه گه منسوب کوب ذاتلر هند مجوسیلری قاشنده «اولیا» سانالالر. حاضرگیلرندن برسی راجه بهادر تاغور، هندستان نك ایگ بای کتبخانه و صورتخانه سینی تأسیس ایدی. آنک آناسی راجه سوریندا - ماغون تاغور، هند موزیقه سن ترقی ایتدردی و آیرم نوطه اصولی چفاردی. نات تاغور انگلتره ده اوقوغا، اوز اثرلرندن خلیسن اوزی انگلیزچه گه ترجمه ایتکان. اول علمی و عقلی بویچه صاف آوروپالی بولسه دی وطنی ایله مناسبتن یوغالتماغان، آنک تاریخی روایتلرن، ایسکی ادیاتن سویه و روح هم حسیاتی ایسکی هند حکایه و مثللرندن آادر. اول شعرلرن خلقنک روحینه شول قدر یاقن ایتوب سویلیدرکه آنک کوب شعرلرن بلمه گان هندلی آز تابلور. اول ۵۲ یاشنده. خلی شعرلری الله غه مناجات روشنده در. ع. ف.

بولوب قاراسه ده اولگی حالینه قایتاره آلمادی. اوشبو حاللر ایله چوالوب کوب مشقتلر کوردی و آخرده خسته له ندی و شول خسته لگندن شفا تابا آلمی اونکان اوکتابرنك ۱۲ نچی کوتنده وفات ایدی. یاشی ۵۰ ده ایدی. الله تعالی رحمت ایتسون! ... حاضرنده «وفائیه» طریقتینه شیخ اتخاب قیلو مسئله سی بار. لکن علی یوسف نك شول صفیه اسمنده گی حامل خاتونی یوگینی قویغان غه قدر شیخ صایلامی طوررغه قرار بیرلگان. اگرده دنیاغه ایر بالا کیسه، شول بالغ بولغان غه قدر، شیخلاق وظیفه سینی اجرا قیلور ایچون بر نائب صایلانوب طوزلاحق. اگرده قز بالا بولسه، شول کوندن اعتبارا حقیق برشیخ صایلاناجق.

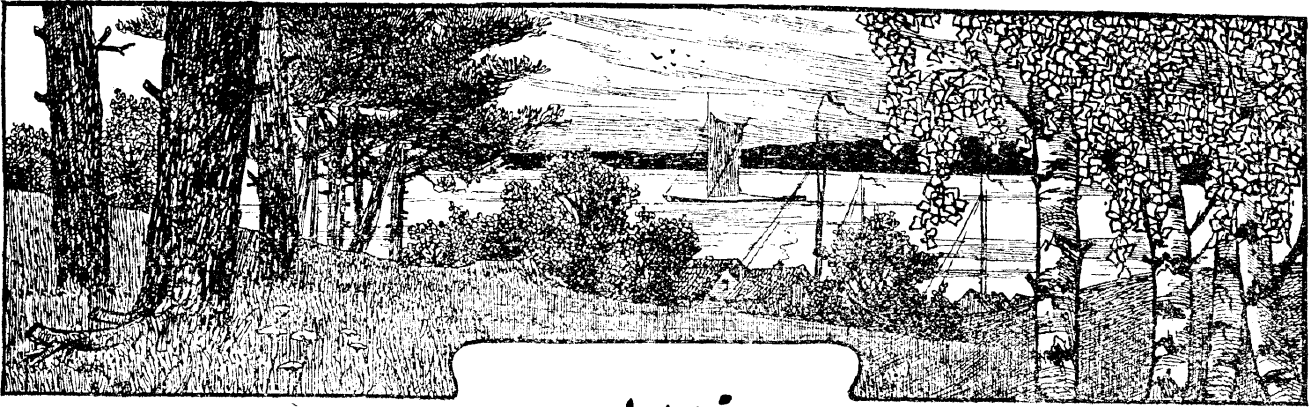
رایندر تاغور

(هند شاعری)

بو ییل نوبل نك ادبیات مکفاتی (۸۳ مك صوم) هند شاعرلرندن «تاغور» گه بیرلگانك غزته لرده یازلدی. بو حقده «روسکی اصلوؤو» غه «لوندن» دن بویله یازلر: «بو خبر انگلتره نی عجبکه قالدردی. کوب غزته لر بو خبرنی یازمادیلر. ات تریه له و حقنده قزو باش مقاله یازغان «نایمس» بیله نوبل مکفاتی و «تاغور» حقنده بر نیچه یول یازارغه اورن تاجادی. غزته چیلر اوز قوللرنده غی بر مملکتده تاغور نام شاعر بارلقنی ایشتمکچ ده قاموسلر نزله رگه کرشدیلر، لکن بر سوزده تاجادیلر.

واقعا انگلیزلر اوز قوللرنده غی ۳۰۰ میلیونق هند خاقی حقنده ییک آز نرسه بله لر. آنلرنك روحانی حیاتلری ایله طانش توگللر. انگلیزلر هند شیوه لرن «تل» گه بیله صانامیلر؛ «تاغور» یازا طورغان بای، اشله نگان و نفیس بنغالی تلن «قللر تلی» دیب کیسته لر.

تاغورنی هندده گی انگلیز مأمورلری یاخشی بله لر، لکن الوغ شاعر صفتیه توگل، بلکه هندده انگلتره گه قارشى حرکتده مهم اورن طوتوچی صفتیه. حالبوکه اول ۳۵ یلدن بیرلی شعر سویلی و اوز ملتندن ییک الوغ احترام کوره. اول شاعر، اول موزیقانت. آنک هر شعری خلق جری بولوب کیتکان. اول «کالکوته» ده گی ايك الوغ برامان عبادتخانه سنده شعرلرن جرلاغانده عبادتخانه و بتون تیره اوراملر هندلیلر ایله طولی بولا. هند ضیایلری آنک ادبی استعدادن شول قدر الوغیلر، که حاضرگی دورنی «رایندر تاغور» دوری دیب یوریلر. اول هندنك مشهور فیلسوفلرندن «رابه ندر نات» نك

مقاله‌ها:

X

شامک ابتدائی مکتبہ ندرہ

بر کوئی شامنگ طارغنه اوراملرن تاشا ایتوب گیزگانه بر مکتبہ طوغری کیلک. آنک مکتب ایکانن بالارنگ قچقروندن بلوب اچینه کردک. یش برلن اون ایکی یاشلر آراسنده آتمشدن آرتق بالا پچراق و قارانغی بر بولمه ده اسکامیه لر آرتینه تزلوب اوطورغانلر. بولمه بر آز طاقته کیسه کلری برلن ایکیه آیرلغان. بز کرگانه قرق برلن ایلی یاشلر آراسنده چالمه لی بر کشی برلن ایکی یاش کشی سویله شوب اوطورالز ایدی. چالمه لینگ مکتبنگ مدیری و ایکی یاشینگ ده معلمی ایکانلگن آکلادق. چالمه لی بزنی طوروب استقبال ایتدی و بالارغده طوررغه اشارت قیلدی. مدیر افندی بزنگ بردن تورکچہ خطابزدن و ایکنچیدن کییمزده بولغان ازنا کدن بزنی مفتشر ظن ایتدی بولسه کیرهک. عادی بر سیاح طرفندن بیرله طورغان سؤالدرمزدن خیل اوگغایسز قالدی. طلبه نگ عددن، نیلر اوقولغانن و مکتبنگ کم طرفندن تربیه ایتولگانن صوراعاتنگ سوکنده مکتب نگ پچراقلغندن سوز آچوب آنی طازارتدرماولرینگ سبین صورادق. شیخ: «افندم اون پنجره سی وار. هوا گوزل ایشلور» دیدی. بز شیخ نگ ذهنده گنه موجود پنجره لرنی کورمه سه کده «پنجره لری اون ویکرمی اولا بلور. لکن دیوارلرن بر آز تمیزله سه کر اولمازی؟ طلبه لرنگ صحینه بر آز اعتنا ایتلی ایدی» دینک. بو سوزلردن صوگ خواجه افندی نگ بزنگ مقش بولوومزده شبهه سی قالمادی بولسه کیرهک: «پک ایی افندم اولور، یپارز. بر هفتهدن هپسی اولور» دیدی. تورکچہ اوقلوب اوقلماغانن صورادق. خواجه، موندده خیلی اوگغایسز وضعیتده قالدی. «افندم تورکچہ اوقولمی. بز موندده حساب برلن عربچه گنه اوگره ته مزده تورکچہ ایچون اعدادیغه یباره مز» دیدی.

طلبه لرغه بر کوز صالداق. کوب اوکو برلن می آورو برلن می صاب سازی بولوب بئکان کچکنه گنه قورچاق شیکلی بالار استنا ایتولسه اسکامیه آرتنده تزلوب اوطورغان بالارنگ کوبسی طاب طازا کولوب طوره لر. بیتلرنده حیات نوری بالقی و کوزلرنده ده استقبال امیدینگ اوطلری اوینی. عربلرده بولغان استعداد فطری سیمالرینه چغوب طور. لکن بر نیچه یل اچنده بو مکتب تربیه سی آستنده اول حیات علامتلی، اول استقبال امیدلری باری ده یوغالوب بته چکدر. کم بلسون اول بالار آراسنده نی قدر عمر بن الخطاب لر، خالدلر، طارقلر، صلاح الدین لر باردر. کشینگ خلقی و طبیعتی نگ اساسلری سالونه طورغان وقت بالالق و آلا سالونه طورغان اورنده عائله محیطی برلن ابتدائی مکتبدر. اگرده اول اساسلر شول وقتده صالوب، تورلی قوه لرده شول وقتده تربیه ایتلوب قالماسه لر، سوکندن آلارنی ثلله نی قدر منتظم مکتبلرده و نظیرسز معلملر تربیه سی آستنده ده مطلوب درجه گه کیتروب بولمی. برهونگ یا گا بر محیط تأثیری آستنده بالالقدده بیرلگان تربیه دن باشقه بر طرفقه اوزگارشی، اگرده بولا قالسه، طشدن صلانوب قویغان بالحق منزلنده گنه بولا. قسقه سی آنک حقنده: «اذا سمعتم بحبل زال عن مکانه فصدقوا به؛ و اذا سمعتم برجل تغیر عن خلقه فلا تصدقوا به» طوغری بولا. مونه بو مکتبده گی بالار شول ایکی عامل نگ ایک زور و تأثیر- لیسندن محروملر. احتمال که شول آتمش بالانک آتیسسی فرانسه ده یا سوپجره ده اکمال تحصیل ایتدرلر. لکن ابتدائی تربیه لری اول حالده بولغاننگ سوکنده مطلوب کشی بولوب چقماسلر. یاریژدن دیلوما آلوب قایتقان تورک یاشلرینگ اوزگارشلری ده موندده قایتقاچ اوج دورت آی غنه دوام ایته. آندن صوگ تحصیل عالی کورگان بر بک برلن تحصیل ابتدائی گنه کورگان برسی آراسنده کوب فرق قالمی. تیک هیچ اوقی یازا بلمه گان یا که اوقو یازونی اوزلگنندن گنه اوگره نوب فضائل اخلاقیه سی اینکو یزیتسیه دائره لری

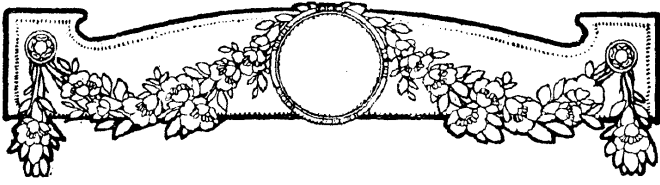
برلن تورکیه حقدہ سویلہ شہہ ک اول سیگا شوندی « فرصت بیرمادیلر » نی بیک کوب کیتروپ چغارا . مذکور مکتبلر حالندہ ایسہ آندی اجنبی فرصت بیرماولری بتولندی یوقدر . شول مکتبلرنگ خواجهلری عادی بر سیاح سؤلن بر مفتش سؤلای شیکلی تالی ایتوب بر آطنہ اچندہ مکتبلرن توزہ تدرہ چکلرن وعدہ ایتلر . اگرده معارف مأمورلری و بیگرہ کده حکومت ننگ آیغہ ایکی یوز ایلی - اوج یوز تنکسن آشاب یاتقان معارف مدیرلری اوز وظیفہلرن آکلاب شوندی تسیہلرده بولونا طورسلر اول مکتبلرنی اصلاح ایتوگہ معنوی یاردمده ایتسلر ، آلاز بو کوندہ بر آز مکتبکہ اوخشاغان بولورلر ایدی . لکن معارف مدیرلری اول مکتبلرنی بردن برگہ فرانسوز یا آلمان مکتبلی یاصی آلمانلرنندن می آلارنی توزہ توگہ هیچ اہمیت بیرمہ گانلر . اولغہ آز شیکلی معارف مدیرلری اوز قوللرینہ طابشرلغان رسمی مکتبلر ایچونده اول قدر قایغورمیلر . بر وقتلرنی « حاب » ده معارف مدیری بولوب طورغان بر ذاتک مدیرلک وظیفہ سن ایفا ایتکان وقتندہ عثمانلی تریہسی آلوبده عثمانلی حکومتینہ خدمت ایتو فکرنہ توشکان برسینہ : « جانم ، بزنگ مکتبلرنی طاشلا . آلازده معنا یوق ؛ کیت اجنبی مکتبلرینہ » دیب نصیحت بیرگانلگن اشانچلی بر آرقداشمزدن ایشندک . مذکور افندی معارف مدیرینگ سوزلرن طوتوب اجنبی مکتبلرندن برسینہ کرگان . بو کوندہ طبعی عثمانلیق دن زیادہ فرانسوزلق یا آمر-یقالیق قہ یاقین طور . اوزلری مکتب صاحبلی بولغان اجنبی میسیونرلری ده عثمانلی مکتبلری حقدہ آچقندن آچقہ شول معارف مدیری سویلہ گان سوزلرنی سویلہ میلر . . . زواللی ملت !

IX

ملک الظاہر کتبخانہ سی

مرادیہ ، عمریہ ، اشماسیہ ، شیخ خالد و عبداللہ پاشا کتبخانہ- لرنینگ قالدقلری برلہ شدلولوب « ملک الظاہر » ترہ سینہ قویولغانلی ذکر ایتاوب اوتکان ایدی . ملک الظاہرنگ قبرن اجینہ آغان بنا گوزل طرزده اشنگان ، ایشک و ترہ زہلری زور . کتبخانہ یاصلغان بولمہ ننگ (ملک الظاہرنگ قبری ده شول بولمہ ده) دیوار و توشہلرنی موزہ یق برلن زینتلہنگان . لکن بو بنادہ باشقہلری شیکلی مسالہ جراسن چیگہ . نی وقتدن بیرایدر ، توزہ تلمگان . ایشک ، ترہ زہلری پچراق . استیناری طشدن قلوب بنگان . بو بنانگ اوستکی قاطندہ « غونہ ترقی » اسمندہ بر مکتب یرلہ شہ ایکان . بز بارغاندہ کتبخانہ آچماغانلقدن یوقاری چغوب

اچندہ ایزلوب بتمہ گان تورکارگنہ ککوب وقتندہ تحصیل عالی کورگانلردن آلدہ بولالر . روسو اوزینگ مدیت حقدہ غی نظریہ سن مونہ شوشندی حاللرنی کوروب اورطہ غہ سورگان بولسہ اول فیلسوفگہ بر آز حق بیرمی ممکن توگل . بو مکتبدن کیتوب بر آز بارغاج تاغن برسینہ اوچرادق . مونسندہ غی طاوش تاغندہ شہ برہک ایدی . اچکہ کرگج قارتلی یاشلی ایکی خواجه ننگ طلبہلری برلن صوغشوب یاتقانلرن کوردک . ہوندہ غی پچراققنی دە سویلہ رگہ حاجت یوق . لکن مدرسہ بر آز یاقطیراق ایدی . تورکچہ خطاب ایتدک . مگرده خواجه افندی تورکچہ بلمی ایش . عربچہ سویلہ شو مجبوریتندہ فالدق . طلبہ حقدہ بر آز صوراشقانتک صوکنندہ موندہ دە پچراققندن سوز آچوب بر آز قیزیلہ ولرینگ سینن صورادق . خواجه افندی جوابا دیدی : « افندم ، بو مکتب بزنگی توگل ، وقف صاحبی شیخ فلان ننگ اوغلی فلان افدینگ ، مونگ ہر اشن اول کورہ » . بز : « تلہ سہ کمننگ بولسون بر آز توزہ توکیرہک ایدی . برده مکتبکہ اوخشامی بیت » دیدک . « گوزل تعمیر ایتہ لر » دیدی . شام ننگ چارشو و کوچہ لرن قاشا ایتو مقصدی برلن نومیردن چققانندہ آنک ابتدائی مکتبلرن زیارت ایتوب ، آلاز حقدہ بر فکر حاصل ایتو اویمدہ یوق ایدی . تصادفی غنہ واقع بولغان بو زیارت مینی بر نرسہ حقدہ بر آز اوایلارغہ سوق ایتدی . تورکیہ گہ خارجدن کیلگان فلاکتلرنی تحلیل ایتوب قاراغاندہ بر اجنبی قولی ، بر اجنبی اینترہغہ سی کورلسہ ، حکومتک ہیٹن و آنی تشکیل ایتکان ملتینگ ضعیف جہتلرن تیکشروب قاراغاندہ تورکلرنگ وظیفہلرن اہال ایتولری و مأمورلرنگ دە خدمتلرینہ اہمیت بیرماولری کوز آلدینہ کیلوب چغا . روم ایلندہ اصلاحات یاصلماوغہ ، عین و آلبانیادہ اللی آرتلی طنچسزلقلر چغوب طوروغہ احتمال چیتلر سبب بولغاندر . لکن تورکیہ ننگ بتون شہرلرنندہ گی یوقاریدہ مذکور مکتبلرنی توبندن قروب طاشلاب اورنلرینہ یاخشیراقلرن تأسیس ایتو کوب زحمت و مالغہ توقف ایتسہ دە آلارنی بو کونگی حاللردن کوب مرتبہ یاخشی ایتوب طوتو ایچون آزغنہ بر اجتہاد و جزئی گنہ بر غیرت یتہ در . اگرده حکومت مأمورلری اوز وظیفہلرینہ صادق بولسلر ایدی مگلرچہ معصومل تری کونینچہ قبرگہ کولماسلر و استقبال آدملرنگ حیاتلری زبانی غونہلری قوللرنندہ بر باد بولماسلرایدی . تورکیہ دە معارفی ترقی ایتدرگہ اجنبیلر فرصت بیرمادی ؛ اناطولی . سورہ ، روم ایلی و عینلرنی اصلاحہ اجنبیلر فرصت بیرمادی ؛ تورک یاشلرینہ ملت افرادی ایچون بر غایہ خیالہ (ایدیال) یاصاب چفارغہ اجنبیلر فرصت بیرمادی . . . بو کون بر تورک ضیالیسی

عالملر آراسنده اختلاف بتارمی؟

یندی گنه بر مسئله حقیسه ده، بو مسئله کیره ک دینی و فلسفی بولسون و کیره اقتصاد و اجتماعی بولسون عالملر بر برینه خلاف فکرلر بیان قیلورلر و نیچه عصرلرغه قدر اوشبوو خلافق میراث روشنده الوغلردن کیچوکلرگه کوچوب طورر . لکن کونلرننگ برنده عالملر آراسنده خلافق بتوب مسئله لر اتفاق اوزرنده حل قیلنو ممکن بولاچقمیدر؟ اوشبو سؤال غه عرب مطبوعاتدن بری اوشبو جوانی بیردر :

عالملرننگ خلافقلری یا که علمی و یا که فلسفی جهدن بولادر . علم، هر کون طبیعی بر یولغه توشوب بارا، و همملر آزایوب حقیقتلر آچلوب طورادر . علم، امتحان و تجربه هم ده مشاهده گه مینی بولدیغندن کوندن کون حدیت کسب ایتوله، موگا قدر خیاللرغه کیلمه گان سرلر آچولادر . بو کونگی عالملر اوزلری ده : « بز اوزمزی عالم دیب یورگان بولسه قده، بو عقیده مز درست توگل ایکان، بو کون گه قدر دنیاغه معلوم بولغان علملر، یک زور دکزنی اینه کوزندن کورو قیلندن گنه بولغان ایکان . بزنگ قارشومزده اوچسز، قریسز علم دکزی بولوب برگنه آدم بولسه ده کوندن کون بز شوگا یاقینلاشوب بارامز، نیچه مگ یا که میلیون یلار اوتکاندن صولگ انسانلر شول دکز یاقسینه باروب یترلر، آنلر قاشنده حاضرگی علملر بر نرسه گده حساب قیلورغه یارارلق بولماز » دیلر . هر حالده انسانلر کیله چکده طبیعتنک حسابسز سرلرینی بلو سیندن محایب حقیقتلر کشف ایته چکلردر . شونک ایچون : « علمی مسئلهلرده عالملر اتفاق قیلورلر، آراننده خلافق قالماز » دیب ظن قیلورغه یول بار . اما صرف فلسفی مسئلهلرده خلافق بتوگه امید یوق . فلسفی مسئلهلرنک اهمیتاسی : « بز قایده طورامز، قایدن کیلدک و قایده بارامز؟ » سؤالرینه حقیقی جواب بیرون عبارت بولسه کیره ک . طبیعت سرلری و حقیقتلر، نی درجه ده آچاسه لرده مذکور فلسفه لرگه مشاهده و حس یا که تجربه گه بنا قیلوب جواب بیررگه یول بولماز . شونک ایچون ده آنده غی خلافق همیشه اوزلماز . ما وراء طبیعت بولغان نرسه لرده فرض و حساب بولاری ایرکن بولوب هر کم ایچون بر فاسنه سه یله رگه مجال بولور .

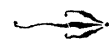
مکتبینی تماشا ایتدک . ساعت ایرته نگی سیکر بولوب طلبه لر باریسه ده دیرلک کیلوب بتکانی حالده مدبر و معلم لرنگ کیلوب یئماولرینه تعجب ایتوب « بلکه ترقی ننگ بر نمونه سی ده شولدر » دیب چغوب کیتدک .

ملک الظاهرنگ قبری بولمه ننگ تام اورطه سنده ایکان . قبر اوستینه زور اشکافلر قویوب اچلرینه کتاب طو تورغانلر . بو کتبخانه ده غی کتابلرننگ عددن و یندی فنلرگه عائد بولغانن ذکر ایتوب اوتکان ایدم . ترتیب سزگنه بولسه ده بر کاتالوگ ده یاصاتوب قویغانلر . بز کرگانه کتبخانه ننگ ناظری ایدنگه یومشاق مندر اوستینه اوطوروب یک گوزل بر رسم خط برلن ایسکی کتابلر کوچه ایدی . بزنی استقبال ایتوب . صورغان سؤالرمزگه آچیق جوابلر بیردی . کتابلرننگ باریسه ده دیرلک قول یازمه سی ایکان . بعضیلری مصنف و مؤلفلرننگ اوز قوللری بران یا که آلارنک شاگردلری طرفندن یازلغان . بو کتابلردن بعضیلر اوروپانگ مشهور کتبخانه لری ده کوچه توب آلا ایکان . اوزینک شوندی بر زاکاز بونچه یازوب اوطورغانلن آگلاتدی .

بو آز مدته بز کتبخانه دن مشهور آدملرنک قایسیلرننگ قول یازولری بولغانلن بلو و آلاردن بعضیلر آلوب قارادون آرتق استفاده ایته آلمه چغمزنی بلوب شوگا کرسدک و کاتالوگدن شول حقه ده بر جدول ترتیب ایتوب آلدق . اولدن طانش بولغان عالملردن بر نیچه سینک رسم خطلرن آلوب قارادق . بو اورنده ذکر ایتوب اوتهرلگی ابن تیمه برلن ابن قیم الحوزیه ننگ رسم خطلری بولسه کیره ک . بو ایکی عالم ننگ رسم خطلری آراسنده یک زور آیرما بار ایکان . ابن تیمه ننگ یازوی خیلی بولغانچق ؛ نقطه لرده اول قدر قویولماغان ؛ حرفلر بولدرلوب، صوزلوب بتکانلر . شول سببدن آنی اوقو خیلی آور . ابن قیم ننگ رسم خطی بالعکس یک آچیق و یک ماطور . حرفلری یازلغان حرفدن بیگره ک، طاشقه باصاغانغه اوخشیلر . سوزلری اوز اوزلردن اوقلوب طورالر . اگرده یازویینه قاراب بره وننگ اخلاق و طبیعتن تعیین ایتو علمینه بر آز آشنا بولغان بولسه ایدم، بو ایکی عالم ننگ رسم خطلرن تحلیل ایتوب آلارنک ترجمه حاللرینه بر نرسه آرتدررغه ماناشوب قاراغان بولور ایدم . صاقاری .

عبرتی سوزلر .

قاچودن قورقوب اورنلرنده طوروب قالوجیلردن یک کوب آدملر باشقه لر طرفندن باطر صانالورغه موفق بولورلر .

آيتكان . (شوگا كوره) گينيرال بيورغان : غوييرنسىكى پراؤلينييه گه امر وفرمان يازارغه . آيتكان : بن بيوران عبدالسلام عبدالرحيم اوغلىنى موندغى كىنا گينه طى قرا (مفتى ، بو خاتوننى بر مرتبه «طى غرا» و ايكنچى مرتبه ده «طى قرا» رسمنده يازادر) نورعلى خان قزى نك التاس و هم قلعه جماعتلر نك تله ولىرى بويىنچه مونده (اورنبورغده) قالدروب آگا اوكاز بيروب استقرار واستحكام ايتىسىز . دوخاونوى صابرايه نك لوازمى ، توگل اوزندن ملا تعين قيلمق آنك لوازمى ۱۷۸۸ نچى يل سنتابر نك ۲۲ نچى كوتنده گى اوكاز بويىنچه ناستاؤلينييه سنده بيورولغان ، جماعت قايجان كم بر اورن غه ملالق غه بر كيمسه نى صايلا ب امتحان غه ييارسه شول كيمسه نى امتحان قيلمق لايقى توگلمى (بو اورنده مفتى ، عبارتىنى يك چو التادر . موندغى مقصود ايسه : باخمتوف ، «صوبرايه وظيفه سى ملا تعين ايتو توگل بلگه جماعت طرفندن صايلانغان كيشىنى امتحان قىلوب ده شونك امام لق غه لايق بولوب بولماوى حقتنده قىوى پروگندهر» دىب غوييرنسىكى پراؤلينييه گه يازغان ، دىكدر) ، شول سببى بيوران : اول غوييرنسىكى پراؤلينييه غه ، مذكور بولق غه ملالق غه زيمسىكى صودلر آرقلى تىپتار جماعتلر ندىن صورا ب كيمى (بولسه ده) اوز آرازندن تعين قىلوب كورگىلر (و) شول كيمسه نى صورا ب آلوب امتحان غه (صوبرايه غه) ييارىسىز ، ديو . موندن صوگ ۱۷۹۹ نچى يل سنتابر نك ۱۷ نچى كوتنده بگا اوكاز و بىردى .

مونك بعدنده غوييرنسىكى پراؤلينييه «بورى» (بىرسكى) نك زيمسىكى صودينه اوكاز يازغان . مذكور بولق غه ملالق غه كشى صورا ب . زيمسىكى صود بر عبيدالله مسعود اوغلى دىگان كيمسه نى ييارگان ، جماعت كورگى بويىنچه . قاىو عبيدالله مسعود اوغلىنى غوييرنسىكى پراؤلينييه غه ييارگان اوكاز يازوب امتحان قىلور ايچون (مقصودى : مسعود اوغلىنى امتحان قىلور غه قوشوب غوييرنسىكى پراؤلينييه ، صوبرايه اسمينه اوكاز يازغان ، دىكدر) . قاىو اوكاز ايله مسعود اوغلىنى يولتغاندىن صوگ مفتى بله طوروب بىلرنى اولده اوكاز ايله اورنبورغ شهرينه ملالق غه تعين قىلنغانغى بلسه ده بله گان بولوب عجب گه قالغان بولوب يئەدن راپورت ايتەدر «من غوييرنسىكى پراؤلينييه نك فلانچە نوميرده (و) فلانچە چيسلاده يازغان اوكاز ندىن خبردار اولدم ، يازادر : تىپتارسكى بولق غه ملالق غه امتحان ايچون يازلوبدر بورى اوبازندن عبيدالله مسعود اوغلىنى اما موندن مقدم ۱۸۹۹ نچى يلده مذكور بولق غه ملالق ايچون زياده لياقتلى تىپتار جماعتندن عبدالسلام عبدالرحيم اوغلىنى تعين قىلوب راپورت ايتولگان ايدى ، مذكور بولق غه ملالق غه ييارلسون ديو هم ييارلگاندر دىب گمان ايتەدر ايدك . نه سببىدىن ييارلمىچە قالىدى

خلاصه : بو كونگى اختلافلر نك اصل سببى جهالتدر . حاضرگى انسانلر ، اوزلىرى طورغان اورنلرينه باشقه بر كيك عالم بولوب آنده انسانلر جمعيتى ، تاو تاشلر ، اورمانلر وصولر هم ده آى و قوياشلر بولويىنه اشناغان و : «ايندى موندن ده كيك و ايركن بر عالم بولووى ممكن توگل ، مونى عقل جائز كورميدر» دىب قارشو طوروجى آنلر قورصاقلر نده غى بالالردن فرقسىز بر حالده دلرلر . ديناغه كىلگاندىن صوگ بالالر ، اولگى اعتقادلر نك ياكلىش بولويىنى باولرى قىيىندىن بو كونگى انسانلر نك نوغلىرى ده اوزلر نك نى قدر نادان بولداقلىرىنى بيشيوز و مك يالردن صوگ بله چكلر در . انسانلر كىله چك زمانده باشقه يولدىلر ايله قاتشوب يوررگه موفق بولاجقلىر ، فضاي لا يتاهاده ياشين روشنده يورويە چكلر . (شوشى و قتلرغە يتشه آمادقلىرى ايچون بو كونگى انسانلر قايرغرغە تيو شيلير) .

عبدالسلام مفتى نك خاطر دقترى

(باشى ۲۲ نچى عددده)

شوندن صوگ «اورنبورغ» ده ، اقامت ايدوچى كچى يوز قرغز قازاق يورتى نك نورعلى خان مرحوم قزى طى غرا خانم دىگان (خاتون) ايله آنك ايرى غصپادىن پالفاونيك نورمحمد خوجه عبدالجليل خوجه اوغلىنه (۱) باروب ايتدم : «شونداق واقعه!» دىب . تيزوك مذكور ، خان قزى بنى اوزى ايله برگه وايتوى غوييرناطور حضورنده پراؤيتل ، غصپادىن نادوژنى ساويتىك استيان ميخايلويچ ميسوفسوف دىگان آدم گه آلوب باروب : «بز نك هم موندغى جماعت تله گان ملامزنى مفتى ، تىپتار بولقينه يازوبدر ، (ايندى) بز ملامسىز محروم قلامىز . (شونك ايچون سزدن) اوتتەز ، ممكن بولسه بز تله گان ملامزنى (مونده اوزمىزگه) قالدروب اوكاز بىردىسه كور ايدى» ديدى . مذكور ميسوفسوف ، بز نك طوغروم زده مفتى نك عداوتىنى اولدىن ده كامل آكلاغان ايدى هم غصپادىن گينيرال مايور باخمتوف اوزى ده آكلاغان ايدى . ميسوفسوف ، خان قزىنه : «خاطر كور جمع بولسون ، بن گينيرال غه سز نك اوتتوگرنى ايتورمن (و) سز نك التاسكز غه بناء ملانى (ده) سزگه بىررمز» ديدى .

الحاصل (ميسوفسوف) ، گينيرال غه معقول قىلوب واوخشاتوب

(۱) شوشى طى غرا خانم ايله آنك ايرى نورمحمد خواجه نى بلوچيلر يوقى ايكان ؟ بلگان نرسه لىرىنى بزگه يازسه لرحمىلر ندىن بولور ايدى .

زیسکی سودینه اوکاز یازوب اوچ کیمسه یباررگه (قوشدی). قایو اوچ کشینی جماعت صایلاب کورگرگاندن صوگ بریسی دولتتمند کشی ایکان ایسپراونیک کوکلینی تابوب یولده (اوزینی) آورو کورگروب قالوبدر. ایکیسی غویبرنسکی پراولینیگه داخل اولغاندن صوگ اوکاز ایله دوخاونوی صوبرانیغه امتحانغه یباردیله. بو ایکیسی دخی مفتی خاطرینی خشنود قیلوب هر ایکیسی امتحانده لیاقتسز تابلغان. لکن مونلرغه نظرا اوزغان زمانده قایتارلغان عیدالله مسعود اوغلی آرتغراق ایدی، شونی تپتارسکی پولقغه تعیین ایدلوب بو ایکیسی یورتلرینه قایتارلسون دیوراپورت ایتدیله. آنکچون اولمسعود اوغلی بوش قوتولغان ایدی، بزرگه اوچ ایدوب بزنی یباروب بولورمو دیب. الحمدلله حق سبحانه و تعالی صاقلاسه دشمن نه قیلور؟ «اگر حق صاقلاسه رحمت یولیدن - عدو قصد قیلسه نه کیلگی قولیدن؟». «اگر تیکورسه مولی قل اشینی - قیلور مشفق کورونگان هر کشینی». الله تعالی حضرتی حفظ و حمایتده و اکابرناک شفقت سایه سنده و ایزگو استاذلرمننگ و مشفق آتا و آنارمننگ خیر دعاری برکاتده قوتلوب اورنمزمده قالدق. لکن (اوزی شولای یازغان) آخرالامر شول عیدالله مسعود اوغلینی آدروب تپتار پولقینه یباردیله. (آخری بار)

کورساتوب بیرگان. بو اش ملا تصدیق ایتو توگل، شونک ایچون بو طوغورده مفتی (صوبرانیه) اوز وظیفه سندن طش اشله گان دیب بولمی. عبدالرحیم اوغلینی ملالقغه تصدیق قیلوبی غویبرنسکی پراولینی، صوبرانیغه رسمی صورتده اعلام ایتمه گان شونک ایچون صوبرانیه ناک: «تپتارسکی پولق کوبدن بیرلی ملاسز طورادر، بز عبدالرحیم اوغلینی موافق کورگان ایدک» دیب یازووی اورننده در. محکملر آراسنده غی رسمی اشلر طوغوروسنده خصوصی بلورناک مناسی کوب یوق. شوگا کوره مفتی ختنده: «بله طوروب بلمه گان که صالحدی» دیونک مناسی یوق. بو طوغورده محمدجان مفتینک ملزم بولغانلغی توگل، بلکه اوز وظیفه سیننی ادا قیلوی وعقل هم متانت نوزرنده اش کوروی آگلاشلادر. عبدالسلام مفتی، بزناک کبی تپتار قومندن، بزناک ایله بر او یازدن، کورشی اولمزدن هم ده آنا طرفزدن بولغان یراق بابامزناک کیاوی و استاذلرمننگ اقرباسندن بولسه ده بز «حقیق» طرفنده بولدیغیز ایچون بو طوغورده محمدجان مفتی ملزم بولدی دیکان سوزنی، دشمنلق سببندن یا که آکلایمی یازغان بر سوزدر دیمز. محمدجان مفتینک اوشبو اصولده غی حرکتی، اوزندن صرکفی مفتیلرگه نصیب بولغانلغندن خبرمز یوق. بو طوغورده مفتینک حرکتلری نظامغه موافق بولوبنه، مسعود اوغلی اوزینی خسته کورساتوب عریضه بیرگان صوگ غویبرنسکی پراولینی ناک: «تپتارسکی پولقغه ملا تعیین ایتوگر» دیب اوکاز یازوی دلایلدر (مونی عبدالسلام مفتی اوزی روایت ایتمه در، کیله چک عدلرده کوچرلور). ر. ف.

ایکان؟ ایدی بو عیدالله مسعود اوغلینی امتحان قیلندی ملالقغه کوب لیاقتی تابلمادی. شول سببلی بو مسعود اوغلی کندی یورتینه قایتارلسون، یلیت و یروب قایو کیم اولگی تعیین قیلنمش عبدالسلام عبدالرحیم اوغلی زیاده لیاقتلی ایدی خصوصاً شاهانه خدمتلرینه لایق و هم پادشاهغه دعا قیلورغه بیگ یاخشی بله در. توبانچیک ایله اوتنه مز هیچ تأخیرسز یبارلسه ایدی. آنک ایچون اول تپتارسکی پولق کوب زمانلردن بیرو ملاسز طورادر» دیو غویبرنسکی پراولینیگه راپورت ایتوب، مونک صوگنده غویبرنسکی پراولینی دخی غصپادین وایانوی غویبرناطورغه راپورت ایدی: «نه بیوراسز؟» دیو.

موندن صوگ اول عالی منصبلو وایاتی غویبرناطور باخمیتوف حضرتلری (۱) ۱۸۰ نچی (۲) کوننده غایتده قاتی تا کید ایدوب امر و فرمان توشردی بویله: «اول غویبرنسکی پراولینیگه بیورامن: قایو تپتارسکی پولق که اول دوخاونوی صوبرانیه ناک تعیین ایتمش ملا عبدالسلام عبدالرحیم اوغلینی بن یباره بلمایمن. آنک ایچون اول عبدالرحیم اوغلی بنم امر و یبارلیقم بوینچه کنا گینه طای قرا نورعلی خان قزینک و غیر هر رتبه لی منصب ایله لرینک تله مکلرینه بناء مونده «اورنبورغ» ده غرادسکی ملا وامللق منصبه استقرار واستحکام ایدلوب اوکاز ویرلمشدر، بن موندن مقدمگی امر و فرمانده یازغان ایدم اول غویبرنسکی پراولینیگه: اوزلرندن کیمنی تله سه لر آنی ملالقغه تعیین ایتمک دوخاونوی صوبرانیه ناک لوازمی توگل دیو، ایدی بر کیمسنه یاراغسز تابلغان بولسه بیورامن غویبرنسکی پراولینیگه: اوکاز یازسون زعیسکی صودغه ایکی یا که اوچ آدم طلب ایدوب، قایچان آنلر پراولینیگه داخل بولغاندن صوگ امتحان ایچون یبارلسونلر آنلر دوخاونوی صوبرانیه گه، اول ایکی اوچ (آدم) ناک بر (ز) سی یازاغلی و لیاقتلی تابلسه کیره ک، اما بیورامن غویبرنسکی پراولینیگه: اول دوخاونوی صوبرانیه غه غایتده قاتی تا کید ایدوب بیورسون کون بوزن اوزلرینه تیوشسز اشلرگه اصلا شروع ایتماسونلر زاقونلر بوینچه خوفلی حکملردن قورقوب» دیو. شوندن صوگ تا کیدلک اوزرنده منع ایدوب اوکاز یازدیله ده الحمدلله شوندن صوگ مفتی زیاده ملزم بولوب قالدی. لکن «الحسود لا یسود» مصداقچه عداوتی کوندن کون زیاده اولدی (۳). بعده غویبرنسکی پراولینی، بوری

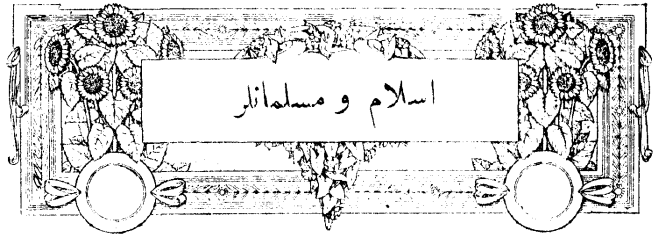
(۱) نولدن صوگ رقم یوق. بو حال هم اوشبو یازونک صوگندن ترتیب ایتولگان بولوبنه دلایلدر.
(۲) بو اورنده بر یازو بولغان لکن قصدی صورتده بترلیگان.
(۳) بو ماجرا ده محمدجان مفتی یا که صوبرانیه، غویبرنسکی پراولینی ناک رسمی صوراینه کوره تپتارسکی پولق ایچون بر ملا

روشلرنده صف صف منتظم حالده یالکڑ بر خالق و معبود اوزرینه تقرب، توجه قیلنور. حضور قلب و خشوع ایله بولنوب عبادت آراسنده بر الله دن باشقه واسطه لردن و بتون مخلوقاتدن فارغ بولمق لازمدر.

اسلام عبادتی تقرب، توجه تعبددن باشقه ده حدسز حکمتلرنی شاملدر. بو عبادتلرده انسانلرنک حیات اجتماعی لری ایچونده فائده لر بار. حتی علم و حکمت، فضائل بشریه نی ده افاده قیلور. مؤذنلر، کله توحید ایله هوا، تاغ تاش، صحرا لرنی یا کهر اتوب بر الله غه و آنک عبادتیه دعوت قیلورلر. حق اماملر محرابلرغه کروب غاز ایچنده آیات قرآنیه ایله بر الله نی ثنا و حکمت الهیه نی هر کون پیش کره تذکر و تذکیر قیلورلر. خطیبلر، منبرلرگه منوب قرآن شریف و احادیثک حکمتلرنی مؤمنلرگه دوشندرلر. آیات قرآن و احادیث رسول الله ده اولان فضائل انسان و علوم فطریه دن درس بیرلرلر. مناره لرده اولان کله توحید ایله دعوت و محرابلرده اولان تلاوت قرآنی منبرلرگه حیقوب ایضاحات و بیانات ایله اتمام و ختم قیلورلر. مسجدرده انسانلرنک حیولشمق لری سیندن مؤمنلر آراسنده الفت و محبت، مخالصت و مودت کبی فضائل اجتماعیه ابراز قیلنور. مؤمنلر آراسنده رابطه و حیات اجتماعی لری دوام اولنور. روزه، زکات، حج کبی عبادتلرده تقرب و تعبددن باشقه دخی حدسز منافع انسانیه و حیات فردیه و اجتماعیه فائده لرنی جامعدر. فقط بو عبادتلرنک حکمتلرنیه انسانلر دوشنمدیکارندن گویا عبث کبی کوررلر، بلکه ده آنلر یالکڑ تعبددن عبارت دیه ظن قیلورلر.

۵) اخلاق. بتون دینلر نوع انسان اوزرینه اخلاق اوگره تور ایسه ده دین اسلام طرفندن ظاهر بولغان مکارم اخلاقیه جمله گه کوره ده ممتازدر. اخلاق اسلامی، باشلوچه «اخلاق شخصیه» و «اخلاق اجتماعیه» اسمنده ایکی نوع گه آیرلادر. عفت، شرف، ورع، تقوی، «اخلاق شخصیه» دن؛ الفت، محبت، مرحمت، حسن معاشرت و شفقت، تعاون و تناصر، امانت و انفاق، انعام و سخاوت کبیلر «اخلاق اجتماعیه» دندر.

۶) اکل طیب. بو قاعده ایله دیانت اسلام جمله دینلردن ممتازدر. محوس و وثنی دینلری نجس و حشرات وهم خبیث شیلردن انسانلرنی آرتق منع قیلماز. مثلا: قطایار تچقان کبی شیلردن تارتمازلر. آوروپالورلر دخی دوکغز، راق کبی نرسه لرنی، بعض قوملر دخی بوغاز قانتی آشارلر. خمر ایچو کوب ملتلر قاشنده مباحدر. اما دیانت اسلامی مذكور شیلرنک هر برینی هم ده مودی و یرتفچلرنی حرام قیلمشدر. اسلام دینیه کوره یالکڑ طبیات بولغان ماده گنه حلال و مباحدر. بو ایسه انسانلرغه

(باشی ۲۱ نجی عددده).

دیانت اسلامی نك قاعده لری

دیانت اسلامی. جمله دینلردن عالی و بر نیچه قاعده لری ایله جمله سینده فائقدر. بو قاعده لرنک هر بری قرآن و حدیث شریفلردن استنباط قیلنمشدر. حکمتلری تفحص قیلنور ایسه بو قاعده لرنک حیات و منافع انسان اوزرینه گنه توکل بلکه شونک ایله برابر قوانین مدنی و ادبی اوزرینه ده موافق ایکانلگی معلوم بولور. اول قاعده لرنک باشلوچه لری بونلردر:

۱) توسط و اعتدال. دیانت اسلامی نك ایك توب اساسی «توسط و اعتدال» دن عبارتدر. بو دین: بر طرفدن انیالرنک طریقه لری و ایکنجهی طرفدن حکمتلرنک حکمتلرنی جامع بولوروی سبیلی «توسط و اعتدال» اوزرینه بنا قیلنمشدر.

۲) توحید و تنزیه. دیانت اسلامی توحید، تنزیه بانبده جمله دینلردن اوستوندر. باشقه دینلرنک تابعلری: بعضلری نور و آتش و بعضلری قویاش، قمر و یولدزلر یا که جمادلر و انسان صورتلرنه و تورلو صنملرغه توجه قیلورلر و بونلرنک اسملرنه قربانلر و نذرلر ایدرلر. اما دیانت اسلامی عقیده سینه کوره موندی اشلر یالکڑ جناب خالق تعالی نك اوزینه گنه خاصدر. نور، نار، قویاش، اجرام، انسان و فلانلرنک هر بری حق تعالی نك مخلوقلری بولدقلرندن آنلرنک هیچ برینه ده توجه و تقرب ایتمک جائز اولماز. دیانت اسلامی نك عقیده سینه کوره، قاعده سنجه عقل و حکمت گه مخالف هیچ بر شی یوقدر.

۳) طهارت و نظافت. دین اسلام نظافت ایله بیورو طوغرو سنده جمله دینلرگه غالب و فائق بولوروی معلوم. اوشبو قاعده یالکڑ عبادت و قینه غنه مخصوص بولتی، بلکه انسانلرنک بتون معیشت یعنی مطعم، مسکن، ملبس کبی هر بر عمللرنده و خصوصلرنده اجرا قیلنمق لازمدر.

۴) عبادت روشلری بر اصولده بولمق. اسلام دینیه کوره عبادت مخصوص بر اصول اوزرینه اولنور. باشقه دینلرنک عبادت لری قیلنندن اصولسز، ترتیسز توگلددر. اسلام عبادتی، طهارت اوزرینه بنا قیلنمق کبی ستر عورت، عفت، ایرلر ایله خاتونلرنی بر بردن آیروب کامل ادب و حیا، وقار و تواضع، مسکنت

اما علوم عقليه ، عقل و افكار بشريه طرفدن نشئت قىلنغان علملردر . بوننگ شعبه لرنيك ماده لرئ كتب سماويه ده الشمس ايسه ده اول دخى غايتده ايجاز و اجمال اوزرنده بيان قىلنديغندن ييگره كده عقل طرفدن ابراز قىلنمشدر . علوم عقليه ، مدنيت ننگ درلو دورلرنده گي درلو ملتدرن ظاهر بولغان علما و حكيماننگ فكلرلردن نشئت قىلنغان هر درلو علملردن عبارتدر . بونلر انسانلرغه دنياوى حيات و سعادت يوللريني اوگره تورلر .

ديانت اسلاميه نقطه نظرندن علوم عقليه ، بر نيجه قسملرگه آيرلوب آنلرنك بعضلري ممدوح و بعضلري مذموم و بعضلري مباح و مستحسن اولورلر . ممدوح بولغانلري : طب ، تشریح ، حساب ، هيئت ، تاريخ ، اقتصاد ، كييلدر . مذموم و منهيلري : تهجم ، طاسم ، سحر ، شعوزه ، رمل كبي اساطيردر . شعر ، جغرافيا ، ملل نحل ، كلام ، منطق كييلر ديانت اسلاميه كه كوره مباح و مستحسن اولورلر . علوم شرعيه و نقليه ننگ ايسه هر شعبه لرني تحصيل قيلمق فرض اولوب علوم عقليه ننگ ممدوح ، مباح و مستحب قسملري گنه مشروعدر (۱) .

(۱۱) عقل غه موافقت . ديانت اسلاميه ده بولغان قاعده لرده عقل غه مخالف هيچ بر شي اولماز . حالبوكه : باشقه دينلرنك كوب عقیده لرئ عقل و حكمت اوزرينه مخالفدر . اگرده اسلاميته عقل غه خلاف بعض قاعده لر كورلسه بو اش ، شون ماده لرنگ سر و حكمتلريني آگلاب يتماو سبندن بولور . امام و مدرس سرورالدين بن مفتاح الدين .

لوحة

صالح كوزگني ، سين ، جاناشقه ، قايجان اول كوزگي كه قاراب چچك لرگه ماگلاين چولغي ، شايان يورتوب كوزون ، اويني اول زلفي بله ن - هم طوغري كوزگي آلدائي : ساحرانه ، نازلي جلمايغان توسن ، آل ، گل يوزن ، حيله چهن - مولك غمزهن سن ، مغرورانن عكس ايتدره . شونده ، سين ، سير ايت : ماطورلق قايددر اول ، كور آني ، قايد ، باق ، صنعت ، حيات - هم قايد اوينيدر سراب ! . . . اسكندر كيله ولي .

(۱) اسلام ، درست سنلردن بولماغان نقلياتني طاشلايدغي كبي حكمت و دنون كه مطابق توكل بولغان عقلياتني ده قبول قيلماز . عقلياتنك اساسي يالكر حقايق اشياغه بنا قيلمق كيره كدر .

غذا و شراب اولمق ايله برابر آنلرنك قانلريني ، ايتلريني ، ياكلر و روحلريني صافلار . اما ، يرتقچ و مودى بولغان حيوانلرنك ايتلري انسانلرنك قانلريني اعتدالدين چقاروب روحلريني بوزار ، شرف انسانلردن دوندر .

(۷) كسب حلال و عمل صالح . دنيا ده اولان انسانلر درلو كسبلر و عمللر ايله معيشت قىلور بولسه لرده ديانت اسلام ، كسب و عمللريني ايكي درلو قسم گه آيروب بريني مشروع و ديگر قسمني حرام قىلور . مثالا : طلب معيشت بابنده اوغريلق و خيانت ، غصب و رشوت ، اوطش اويني و سائچيلك ، يتيملرنك ماللريني آشامق كبي عمللر . اسلام طرفدن ممنوع اولوب ، زراعت و حياطت هم تجارت كبي كسبلر جمله سي مشروعدر . اعمال باطن و احوال روحدن اولان : كبر و حسد ، نفاق و رياء ، مداهنه و بغض كييلرده منع اولدى . وتل عمللردن : غيبت و يالغانچيلق ، سب و فحش ، نيمه و شمانه . لعن و فضول كييلرده ديانت اسلاميه طرفدن نهى قىلدى .

(۸) يسر (ينگلكك) . ديانت اسلاميه انسانلرنك كوچلري يتازلك عمللر ايله تكليف قيلماز . شونك ايچون باشقه دينلرده بولغان هر تورلي آغراقلر ، زهبانلق كبي مشقتلر اسلام طرفدن ترك قىلنمشدر . درست ، اسلام ديننده فرض ، واجب ، مستحب عمللر بار ، لکن مونلر انسانلرنك كوچلري يتازلك توگلدلر . حالبوكه بو عمللرده رخصت ، ضرورت كبي اصللر بولوب مونلر سبندن ايركنلكلر بولور .

(۹) علم و ديانت . اسلام نقطه نظرندن دين ، علم كه و علم دين كه مناقض بولماز . حالبوكه باشقه لرده علم ايله دين ، ايكي سي ايكي منبعدن بولديغندن مدنيت ايله علم بر برندن آيرم طوتلور . آنلرده روحانيلر ايله مدنيتچيلر آراسنده دائم منافرتلر بولووينك سببي اوشبودر . آنلرده ماصونلق اصوللري ، دينسزلكر ظاهر بولووينك سببي ده شولدر .

(۱۰) علم ايسه ملك بتون مسلمانلرغه فرض بولووي . كيرهك اير و كيرهك خاتون بولسون ياشلك زمايتدن باشلاب علم اوگره ملك بتون مسلمانلرغه فرضدر . علم ، علوم نقليه و علوم عقليه اسمي ايله ايكي گه آيرلور (۱) . علوم نقليه نك اصلي ايتيارنك مشكالتلردن اقتباس اولغان علوم شرعيه دن عبارت بولوب عقايد ، فقه ، اخلاق ، كتاب و سنت ، اصول فقه و تفسير ، قرآن كبي شعبه لرگه آيرلور .

(۱) علوم نقليه دن مراد يالكر الهام كهانت و ياكه اسرار خفيه اساسلر نه قولغان نقليات بولمايوب بلكه نقل صحيح و درست سنلردن عبارتدر .

باراچقراغنه توگل، بلدکە یلدن یل ترق ایتەچک؛ مسلمانلرنک اوزلرینه مخصوص بانقه لری ده بولاچق. موندە اصلا شهبه ایدرگه اوزن یوق. مونک بر غونەسی ایمدی قریمده بولدی. قریمده ۱۹۰۹ نیچی یلده «وزاینی کریدیت» بانقه سی آچولدی، باشقه اورنلرده ده شاید آچولور، هم آچولورغه تیوشلی.

بو حقدە فکر قاصرم: اوقا، قازان یا که اورن بورغ کبی الوغ شهرلرنک برسندە علما و متفکریندن مرکب بر مجلس انعقاد ایدرگه و بو مجلس گه شهر و قریه لردن ده لیاقتی و احوال زماندن خبردار ذاتلرنی دعوت قیلورغه و شول مجلسده شوشی مسئله حقدە اطرافلیچه فکر یورتورگه و محاکمه قیلورغه، بر قرارغه کیلوب شول قرارنی جمعیت روحانیهدن تصدیق قیلدرورغه لازمدر. بو مینم سویله گان سوزلرم و یازغان فکرلرم اوزیمه نسبتا ییک زور ایدیکنی یاخشی بلهم، شولایده اسلام حکملرندن بر حکم خاقلرغه معلوم بولوب طورسون ایدی.

«شورا» اداره سندن اوتنه من: اگرده مینم بو فکرم طوغری ایسه بو حقدە «شورا» صحیفه لرنده مذاکره که اورن بولونی. یوق ایسه، ایتووگیزی: بو بولا طورغان اش توگل باشکرنی واتماکر دیو.

هادی طاهری. «یکاترینبورغ».

شورا: شریعت حکمنی تیکشرد ایچون مجلس یاساودن حکومت هیچ مانع بولماز، رخصت ببرد. موندی مسئله لرنی تیکشرد ایچون زور مجلسرگه احتیاج ده یوق. اوانار مسجدا لی اورنلر روسیه ده ییک کوب، شوندی بیلرده یکره میشار قدر علمای عظام و متفکرین کرام بولادر. شونلر تیکشروب قرار بیرسه لر، باشقه بیلرده گی متفکرین عظام شونی تیکشرسه لر بارا طورغاچ بر نرسه آچولور. بر آیدە غنه اش تہاسه ده بر یل بوینچه بلکه بتار. مونک حقدە خصوصی رساله لر نشر قیلوب طورورغه ده ممکن. هر حالده مطبوعات ایله فائده له نوب بو مسئله ننگ آخرینه باروب چیقارلر. علمای کرام و متفکرین عظامنک وظیفه سی مسئله ظاهر بولدیغندە، شول حقدە غی شرعی حکمنی اعلان ایتمکدر؛ خاقلر طوتارلرمی یوقی، طوتارغه ممکن بولورمی بولمازمی؟ آنسی ایکنجی مسئله. علمای عظام و متفکرین کرام آراسنده ده بانقه برله معامله قیلوچیلر بارلغی روایت قیلنه. البته بر دلیللری باردر.

عبرنی سوزلر

اورتندە استعمال ایدلمه گان ثبات، ثباتسزلقدن ده توواندر.

بانقه معامله لری حقدە

۹ هم ۱۸ نیچی «شورا» لرده بانقه معامله لری حقدە بلدیکم قدر بیان ایدوب، مذکور معامله لرنک شریعت نقطه سندن قاراغانده جواز، وعدم جوازی حقدە بر قرارغه کیلورینی و برر حکم چغارولرینی علماً عظام حضرتلرندن شریعت نامندن التماس قیلوب ایدم. بایناق و قتلر اوتوب کیتسه ده شوشی کونگه قدر اول حقدە بر کله بولسون سوز قوزغاتوچی و فکر بیان ایدوچی بولمادی. شوندا این دینی هم ده اقتصادی بولغان مهم مسئله حقدە، سیرچی صفتیه سکوت قیلوب قالونی شاید تحمل قلمازلر و آگا رضا بولمازلر. قرآن و حدیثلرده ایسه ربانی آشاوچی هم آشاوچی و آگا یاردم ایدوچیلر حقدە نیچه و نیچه وعیدلر ذکر ایدلگان. بر ملتک دیناده یاشاوی و باشقه ماتلر آراسینه کروب ده یوغلماوی ایچون علم هم بایلق کیره ک. خصوصاً بو عصرلرده هر نرسه آقپه غه توقف قیلدر. بایلق و آقپه تابونک ییک زور سیبلرندن برسی بلکه بر نیجیسی سودا و تجارتدر. ایمدی بر آدم سودا و تجارت گه شروع قیلدیعو اول آدم گه لابد بانقه ایله معامله قیلمی ممکن توگل. بالذات یا که بالواسطه بانقه معامله سینه ئله گه چک. زیرا: زمانسک آغومی و معیشتسک کیفیتی شولای توزولگان. شوگا بوی صوغی چاره یوق. ایمدی اشلر شولای بولغاندن صوگ بو بانقه ایله معامله قیلوچیلرینی، قرآن و حدیثلر حکمینه قارشی اولاروق ربا آشاوچی و آشاوچیلر جمله سندن حساب ایدلوب حدیث کتابلرنده بیان ایدلگان جزا و وعیدلرگه مستحق بولور. لرمی یا که بانقه معامله لرنی تورلی نوع گه آیروب، تورلیسینه تورلی حکم چغارورغه ممکنمی؟ یوقسه بو بانقه معامله لری بالکل ربا تحتیه کریمی؟ اوشبو حقدە غی حکملرنی بیان قیلیمق مطلقاً علمای کرام حضرتلرنک دینی بولغان بودوچلرنک ییک زور سندن دیب بله مز. مذکور حکملرنی بلمک هر بر معامله قیلغان کشی ایچون ضروردر. زیرا: حرام بولغان اشنی، حرام ایدیکنی بلوب و الله ننگ عفو هم غفراینه تاییانوب قیلو ایله، بواس حرام توگل دیب قیلو آراسنده تفاوت کوب. الله اعلم، بو کونده اوشبو بانقه معامله سینی حرام دیب کوکلرینه کیتوروچیلر بارمو ایکان؟ حاضرندە عادی بر معامله حکمینه کرگان. بزنی قدر سکوت قیلوب طورساق ده بانقه معامله لری اوز یولی ایله باراچقرا،

تورکستان ولایتده اصول جدید تاریخی

یوک تورکستان ولایتده باشلاب آچلمش «اصول جدید» مکتبینگ تاریخ تاسیسن یازوب قالدرو محترم معلملر مزننگ یوک وظیفه لری ایسه ده مع التأسف بو کونگه قدر بو وظیفه نی اوته وچی معلملر مز چقمادی. غزته صحیفه لر نده «مکتب» لر گه دائر بر ایکی مقاله چک یازلمش ایسه ده، «تاک» یولدزی یاقیتسینده غنه یازلدقلر نندن اوزاق یرلر گه کورونمی قالدی و تاریخقه عائد بر سوز بولسون کورولمده دی.

بونگ کی مقاله لر یازو بزم کی علمسز یکتلرنگ اشی توکل ایسه ده، علم ایله لر مزل قلم طو تارغه آور صندقلر نندن و تورکستانده باشلاب «اصول جدید» مکتب آچوب اوقوتوچی «تاتار بالاسی» بولغانه کوره، بونی بیک اهمیتلی دیب ظن ایتدکن «شورا» صحیفه لر نده قید ایتدروب قالدرونی موافق کوروب. اوشبو مقاله نی یازام.

تورکستان ولایتی اولان فرغانه مضافاتنده گی «خوقند» شهرینه کیلوب، خوقند مسلمانلرینگ بالالرن «اصول صوتیه» ایله باشلاب اوقوتوچی معلم صلاح الدین افندیدر. مونگ آتاسی (۱۹۰۹ده خوقندده وفات) سراج الدین بابای، سمبر گو بیرناسی، بووا اویازی، «ایسکی تیجلی» قریه سندن بولوب یاشلکنده «اجی» قریه سینه هجرت قیلوب آنده معلمک قیلمش.

صلاح الدین افندی اجی ده طووب اونر یاشینه چه اتکاسی مکتبده اصول قدیم ایله اوقوغاندن صوگ قاسم اویازی «جاوابش» قریه سینگ مدرسه سینه باروب ۲۰ یاشینه چه طورمش.

قاسم اویازی «جاوابش» قریه سینه یاقن «تاتار بای» اسملی اولده شوشی سنه لرده یاکگی بر مکتب آچلوب قرعیلی خلیل افندی «اصول صوتیه» ایله اوقوتوب طورمش.

معلم صلاح الدین افندی کوندزلی اوز درسنده اولوب، کیچه لری خلیل افندی یاشینه یوروب، آندن بیتاق معلومات آلمش. صلاح افندی شول روشچه ۲۰ یاشلرینه قدر مکتبده طوروب هم ایسکی فن دن هم یاکگی فن دن اوقوب معلم و مدرسک گه شهادت نامه آلوب «اجی» قریه سینه قایتوب کوز گه چه استراحت قیلغاج طوغری فرغانه گه کیتمش. (معلم بولونیتی ایله توگل، اورن ازله بکنه).

معلم صلاح افندی، خوقند شهرینه کیلوی ایله مرحوم

احمد بای حسینوف نك خوقندده کون کیتی شعبه سنده خدمتکه کروشدی. مونده بر نیچه آیلر طورغاندن صوگ، احمد باینگ داؤیرینیتی علی اصغر افندی صوتوشف جنابلرینگ اوغلینی اوقو- تمش. معلم افندی، بون قوتینی بر بالاغ غنه صرف قیلغانه، طبیعی، بر آی ایچنده ده بالاغ بیک کوب نرسه لر بلدرمش. علی اصغر افندی. صلاح الدین افندیده معلمک گه اقتدار بارلغنی بلگاج، اوزینگ بر نیچه دوستلری ایله مصلحتله شوب بر مکتب آچوب بیرر گه قرار قیلمشلر بو طوغروده احمد بایندن ده یاردم صورامشلر. مرحوم احمد بای جواننده: «مینم خدمتمده و قتده آلا طورغان ژالونیه سن بیروب طوررمش» دیش. مصلحتلر بر یرر گه حیولغاج بر یرده بر اوینی اجاره گه آلوب مکتب نی آچوب ۱۹۰۰ نجی سنه ده ۱۱ نجی فیورالده بسم الله... دیب معلم صلاح الدین افندی فرغانه ده «خوقند» شهرنده «اصول صوتیه» ایله بالالر اوقوتا باشلادی.

خوقندده اصول جدید مکتبی آچاماسدن نلک، تاتار بالالری شا کر سلیمانی (تاشکندده وفات. تاریخ اسلام یازوچی) افندیدن اصول قدیم ایله اوقوب یورگانلکلر نندن و خلقنگ ده فکترلری «ینگل اوقوتو» سوزن فهملی آلو درجه سینه یته آلمادقندن بونگ یاکگی مکتبی آچاغانده آلتی غنه بالا ایله باشلانمش ایسه ده آلتی آیلق امتحانده یکرمیگه طولمش ایدی.

صلاح افندی بالالرنی بیک گوزل حاضرله دی و خلق غه کورسه تمک ایچون آلتی آی طولغانده امتحان قیلدی.

امتحان مجلسینه تاتارلردن، ساریه لردن هم کوب آدملر حاضر بولدیلر. برنجی مرتبه اولارق خوقند شهرنده «اصول صوتیه» امتحانی بولدی. یعنی آلتی آی اچنده یاش بالالرنک نرسه اوقوب اوگره ندکلرن خلق غه کورسه تدیلر. امتحانغه حاضر اولمش تاتارلر ایله سارتلر ۸ - ۹ یاشار بالالرنک یازو تانولری، کتاب اوقولری، حساب. جغرافیه و تاریخدن بلولری، گوزل آواز ایله قرآن کریم و صلوات اوقولرینی کوروب حیران قالدیلر. امتحان بشکاج علمادن برسی معلمک باشنده فس اولدقنی کوروب یاشنده غی بر آدمدن: «بونگ یازووی، اوقوتووی بزنگ مسلمانچه غه اوخشی، اما اوزی قایسی مذهبدن ایکان، شیعه فلان توگلمی؟» دیب صورادقنده نلگی افندی: «بو معلم نوغای، اهل السنة والجماعت دن؛ اوقوتووی محمد علیه السلام حضرتلرینگ «علموا ویسروا...» حدیث شریفینه موافق ینگل اوقوتودر...» دیب امتحانده حاضر اولمش کیشیلر گه خیلی معلومات بیردی.

بو امتحانندن صوگ مکتبده کوندن کون بالالر کوبه دیدی، حتی مرحوم شا کر سلیمانی مکتبندن ده تاتار بالالری بر بر کیلوب

بتدیلر. مکتب گه بالار صیباغانلقدن باشقه بر اورندن اوی آلوب مکتبئی ده بر گه کوچردیلر.

یاکئی اورنده معلم افندی ینه آلتی ای اوقوتقاندن صولک، سنوی امتحان بیردی. سنه لک امتحان غه خوقند شهرینگ همه بیوکلی دعوت اولونمش ایدی. ۸ - ۹ یاشار بالار دین اسلام ارکاتدن قرآن کریم، تورکی قرائت، یازو، حساب، تاریخ، جغرافیا و باشقه فلدرده گوزل گوزل جوابلر بیردیلر.

امتحان غه حیولمش خلق لر بیک اثرله ندیلر. چونکه بو طرفلرده هم «اوقو، اوقوتو» دیگان سوز بولسه ده، ۹ - ۱۰ یاشدن مکتب گه کروب بر نیچه هفتیک شریف لر طوزدروب نهایت ۱۶ - ۱۷ گه یتکندده حرف تانو، ۲۰ لر گه یتکندده اوز اسمن یازا آلودن عبارت ایدی. ایدی بردن ۸ - ۹ یاشارلی بالار زور لر بلمه گنتی بلولری، یازو بلو ملالر هم مخدوملر غه خاص اولا طوروب کچک گنه بالار نك یازو یازا بلولری شرفنك ساده خلقن یومشارتدی.

«اصول صوتیه» ایله سارت بالارن اوقوتوب بولر غه تیزدن یازو تاتو خبری بتون خوقند اویازینه تارالیدی. صلاح افندی کوندزلی یوزدن آرتق یاش بالارنی، کچه لری زورراق یکتلرنی اوقوتدی؛ کوندن کون شهرتی ده آرتدی. «الشهره آفه» موجبیچه صلاح افندی مکتبینه ده آفت ارضیه لر ایرشدی. سوگره مرزا عمر حاجی اسملی بصیرتلی بر ذات اوز محله سنده مکتب خانه صالدروب، صلاح افندی شونده کوچردی.

بوندن صولک صلاح افندی دن ماعدا بر نیچه باشقه تاتار معلملری ده کیلوب مکتب آچدیلر؛ صلاح افندی دن اویره نوب چقمش سارتیه یکتلرن دن ده بر نیچه لری بالار جیوب اوقوتا باشلادیلر.

بو یرده معلم گه وظیفه یوق؛ فقط هر معلم اوز بلدکنچه بالا باشندن آیه ۵۰ تین دن ۳ صوم غه چه آلدیلر. بارا بارا اصول جدیده مکتب مزنی «تجارت» مکتبینه ایله ندره باشلادیلر. «اصول جدید اوقوتو بیگل ایکان، معلم اولنی بلدرسه بولار ایکان» دیب قوری یازو تانوجی بر نیچه نا اهلارده مکتب آچوب بالار جیوب آچه صوغا باشلادیلر. بولرنی کوروب قدیچه ده توگل جدیدچه ده توگل، بلکه «الیف بهز بر نه دال پوشتو» دیب اوقوتوچی داملارده قارا تاقنا آلوب بالار غه یازدروب بوزدروب اوقوتا باشلادیلر. بونک داخودی هیچ بر کسیدن تابلمغانغه بر نیچه یازو تانوجی تاتار رازنوش چیکلری، دؤورنیکلری ده صلاح افدیگه، بعضلری شا کر مختاری افدیگه آیه اون اون یش صوم بیروب اصول جدیده ترتیب اوگره ندیلر هم مکتب آچوب بالار اوقوتور غه باشلادیلر.

هر نیچک اولسه ده خوقندده «اصول جدید» اسمنده مکتب کوبه یدی؛ حتی ۲۰ یرده مکتب خانه آچلدی. هر بر مکتب نك آزی ۷۰، کوبی ۳۰۰ گه چه بالارلی باز ایدی. لکن بولرنك معلم صلاح الدین ایله شا کر مختاری افندیلر نکندن ماعداسنده نه پروغرام ونه ترتیب وار ایدی. شولای ده کوزلیره ک معلملر بولرنی ممکن قدر بر ترتیبده ره ک اوقوتونی تله ب معلملر ایله اتفاق یاصادیلر. اتفاق نامه نك بر ماده سی بویله ایدی: «بر مکتب ده اوقوغان بالانی ایکنچی مکتب معلمی قبول قیلماسون». بو عهد نامه گه همه معلملر قول قویمش ایدیلر. فقط آرالردن بر قارت معلم قول قویمادی. بو ماده نك یاصالروینه سبب شول که: یاخشی معلمده اوقوغان بالانی باشقه معلملر آلوب ده امتحان وقتنده فقط شوندی بالارنی آله طوتوب، شهرت قازانو ایدی. بله سز ایگ نك امتحانی بر نیچه بالا یاخشی کورسه توب خلقنك کوزلری وقولاقلری قاپلانغاچ، قالغانلری «یاخشی ایدی، یاخشی ایدی...» تختینه کره لر.

تگیلر گه بولماسون، بزگه گنه بولسون ظنی ایله سارتیه لر قاشنده آرویل اولور ایچون بر ایکی تاتار معلملری ایله بر نیچه سارت معلملری ایشان حضرتلرینه قول ویروب و آنلر غه وسوسه صالوب باشقه تاتار معلملرن ممکن قدر خاق قاشنده خنق (صووق) کورسه توب آخرنده آنلرنی قودروب اوزلری گنه «یاخشی» بولوب قالمایچی ایدیلر، لکن آلی بولمادی؛ ۱۹۱۱ نچی سنه نك بر نچی غنوارنده تاتار معلملرنك همه سینده سارت بالارن اوقوتولری منع قیلوندی!

«خوقندده اصول جدید مکتبئی یابلدی» دیب تاتار غرته لر نده یازلوب اوتوش ایسه ده بز فقط نأسف گنه ایتوب قالدق. مکتبلر یابلمادی، فقط: «تاتار معلملری سارت بالارن اوقوتماسونلر» دیگان فرمان بویچه تاتار معلملرن سارت بالارن اوقوتودن طوقتاندیلر.

حال حاضرده خوقندده ۲۱ یرده اصول جدیده ایله بالار اوقوتالر. بعضلرنك مکتبئی یاخشی، ترتیبی نجار؛ بعضلری نك مکتبئی نجار، ترتیبی یاخشی. «اصول تعلیم» ترتیبینك ایگ یاخشیسی و نظاملیسی «یاشار» نك ۲ تین له ب حیولمش اعانه لری ایله آچلمش مکتبدر. معلمی ایسکی اصول ایله ختم کتب قیلمش، اصول جدیده نی هم مکمل بله، اورنیورغ و قازان غه سیاحت قیلوب آنده غی مکتبلرنك ترتیب و پروغراملرن کوروب کیلدی. شول سیاحتدن قایتوب بالاستفاده بر پروغرام هم نظام نامه ترتیب ایتوب «وقت مطبعه سنده» باصدر مشلر ایدی. بو سنه شوشی نظام ایله اوقوتماقده لر. اهل الله خیراته اوغلی. خوقند.

تعدد زوجات حقنده

I

بو مسئله، اسلام فقہسی نظرندن اولسون، اجنبیلرنک اعتراضلرینه جواب ویرمک مقصدیله اولسون. اسلام مطبوعاتده بیک کوب بحث ومذاکره ایدلگان مسئلهلرنک برسیدر. شیمدی تکرار بوندن بحث ایتمک وبو خصوصده غی فقهی وفلسفی فکریلرنی کرجروب طورمقدن (ویا خود کوجرتورگه تله وودن) ایسه تله گان ذاتلرنک شول موضوعده یازلغان اثرلرنی مطالعه ایتولرینی توصیه ایدر ایدک. زیرا، بو مسئله گه دائر، فقهاء اسلامیه نك «نکاح» باینده بیان ایتکان فکریلرندن باشقده. متفکرین اسلام طرفندن یوشلوسنجه بحث ومطالعه ایدلوب آیروم صورتده تألیف ایدولگان عربی وتورکی اثرلرنیک کوبدر. بناء علیه، بنم بو اورنده مقصدم، شوشی ایسکی مسئله نی یا کیدن قوزغانو اولمایونجه، فقط «شورا» نك ۱۹نجی عددنده ذا کرجان افندی الحائف طرفندن بو مسئله گه دائر بر «استفسار» درج ایدلمش اولدغندن وحقیق عاجزیلری ده وقتیله بو مسئله حقنده فکر صرف ایتمش وجزئی اولسه ده «خدمتمز» سبقت ایتمش اولدغندن، اوز فکرمنی عرض ایتمکنی مناسب کوردم. بن شیمدیلك، فقهی وفلسفی جهتلرندن بحث ایتیمه چکمدن اول خصوصده افکار عالیلرینی بیان ایتمک وظیفه سی همانده مراجعت بیوردقلری ذوات کرام اوزرنده قالاچئی کبی اوزمنی ده آنلرنک وظیفه سینه مداخله ایتمش ظن ایتیمورم. . . .

ذا کر افندی، ۲۰۰ میلیونلق (بیک کوب توگمی؟) مسلمان خاتون قزلیرنک حاضرگی تعدد زوجات حقنده غی افراطلق سببیل حالت مظلومیتده یاشاولرینه تأسف وبوکونگه قدر بو مسئله گه هیچ کم طرفندن اهمیت بیرلمه دیگنه تعجب ایته. ظن ایدرم، اوزینه کوره بلکه حتی ده باردرد؛ زیرا یازدقلرینه قاراغانده، یاش وقتلرندن اوق او یلاب یوروسه ده بو مسئله حقنده غی احکام فقهیه وسائر آثار مؤلفه گه تصادف ایتمدیکی کبی خاطر ی صایلورلق «علماء» گه هم یولوقاغان بولورغه کیرهک.

II

مسئله مذکوره طوغروسنده علماء سالفه و متفکرین اسلامنک

تیوشدیسنجه اعتنا واهتمام ایتدیکلرنندن اوستون حتی بزم روسیه علمالری آراسنده هم بتونله ی اهان ایدلمش و «شوماغنه اوزدرلمش» دیورالک دگلدر. مثلاً: باشقه علمالرنک خصوصی فکریلرندن قطع نظر، بوندن ۱۷ سنه مقدم - ۱۸۹۶ سنه ۳نجی سنتابرد، مفتی سلطائف حضرتلری اوزینک تحت نظارتنده بولغان علماء اسلامیه نك ایلرو کلنرینه مراجعت ایدرک، بو خصوصده فکریلرنی استفسار بیورمش ایدی. بوگاده بتون روسیه ده بولغان علماء اسلامیه نك آغی صنفده بولغانلردن بیک کوبسی، قریم وزاقفقازیه مفتیلری ده اشتراک ایتمش و بو طوغریده مسلمان خاتونلرنیک کورمکده اولان آغرقلرینی ینگله یتمک ومظلومیتلرنی بر درجه تحدید ایتمک ایچون هر قایوسی ده متفقا فکریلرنی بیان ایتمشلر و نیچولده بولسه بر چاره سنی تاقق ایچون صابرایه دن اوتمشلر ایدی. حتی بو مسئله ده، یاکیلق طرفدارلرینه توگل، بلکه محافظه کارلرنک ده پیرلری وتوابعلری هم اشتراک ایتمش ایدی وشریعت اسلامیه نك ایگ مهم رکنلرندن صانالغان: سیاست، اقتصاد زمان، قیاس واجتهاد کبی قاعدلری ایلرو سورمشلر. وانی تطبیق ایتهرگه توصیه ایتمشلر ایدی؛ بونلر ایله امکانی تابولماغانده حتی بر مذهب گه گنه عقید بولمایونجه بلکه باشقه مذهبلر ایله بولسه ده عمل ایتهرگه تجویز ایتمشلر ایدی. . . . بو مسئله گه بر درجه آشنا بولمق و «حضرتلر» نك فکریلرنی آکلامق ایچون «مطالعه» ایله «انتقاد» نامنده گی رساله لرنی کوزدن کیچرمک فائده دن خالی اولماز. بالخاصه «مطالعه» ده ۶نجی ۷نجی ۸نجی ۱۲نجی ۳۶نجی ۳۷نجی ۳۸نجی ۴۴نجی ۴۵نجی ۵۲نجی مکتوبلرنی و «انتقاد» ده ۲نجی ۶نجی ۱۷نجی مکتوبلرنی اوقورغه توصیه ایتهمز. «مطالعه» ایله «انتقاد» نك هر ایکسی مطبوعدر.

III

اوشبو مکتوبلرنک عبارتلی البته بر قدر فکر حاصل ایدرگه یاردم ایته بیلور و اماملرنک ده عموماً نیندی فکریله بولندیقلرینی هم بر درجه کوستره بیلور. بونلردن باشقده وبوکونه قدرده اماملرنک بیک کوبسی صره سی کادکچه بو مسئله دن بحث ایتمکدن و افکار عامیه عرض ایتمکدن چیکنمدیکاری، مطبوعات ایله آشنا اولانلره حقی دگلدر، ظن ایدرم. دیک، بعض بر خصوصی مذاکره لردن قطع نظر، بوندن اون یدی سنه مقدم رسمی صورتده اوله رق، اماملر قوللرنندن کیلگان قدر تعاطی افکارده بولغانلر؛ زمانزده غی نساء طائفه سینک مظلومیتلرینه قایغراغانلر وبر کشی قدر یوره کاری صزلاغان و آنلرنک خلاص ونجات یوللرینی آرالاشدرغانلر و آنلر حقنده کورلمکده اولان ظلملرنی بتونله ی دفع و رفع ایتمک

ممکن دگل ایکن هیچ بولماسه بنگلاتیونه چاره‌ر نزله گانلر و اوز-
لرینک اوستینه بولکانگان وظیفه‌لرنی ده بحق اداه ایتکانلر! ...
بنا علیه «بو مسئله بولای شماغنه اوزدریلا طورغان مسئله‌لرگه
اوخشامی، نه اولمشده بولای اعتبارسز اوتکارلمش؟! عجبکه،
بوندی زور مسئله زور عالم‌لر طرفندن قوزغاتلمی؟!...» دیگان
اعتراضلرغه اصلا محل بولماسه کیرهک و یاخود بر آز کیچرهک
قالغان بولورغه کیرهک... هم‌ده تصادف ایتکان بعض بر جاهل
«موللا» لرینک سوزی ایله گنه: «یگره‌لده بو مسلتک‌گه خدمت
ایتوچیلر امام‌لر (علمالر) دورت خاتونغه قدر آلورغه شریعت قوشا
دیوب مصلحت بیروچی آنلر!» دیب، بتون علمای اسلامیه
اوستونه یوکه توده حقسزلق و بنا علیه اورنسز تعجب و تعجب
ایته‌لک تحیردر... فقه اسلامی‌دن آغنه خبری و اعتقادی صاعلام
بولغان هیچ بر امام - «فانکحوا ما طاب لکم» آیت جلیله‌سینی
ئوزگله ماسه کیرهک. چونکه قرآندن استدلال ایته‌لک اقتداری
بولغانلر «الحاد» ننگ‌ده نه ایدیگینی بلسلر کیرهک. الویررکه،
اوشبو رسمی محابره و عمومی مکاتبه‌ده امام‌لردن هیچ برسی بویله
بر فکرده و بویله بر دعواده بولنما، شد و بولنمایه چقدر. بر طائفه‌گه
دگل، حتی بر کشینک اوستینه‌ده ایجابا و یا سلباً بر حکم اسناد ایتمک
ایچون، قوتلی دلیللر ایله اثبات ایتمک لازم ایکن، نه ایچون
قائلی‌ده معلوم اولمیان بر طاقم «موللالر سوزی» ایله،
بتون علماء اسلامی‌گه بویله بر حقسزلق و آنلر طرفندن تصدیق
ایدلمدیکی بر عقیده اسناد اولنمسی روا کورلیور؟!... بویله مهم
بر مسئله‌ده، روسیه امام‌لری ایکن اول سوز قوزغاتوب میدان
مشاوره‌گه وضع ایدرگه موفق اولدقلرندن طولایی بلکه شایان افتخار
و همه‌سی‌ده مقصود بولغان نقطه‌ده برله شوب قرارلرنی متمفا اعلان
ایتمه‌گه جسارت ایتدیکلرندن هم شایان تبریک دگلمی؟!...

IV

قالدیکه، امام‌لرینک بو مسئله‌ده‌گی قرارلری نفس امرگه
موافقمی و اجرایی ممکنمی؟! اجرا ایدلدکنده بر توری فائده
و نتیجه‌سی کورلمک امیدیمی؟! یاخود بوندن باشقه ینه‌ده موافقراق
و فائده لیراق بر طریق باری؟! ایشته بونلری تحلیل و حل
ایتمک بتون ارکان ملتنگ وظیفه‌سیدر، ظن ایدرم. امام‌لر
بیلدیکلرنی میدان قوبدیلر و مرجع عائدینه‌ده عرض و تقدیم
ایتدیلر. بو خصوصده فائده‌لی نیندیگنه بر تدبیر بولسه قبول
واجراسینه حاضر اولدیقلرنی آگلاتدیلر. اما، نه ایچون بو فکرلر
اعتبارغه آلهادی؟! امام‌لر طرفندن هیچ بر نزاعسز و اختلافسز
اوله‌رق بو تشبثک (تعدد زوجات نی آزیتو و تحدید ایتو و بلکه

اتهام ایدلیکلری اعتبارغه آئورسه بونلرنگ خدمتلی تقدیر ایدلمازک توگلدنر... مونه شونگ ایچونده بز، غیرتو یاشلر مزدن اوتور ایدک: غزته ستونلرنده عمومیتله اماملرنی تقید و بلکه تحقیر ایدوب طورونی قویسونلر و صرغانشوب برابر اشله سونلر ایدی. چیلاکلهب و کوینتهلب آراقی ایچروب و یاخود باشقه چه غیر مشروع یوللر ایله صایلانغان استحقاقسز «موللا» لر ایله، چن و حقیق وطن و ملت خدمتچیسسی بولغان محترم اماملرنی صااتاشدرماسونلر و اویله حریتلرنک ارتکاب ایدیکلری دنائت و رذالترین سببلی بتون علمای حقیقیه نك یوز سولرینی توکماسونلر ایدی. بلکه وطن و ملت خائنی بولغان شول سفیلرنگ آزابوینه و مقدس منصبلرنی غضب ایدرک تلویث ایدولرینه قارشو، علما ایله برلکده اوله رق حرکت و بو یولده جدی و غیورانه خدمت ایتسونلر ایدی. بو مطلبغه ایریشو ایچونده ایگ مهم ایکی نرسه کیردک؛ برسی: حاضرگی شا کردلر نك، امامت منصبندن قاجای و نفرت اینهای، بلکه شوگا حاضرله نورگه و ممکن بولغان قدر شول موقعنی اشغال ایدرگه طرشولری. ایکنهچی: یاشلر نكده شولوق فکیرگه خدمت ایدرک یاردم ایدولری؛ محله قوشطانلرینی چیلاکلهب صیلابده امام بولورغه طرشوچی «موللا» لرغه یول برماولری. ایشته، محله باشنده چن امام و حقیق روحانی کوررگه تله سهر و اماملردن ده فائدهلی خدمت امید ایتسه لر، بوندن باشقه چاره یوقدر. زیرا نه قدر نفرت ایدلسون و ایتدرلسون، لکن شبهه یوق که محله و اماملق اورنی و آگا حاضر طوروچیلر هیچ وقتده به چک توگل. بوکون بر ایسه سوکراق اون اولاجق. بنا علیه بویله مهم بر موقعنی اقتدارلی علمالرمزنگ ترک ایتمکلگی، استحقاقسز جاهلرگه فرصت ویرمک و یول آچق و آلرنی موقع اقتدارگه کیچرمک دیک اولدغندن، استقبالمز ایچون مطلق ضررلیدر!

سُور:

قارت

ایندی مین دنیا عجب له نگان، جوله عاشق توگل،
 مه نگیگه ئوتدی مینم یازم، ماطور جهی - اول چاغم،
 نژده حتی قالمادی آندن، یوغالدی یدش کونم.
 نهی مینم به شلک! سینک مین طوغری خدمتچک ایدم...
 آه، اگر ممکن بولوب ده مین قابات طوسام طاغن،
 آنده مین شوشلای سیگا خدمت ایتهرمی صوگ ایدم!
 اسکندر کیه ولی.

ضعیف و کوچسز وجودلری، خلاف طبیعت اوله رق تیمر و طاشلر آراسنده ارم بولوی، اولاد تریه سندن و عائله محبتدن محروم اوله رق کیچه کوندز، آروپا «قومسزلی» نك ظلم و اسارتلری آستنده ایزلولری، نیندی مرحمت و شفقت دینله یلنور؛ ایگ عدالتلی، مساوتیرور و حقوقشناس دیگان آمریقاولرنگ بیله ظلم و تزییقلرینه چدامادقلرندن شولوق بیچاره خاتون-قز طائفه سی نك اوراملرغه توگگانلری، آه واستغاه ایدرک مرحمت و شفقت تله گانلری و حقوقلرینی دعوا ایدوب استمداد ایتدیکلری و حتی حریت اوپاسی بولغان فرانسیه نك یالغز اوزنده گنه ایکی میلیونلاب خاتون-قز نك فابریقا خدمتارنده بولندیقلری شاید خاطر لورده در. بو کونگی کونده آروپا عالمنده «-وففراژیستک» لر دیه میدانغه چققان بر نطق حریتیرور خاتونلر طائفه سینی یلیورز. فقط بو بیچاره لرنک ده حیات و معیشت طارتشولری، مطلقا شولوق «قومسز» آروپا میلیونیرلری نك آلونلری ایله «سیاست» بویاونه بویالمقده اولدغینه شبهه مز یوقدر.

ذاتاً آروپا مطبوعاتینگ نه یولده و نه ایچون خدمت ایتدیکلرینی و بتون آروپاده، حق و حقانیت نامنه یازاچق و اویله طوغری و بی طرف فکیرلرنی نشر ایته بله چک، یالکز اوچ بیش دانه غزته و بیش اون نفر محرر بولندیغنی ده اوگره نك دگلمی؟... یقین آراده، انگلتره ده بابار جیولشوب اوز فائدهلرینه نظام چفاتو ایچون و شول یولده طرشو ایچون، بیش یوز میلیون تعیین ایتولری، بنم بو فکرمنی بر درجه تأید ایدر ظنده بم. مین بو جای نیگنه اورنبورغ اوراملرنده، ۴۰ درجه اسسی ده، ۱۲ یاشارک قزلردن باشلاب یتمش یاشارک روس قارچقلرینگ طاش و اتمقده اولدیقلرینی کوروب، ئلی حالمرگه شکرانه ایتمش ایدم.

V

سوزیمه خاتمه اوله رق شونی دیمک استرمک، اهالی اسلامیه نك معیشتی و اجتماعی مسئله لرنده اماملرنک کوبسی و علمای حقیقیه عمومیتله ذهن و فکیرلرینی صرف ایتمکدن و ممکن اولدغنده عملیاتگه قویقندن و اجرا ایتمکدن ده چکنمیورلر. فقط بویله فکیرلرینه میدان بولوق و استدیکلرینی موقع تطبیقه قویق ایچون ده هر دائم حقیقی یاردمچیلرگه محتاج درلر... ایسکی دن کیلگان نچار عادت لرنک اورنینه، مشروع طریق ایله برگنه مسئله نی ده تطبیق ایدرگه تشبث ایتدیکلرنده بیله نه قدر مانع قارشو چقدیغنی و نه قدر آغرقلرغه دوچار اولدیقلری؛ بر طرفدن فانایتک و مستبدک ایله، ایکنهچیدن جاهل موللار، قزل صوفیلر و نادان موژیکلر طرفدن «دینسزک» ایله و اوچونچیدن ینه باشقه سی... ایله

اويغانو ويا گالتي تاريخي

۷

ايسكى مدرسه لمزده بولغان اوقولردن واوزون عمرلر صرف قيلول مدرسه لمرده ياتولردن مقصود، برر محله گه ملا بولمق ايدى. ملالق منصبى، مدرسه لمرده ياتوچى شاگردلرنك اخص امللرى بولوب هر برى اوشبو مقصدغه ايرشمك نيتى ايله، اوقوسه اوقوماسه، آكلاسه آكلاماسه، مدرسنده اقتدار بولسه بولماسه، اوقوغان و اوقى طورغان نرسه لرى اش گه ياراسه ياراماسه مدرسه گه دوام قيلول، قارت ملالرنك دنيا قويولرني ويا كه اوكلزلى آلونى دورت كوز برله كوتوب طورلر ايدى. سوكراق زمان بايلرى آراسنده اوز قزلرني استاذيكه ايتو قصدى ايله آلونك بر اوچينه مسجد صالوب محله آيرو عادتى چيقديغنده شاگردلر ايچون آمريكا آچلو قدر بر يا گاش بولغان ايدى.

خلاصه: ايسكى مدرسه شاگردلرى، ملا بولون باشقده ياخشى ياشار گه ممكن ايكالنگينه عقل ايدر شدرمازلر و اوشبو سببده امام بولونى دنيا وما فيهدان خيرلى بر موفقيت اعتقاد ايتارلر ايدى. اوشبو اعتقادنك اثرى حتى بو كونلرده توب يتادى. سنه وى اوچ دورتيوز و ارداتلرى بولغان حكومت وزعتوا اوچيتللىرى ايچندن، اولگى وظيفه لرينى تاشلاب فقير گنه محله لره ملا بولويچلىرى كوردلى. ايندى باشقچه تا مبن استقبال قيلولرغه موفق بولا آماغان شاگردلر حقتده سوز سويلدر گه اورنده يوق.

اوقودىغمز بر مدرسه ده م. اسمنده بر شاگرد، جماعت سه كيسى بوشاب قالا طورغان جمعه كچه سنده صندوقلرني اويوب منبر روشنده اورن ياصار، قاره قنات جيله نى اوستنده و چالمه سى ده باشنده بولغانى حالده منبر اوستينه منار، صوفى خلقه نك تاياغنى قولينه طوتوب (اوزىنى بر آل مسجد نك منبرنده فرض ايته) خطبه اوقور هم موهوم خلقلرغه وعظ سويلر، مونك سو كنده ده: «اى الله! ملا بولوب برگنه يل بولسه ده موذيقلرني اوزمه قاراتوب طوروب منبرده اوشبو روشده خطبه اوقوسه م و جمعه دن چيقومو: حضرت ايدى آش غه آورغه كيلدم، ديب تورينه يابصدق سالنغان چانا ايله كوتوب طورسه لر دنيا ده غى بتون مقصودم حاصل بولغان بولور ايدى» ديب اخلاص كوكل ايله سويلر ايدى. (فى الواقع ملا بولديغندن سو ك ايكي اوچ يلدن آرتق طورى وفات ايتدى).

شاگردلر يوقلار ايچون ياتدقلر ندىن سو ك مدرسه نك الوغ خلفه لرينك برسى بولغان صوفى، ميچ آرتنده غى اورنندن چيقوب شاگردلر گه يوزىنى يونه لدرگان حالده: «اى شاگردلر! آنا و آنالر كز سزنى، اوقوب ياتالر ديب بله طورغانلردر، لكن سز اوقوميسز، بارى ايككم چريتوب گنه ياتاسز، مونده ياتو كوزن بتون مقصود كز ملا بولودر. هر بر كز بر محله كوته سز، لكن بو بولاجق اش توكل، بو كونده بز نك مدرسه مزده بيشيوزدن آرتق شاگرد بار، «تتق» ايله «بيراكه» نك هر بر نده ده شولاي باردر، «نايصوغان» ده ده دورتيوزدن كيم بولماز، ايندى اوز كز حساب قيلول قارا كز: شول قدر كشى گه نيچوك ايتوب ملالق اورنى تابلوب يتسون! شونك ايچون سز نك ييك آز كز غنه، مك مشقت ايله گنه ملا بولور، اما فالغانلر كز، نى اشله ر؛ آنى ده ايتيم: فالغانلر كز آتالر كز اورنلرينه موثيق بولور سز، اوقوغان كشى موثيق بولسه ايندى اول بر بلا بولا، شونك ايچون آتالر كز اورينه موثيق بولغانلر كز قوشتانلق قيلول دنيا قورتوب بوررسز، استارسته و استارشينه بولوب رشوت آشارسز، فقيرلر گه ظلم قيلولرسز، ييك كوبكز آت قاراغى بولور و ييك كوبكز سببر گه سورلور، صوفى آزيكز نك سوزلرى درست بولغانلغى سز شول وقتده غنه بلور سر!» ديب چقروبو كوله در و بتون مدرسه خلقينى كولدردر ايدى.

موك فارشو بعضيلرى (حتى اوزينك شاگردلرى ده) ياتقان يرلر ندىن: «صوفى آبرى! الله تعالى رحمت قيلول قارت ملالرغه اولهت ييارر ئلى» و بعضيلرى ده: «صوفى آبرى! بر كسب كيرك بيت! ملا بولماغاج آت قاراغى بولمى، نى اشهرسن؟» ديب جواب قايتارلر ايدى.

صوفينك اوشبو سوزلرى صرف شاگردلر معيشتندن ومدرسه سلر دنيا سندن آلنوب سويله نگان بر «حقيقت» بولسه ده مدرسه شاگردلرى مونى صرف خيالى كولكوگه سانالر وموهوم بر لطيفه حساب قيلولر و اوزلرني هميشه ده بر مسجد محرابنده اماملق اورنده كورلر ايدى. مصداق هر يرده وهى كون تكرر بولوب طورغان اوشبو حالنى صوفى اوزى ده مجرد شاگردلر نك كوكلرني كوتارر، خاطرلرني آچار ايچون گنه سويلر ايدى. حقيقت حالده ده شول قدر كوب شاگردنك هر برينه ده ملالق اورنى يتشماز، يوزده طوقسانى صوفى خبرنه مصداق بولوب قالور وشوشى كشير اوشبو طبيعى حالنى تقدير گه واستاذلرينك «فاتحه» سى بولماونه حمل قيلولر، عمر بويلرى يانوب كويوب صارغايوب يورلر ايدى.

ايسكى مدرسه شاگردلرينك غايه امللرى ملالق بولسه بتون

موندن باشقه، آغالری یا که اینلری یورت خدمتلینی قیلوب طور دقلری سیندن مدرسه لرده یاتورغه، یاخشی اوقوماسه لرده شاگرد اسمینی کوتاروب طورغه موفوق بولغان شاگردلر، اوشبو آغا و اینلری عسکرلک قیلور ایچون کیتولری سببلی آنلر اورینه قایتوب یورت خدمتلینی قیلورغه مجبور بولورلر و مدرسه لرگه یورمه کنن طوقتلورلر ایدی.

اوشبو واقعه نك تأثیری حتی قز بالالرنك اوقولرنده کورلمشدر. مثلاً: کیاوگه کینکانگه قدر ملالرنك یورتارینه یوروب سبق اوقوچی و معینك قیلوب کچوک بالالرنی اوقوتشوی قزلر، ایر طوغانلری صالداغه کینه باشلادقلرنده سبقغه یورو- لرنی دوام ایتدره آلاماز بولدیلر، برر برر طوقتلدیلر. مونلرغه ایهروب یوروچی یاش سکلری ده، ایبدش یوقلغندن ویا که باشقه بر سیندن یوری آلاماز بولدیلر و کوبلری ده اوقوتوچیلر یتشما دیکندن سبقغه یورمازگه باشلادیلر.

۱۸۷۴نجی ییلدن مقدم، مدرسه لرنی نك نی روشده ودرسلرده نی یولده بولغانلغنی بلوچیلر بو کونده ده کوبدر. اگرده شول آدملر اوشبو طوغورده تفصیل ایله یازوب مطبوعانده عرض ایتسه لر فائده سز بولماز ایدی. چونکه ۱۸۷۴نجی ییلدن سوکغنی اوزگه رشلر ایله قیاس قیلوب قارار ایچون مدرسه لرنی شول وقده غنی حاللرنی بلورگه احتیاج زوردر. ۱۸۷۴نجی سنه، مدرسه لرنی ایسکی حاللری ایله باکی حاللری آراسینه حد فاصل اعتبار قیلنورغه تیوشلی.

هر حالده یاشلر، صقاللری ییللرینه یتکان قارت خلفه لرنك، چقتقان آراسنده تلویح وخیالی حفظ قیلوب یاتوچی مناظر و پیش قدملرنك آرتلرندن یتشوب ده اورنلرنی طولدروب طورمدقلری سیندن ۱۸۷۴نجی سنه دن اعتبارا خلفه لر و پیش قدملر آزالورغه باشلادیلر. سوگرارق و قتلرده بیک کوب مدرسه لرنك شاگردلری حتی تام منقرض بولدیلر.

اوقودیغمز بر مدرسه ده ... اسمنده بر خاننه هر وقت بزگه: «۱۶ یاشنده اوغولوم بار» دیب سویلیدر ایدی؛ ... اسمنده ایکنه چی بر خلفه ده صرف اوقورغه باشلاغان اوغلینی آلوب کیلوب اوزینك ترزه سینه (اورینه) اورنلاشدردیغندن سوک اوزی مدرسه دن چیقوب کیتدی. اگرده اوغلی ایله برگه قازاندش بولوب طورسه لر حتی بر قدر سنه لرنی برابر کچرسه لرده تعجب ایتوچی بولمیه حق ایدی. چونکه بو و قتلرده موندی اشلر عادتی واقعه لردن بولوب مثاللری کوب بولور ایدی.

۱۸۷۹ - ۱۸۸۰نجی ییللر ایدی. اولگی نابورلرده آلمان یاکی عسکرلرمز یورتلرینه قایتا باشلادیلر. ایسکی و قتلرده غنی

مسلکری مناظر لردن عبارت بولور وبتون سعادتنی «مناظره» غه اقتدرده دیب بلورلر ایدی. فقط بو مناظره لری «تجارة الاحمق مع اهل یته» قیلیندن اوز آزالرنده ایش که یاراسه ده (یاری صانالسه ده) چیتلر برله ایش قیلورغه یارامیدر ایدی. مناظره ده مثلسزلك ایله اسم چیقارغان خاننه لرنك چیتلر ایله یاخشی مناظره قیله آلورلی وچیتلر طرفندن اسلام ضررینه یازلغان رساله لرگه جواب برولری معلوم بولمادی. حالبوکه اوزلری: «بو مناظره نیچون کیرهك؟ مونك فائده سی نیندی نرسه لردن عبارت؟» دیوب صور اوچیلرغه: «دینمزگه شک صالوچیلرغه جواب برر و اسلامنی مدافعه قیلور ایچون کیرهك» دیب سویلیدر ایدی.

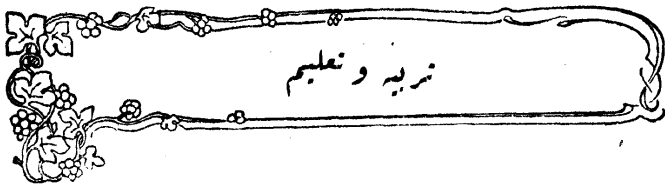
ایسکی مدرسه لرده الك الوغ کیمچیلک «اخلاق» مسئله سی ایدی. «اخلاق» اوز کوزلگندن قارالمی و شونك ایچون بیک کوب بوزوق اخلاقلر شول و قتلرده مدرسه لر قاروینه کوره اخلاقسزلق صانالمیدر ایدی. موندن باشقه، اخلاقسز شاگردلر دائمی چیقارلوب طورمدقلرندن شونلر مدرسه لرده کوبایوب خواجه لقی قیلورلر، بتون کتوننی قورچا کغنی ایتوچی قورچا کغنی حیوانلر قیلیندن مدرسه اهللرنی بوزارلر ایدی. شونك ایله برابر ایسکی مدرسه لرنك دائم صاغورلوق بر حاللری بار ایدی، بو حال: بعض بر شاگردلرنك «اجتهادلی» بولولیدر. بونلرده بولغان ظریفلق قلم ایله تعریف ایتولمازلك درجه ده بولور ایدی.

VI

۱۸۷۴نجی ییلده میلادی تاریخده عملگه قویلغان، عسکرلک زاقوننی موجبنچه عموماً باشقرد و یتتار خلقلری خدمتگه آتورغه باشلادیلر. سیبریاده بولغان بعض طائمه لر، قرغیز و قازاقلر، قافقاز خلقلری، تورکمان و اوزباکلر استنا ایتولدیکندن سوک اوشبو یاکی نظام حکمینه کوره عموماً روسیه اسلاملری روسلر ایله برابر و برلکده عسکرلک خدمتی قیلورغه تیوشلی بولدیلر.

مدرسه لرمزده شاگردلرنك لذت آلوب اوقورغه، آکلیری آکسزلرندن ایرلوب خلق آراسنده اسم چیقاررغه باشلاغان و قتلری ۲۰-۲۵ یاشلری بولور ایدی.

اوشبو عمومی عسکرلکنك احوال اجتماعیه مزگه نسبت ایله برنجی تأثیری مدرسه لرمزده کوردلی. فائده سی بولوب بولماوندن، اوزلرنك استقباللری حقنده برر تورلی غره سی کورلوب کورلماوندن قطع نظر ایدلدیکی حالده، درس لرنی محبت ایله اوقورغه باشلاپاچق یکتیلرنك کوبلری عسکرلک خدمتی ایتوایله مکلف بولدیلر و بریولی ایسکی کوبمه قویروغینی طوتو نمکن بولمادیغندن ضروری، اوقو- لرنی دوام ایتدره آلامازلر ایدی.

فن تربيه

علم تربيه ايله علم روحنك منبعى

علم تربيه همده علم روحنك منبعى، اوزگنى هم باشقهلرنى تيكشيره بلودددر. اوزگنى تيكشيره بلو، روحى استعدادلر حقتده بولغان فلرنك برنجى هم ايگ اهميتلى منبعى. و فن تربيه نك ده اساسى حسابلانا. اوزگده هم كشيده بولغان روحى حاللرنى آچو، شادلق و قاينى و قتلرنده تيكشروگه ممكن و شول چاقلرده بولا طورغان حركتلرنى، قىلانلرنى تيكشروگنده هر كشينك روحندهغى خصوصيلقنى ده بلورگه ممكن. لكن شونى ده اونوتورغه بارامى: موندى روح تيكشورولر يك ينگل اش توگل. حتى اوز روحنكى تيكشروب، آنده نيلر بارن، روحى حاللر كنىك نيچك ظهور ايتوون بلورده هر كمنك قوندن كيله طورغان اش ديوب بولى. مونك ايچون اوز- اوزگنى ايگي كه بوله رگه كبرهك بولا: روحنكى تيكشروچى ده اوزك هم تيكشروچى ده اوزك بولوب، اوزيگه گويا خار جده چييده گي بر نرسه ايتوب قارارغه كبرهك. بولاي بولو ايچون بايتاقنه قوه روحيه صرف ايتارگه طوغرى كيله. مثلا: روحى حاللرمزدن بولغان آچولانو حاللرنى تيكشيره باشلاساك، اول كيمي، اوزگارگه باشلى. هم روحى حاللرنك يك تيز آلمانلورلى ده. اوزگنى قارارغه، تيكشروگه يك زور مانع بولار؛ اوز- اوزگنى شولوق مدنده قارارغه. تيكشروگه يك زور قيونلق ياصيلر.

اما، هر وقت روحى حاللر ك حقتده اوز اوزيگه حساب بيره بارساك، بو مانعلر تهلر. سينده اوزگنى تيكشروگه عادتله سگ. شوندى عادتله نو سايه سنده. اوز- اوزگنى تيكشرو استعدادى يك تيز كالانكه ايروشه هم روحى حاللرنك (аффектъ) - غايت قوتلى كوتارنىك حسلردن باشقه) هيچ برسى بزنگ تيكشورولر بزدن قوتولى باشيلر. منه شول روشده، بز اوزمزنك احوال روحيه مز حقتده اساسلى معلوماتلر كسب ايتهمز. لكن، فى معنى سى بلهن ايتكانده اوز اوزگنى تيكشرو - ييلگىلى بر نيت بلهن، پلان بويىچه هم نق و فى شرطلر مويىنچه بولورغه تيوش. بولاي بولغانده، اوز- اوزگنى تيكشورولر - اوتكان حاللر كنى خاطرلاو آرقاسنده غنه بولا. فى معنى سى بله. اوزگنى تيكشرو اوتكان اشليگه نه يله نوب قاراو ديك. يعنى بولوب اوتكان روحى حاللر كنى، يا گدن

يكرمى اوتوز يللر قدر خدمتلر يرينه حاضرگى حقيقى خدمتلر آنچق ۴ - ۵ سنه لرگه گنه قالغان ايدى. مونلر، تيمر يول و پاراخودلرنك يوللرنى يك قسقارتوب شهرلرنى بر برينه كورشى ياصادقلى سيبندن كوب مملكتلر بوروب، دنيا كوروب كيلديكلرندن اولگى حاللرينه كوره خيلى آچلغان و كوبسى ده ايكمك و طوزلق بولسه ده روسچه ده اوگره نگان بولورلر ايدى. بر قدر جديك و احوال روحيه لردن خبردار بولورلر ندنمى و ياكه باشقه سيبلردنمى بونلر بورونقى صالدا تلى قىلندن: «قوياش چقغان يرده خدمت ايتدك، قوياشنى كوسا كلر ايله قايروب چقارادر ايدك، طولغان آينى و اقلا ب يولدز ياصيدر و يولدزلرنى پادشاهنك تاو قلرينه آشاتادر ايدك، پيتربورغ شهرينك بر چيىتنن ايكنچى چيىنه ايگى آى چقدق» ديمك كى خرافاتلر سويله مازلر، بلهك كوسنچه اوزلرينك خدمت لرينه، شهر و سفر حاللرينه مناسبتلى شيلرنى حكايىت قىلورلر ايدى. اوشبو حكمت ايچون بولسه كبرهك نعمت الله حاجى مرحوم اوز قيله لرى بولغان بخار يستلردن عسكر آلناوى ايچون تأسف قىلور و بو حالنى اوز قيله سينك يواش و قورقاق بولوونه همده رذالت و سفالت اوزرنده كون كچرولرينه سبب ايتوب كورساتور ايدى. مين مونى حاجيدن برگنه دفعه توگل، بلهك يك كوب دفعه ايشتم.

يوقاروده سويله ديكمزچه عسكرلر خيلى آچلوب قايتورلر ايدى، فقط مونك ايله برابر مدرسه لرده طورغان و شاگردلر دورينى اوتكارگان يكتلرهمز اوز اوزلرينى طوتا ييلورلك اقتدار و تربيه دن محروم اوسولرى سيبندن خيلى بوزوقلرغده الفت ايتوب وسؤ خلق ايله مبتلا نوب كيلورلى ده انكار ايتولماز ايدى. ايشته روسيه مسلمانلرينك اجتماعى جهتمدن بولغان انقلابلرينك برنجى همده الك قوتلى دورلرى عسكرلك نظامى سيبندن بولغان انقلاب ايدى. لكن بو وقتده اوزلرنده بولغان انقلاب و تبدللرنى سيزه دلرلك الك، حادثه لرنگ سيبلرينى و نتيجه لرينى تيكشروب چيقارلق اقتدار، معيشتارينى ضررسز اساسارگه بنا ايتارلك قوت و معرفت اولماديغندن روسيه مسلمانلارى (خواص مستننا) بونى باهاديلر، تاريخلرى يازلاچق دفترلرگه اوشبو حاللرنى قيد ايتماديلر. اگرده مرجانى حضرتلرى ايله «سنتقاد الاخبار» استننا قىلنسه بو وقتده مؤرخلرى ده تاريخلرى يازلاچق دفترلرى ده يوق ايدى.

(آخري بار).

روحي حاللرگه، بوته نلرده بولغان روحي حاللرنی ده قوشا آلا. مریڭك بالا چاغنده غی تأثراتلری هم اوزی بله برگه اویناغان، برگه اوسكان بالالرنك ده روحي حاللری تریه اشنده مریڭك یاردم ایته طورغان حاللردر. هر مریڭك اوزنده گی روحي حاللر، نی چاقلی بای بولسه ده هم نی قدر توری - توری بولسه ده. آلا بله گنه قناعتله نورگه یارامی. تریه اشنده مریڭك اوزنده گی گنه روحي اوزگارشلرنی اساس ایته آلمی. چونکه بوتان کشیلرده گی چیکسز کوب روشده ظهور ایته طورغان، تیره روحي اوزگار- شلرنك بارنده مریڭك فقط اوز روحنه غنه قیاس ایوب بیره آلمی. بو حقه علم روحنی، علم نباتاتکه اوخشاتورغه ممکن. مثلاً: بتون علم نباتاتی بلو ایچون، فقط برگنه اورتنی بلو یتمی. کشیلرنك روحنه توشنو ایچون، مریڭك اوز روحنه بلوی ده یتمی (شونك ایچون ده «کشی کوکلی کشیگه قارانغی» دیلر).

هر کشیده ده بولا طورغان تارتولر، یاتسولر، هم روحي حاللرنی اوزندن باشقه غه بلدرماسکه طرشو عادتلری کشیده گی روحنك خصوصیاتلرن آتق هم خطاسز روشده تیکشررگه مانع بولالر. ینده، بر کشینگ روحن طوغریدن طوغری تیکشررده آلمیمز. بز فقط کشیده بولغان کیزه نولردن، اشاره لردن، آنک ته نده گی قوزغالشلردن، یوزنده گی اوزگارشلردن، توری سوزلر- ندن هم قیلانشلردن آنک روحنده گی بعض بر اوزگارشلرنی بله مز و شول حقه بعض بر تیجه لر چزاروب بر قرارغه کیله مز. مونه شوندی تیکشرو بله ده روح عالمی اوز روحنه چاغشدروب یك بهالی معلوماتلر حاصل ایته. دنیا ده کوب تجربه کورگان کشیلر بعض وقت، عجب، کوب روحي معلوماتلرغه مالک بولالر. موندی کشیلر روحي معلوماتلرنی فقط تجربه لر آرقاشنده غنه حاصل ایته لر. آندی روح عالملرنی طورمشنگ تجربه لری شول قدر اوتکرله ته لر، که آلا کشیده گی بر ایکی قیلانشنی کورو بله ن آنک نی خلقلی ایکانن بردن تعیین ایته لر.

بوته ن کشیلرده گی روحنی تیکشرو بلو مریڭك ایچون غایت اهمیتلی. بالانک طشنده غی اوزگارشلرگه - قیلانشلرغه قاراب درستلك هم آساتاق بله ن، آنک روحي حاللرن بله آلو مریلکننگ برنجی شرطلردن سانالا. مریلکننگ ایکنجی شرطلری: مریڭك، اوزینگ تریه اشنده گی مقصودلرینه یتو ایچون بالارده غی هر بر روحي اوزگارشلردن فائده لانا بلوددر. مریڭك بوته ن کشیلرده گی روحي حاللرنی کوب تیکشرگان و یاخشیلاب آکلاغان بولووی بو شرطلرنی یرینه یتکرو ایچون کوب یاردم ایته. باشقه لرنك روحي حاللرن بلو آرقاشنده. مریڭك بالارغه ده یك تیز تأثیر ایته آلا. مرد عالم.

خاطرله ب، تنقید و تفتیش ایتمکدن عبارت. اما آلارنی تنقید ایته رگه، کوب وقتده کشیده گی حب نفس مانع بولا. اوتکانده گی روحي حاللرن قاراغانده، کشی اوزینگ خطالرن، اورنسز هوالا- نولرن کوره. شونك سبیل، اوز اوزن عیبله رگه طوغری کیله. لکن اوز عین اوزی مویینه آلورغه، اوزینه اوزی حکم ایته رگه هر کمنك ده کوچی یتمی. حالبوکه، اوز اوزنگنی تنقید ایتولر، آندن صدور ایته طورغان حب نفسلرمزنگ روحي طورمشمنك عالیله شوینه، ترقی ایتوینه بردنر سبیلر و شونك ایچون بردنر منبعلر سانالورغه تیوش. اوز خطاسن اوزی بلگان هم آنی اوز اوستینه آغان کشی، طبیعی. آندی خطالقرنی ایکنجی کره تکرار ایته رگه طریشا. ایکنجی جهتدن، اوزینگ خطاسن اقرار ایته، اول کشینگ روحنده عالی ایدیاللر (عالی مقصدلر) هم یاخشنی فکرلر بارلغن بلدره. مونه شول عالی ایدیاللر. عالی فکرلر ایچون اول کشی اوز اوزن محکوم صانی. بو حال، البته آنک روحي طورمشنده غی بایلقنی، تیره نلکنی هم صافلقنی بلدره. شونك ایچونده زور محررلر، اوزلری یازغان اثرلردن هیچ وقت رضا بولمیلر. کوب وقتده، اوزلرنك فکرلرن مقصدلرن آچق بلدرو ایچون هر بر اثرلرن نله نیچه فایتا یاگادن یازلر. شولایوق عالی هم حقانی کشیلر اوزلرن، کوب وقتده، زور گناه اییه سی صانیلر. البته، آلا ایکی یوزلیله نوب یا که بوته نلرگه یاخشنی کورنور ایچون دیوب بولای اوزلرن عیبب مانتاشمیلر. بلکه اوزلرنك ایدیاللری عالی فکرلری نامینه، آلا هر وقت اوزلردن، حتی بتون انسانیت ناهینه اشله گان یاخشیلقر ننده راضی بولمیلر. کشینگ اوز - اوزندن هر وقت راضی بولووی اول کشینگ طبیعتی یك چامالی، روحي یك صای هم واق تویه ک نرسه لرگه، ایدیاللرگه قرغوجان بولووندن خبر بیره.

.*

بالا تریه یتو اشنده اوز - اوزنگنی تیکشرو بلو مریڭك ایچون غایت مهم اش. بالانک روحي ترکلکلرن تیکشرگان چاقده. مریڭك اختیارسز اوله رق نلک اوزنده بولغان روحي حاللرنی بالانک روحي حاللری بله چاغشدروب قارارغه طوغری کیله؛ چونکه شولای ایتسه گنه مریڭك، بالانک روحي حاللرن بله آلا. حاصل بالانک روحي حاللرینه تماما توشنو ایچون، مریڭك اوزینگ بالا وقتنده غی روحي حاللرن خاطرلرگه هم شول سایه ده باشقه لرنك ده شول حقلرده بولغان کیشلرن تیکشررگه تیوش. اوز - اوزن تیکشرو استعدادی مریده نیقدر ایرته رواج تابه اول مریڭك تریه ایشنه شول قدروک استعدادلی بولا.

تریه اشنده مریڭك، فقط اوزنده بولوب اوتکان روحي حاللر بله گنه قناعتله نورگه مجبور دیوب اویلاغاسون. مریڭك اوزنده گی

ایسکی یہودی لڑدہ بالا تربیہ لہو

بورونفی یہودیلر، « صایلانغان » بنی اسرائیل قومینی اللہ تعالیٰ گہ عزیز و محبتلی بر قوم بلوب ہر زمان شول مقدس قوتنگ نظارتدہ عمر کیچرولرینہ ویکہ چکدہدہ پیغمبرلر کورسہ تکان بولدن چقماسہلر ہمان دہ شول بیوک نظارت آستدہ طنج باشایہ چکلرینہ جن کوکلدن اشاغاقدہ ایدیلر (۱) .

یہودیلر قانونتچہ بر بالا اللہنک بولہ گی، کوب بالا - اللہنک خصوصی رحمی ایدی . عائلدہ آتانیگ قوتی چیکسز بولوب اوزینک یورت جماعتیہ اول بر یولی معلم، قاضی ہم باشچی ایدی . بالانی ہر زمان اللہدن قورقوچی قل ای توب تربیہ لہو آنک بورچی، اطاعتسز اوصال بالالر برلہن کورہ شو آنک مقدس حق ایدی .

آتا آتانی رنجوتکان یاوز بالالر ایچون یہودیلر قانونی افراط قاطی حکملر بویورمش : - « آطسونلر آنی ایرلر طاشلر برلہن . اوسون اول، قوتقارکر اوزگرنی اوصالدن، باشقہ لرغہدہ اورنہک بولسون ! » (۲) .

ایل کون عرفچہ یاگا طوغان بالانی توزلی صودہ قویوندرالر، سیکرنچی کوتنی اسم قوشوب سنتکہ اوطورتالر و اوچونچی باشگہ قدر کوکرک ایزہ لر ایدی . آلتی - ییدی باشینہ یتکان بالا، آناسندن کیرہ کلی دعالر اوگرہ نہ، مقدس قانونتک برنچی حکملری برلہن طانوشہ وشونلر برلہن برگہ دینی حسننگ ایگ توبکی نیرگہ لرینی کوکلنہ برکتہ ایدی .

قز بالالرغہ قول ہزلری، یورت اشلری، سیرہ گرہک - موزیقہ اوگرہ تو، - بونلر باریسہدہ آنا اوستدہ ایدی .

عیسی (عمہ) گہ قدر یہودیلر آراستدہ ہیچ بر عوام مکتبی یوق ایدی . یہودی بالاسینک اوقو و تربیہ اورنی یالکر اوزینک ادبی و عائلسی بولمش . کتابنی آنک کوکلنہ بیکہ توب اوقوتقائلر، شونہ اول یازارغہدہ اوگرہ نگان . بر آز آکلی باشلاغاچ آنی « تورات » اوقورغہ باشلاتقائلر، صوگرہ بنی اسرائیل تاریخن اوقوب عمل ترتیبی و توری دینی شعرلر برلہن درسلرنی تمام ایستکانلر .

اونیش کہ ایرشکان بالاغہ یندایگنہ بولسہدہ برر ہنر اوگرہ قشملر . آنا ہنری کوبسنچہ اوغلغہدہ کوچکان . تیمرجی بالاسی تیمرجی، ایگنچینکی ایگنچی، نگوچینکی نگوچی بولوب عمر کیچرووی یہودیلکنک ہر بر پوچاغندہ اوچری طورغان

(1) Kenan, Histoire q's'raël.

(2) Ельницкій, Очерки по истории педагогики.

طبیعی بر حال ایدی .

« بابل » طوتقونلغندن صوگ یہودیلر دہ قانون صاقلوچی عالم (راوین) لر کورنگالی باشلیلر . عیسی (عمہ) عصرندن صوگ، جماعت مکتبلرینک دہ اہمیتی آرتا . آنلرنی کوبہ تورت ایچون جن کوکلدن اجتہاد ایتلر . صوگراق توزولگان قانونلرک برسی بو طوریدہ : « مکتب بالالرینک طنی برلہن دنیا طوراً، مکتب قاراودن حیکنسگان آللر و شہرلرنک اولوشی لغت در . لغت دن دہ قورقماسہلر آنلرنی جیمرو فرض ! » دی .

قدس شریف خراب ایتلگاج، و طبلرندن محروم قالغان یہودی قومی بتون بیر یوزینہ تارالوب چیتلر تپیکسینہ کرسہ لردہ، بورونغیدن اوق تامرلرینہ سکوب قالغان « بلم دہ، اجتہاددہ - سعادت » لوزونفی ہر بر یہودی ننگ یولن نورلاتا طورغان ؛ فقیرلک، حالسزلک، بلا و قضا چورماغاندہدہ کوچلرن آرتدروب یاگا اوشانچہلر یاقورتا طورغان منگولک شہم بولوب قالمشدر .

یاتلر آراستدہ یاشاویہودینک ملتچیلگن ہیچ بر کیموتمی . اول اوزینک بالالرن عمر کیچرہ طورغان ییزینک ایگ برنچی مکتبلرینہ ییاروب اوقوتہ، علم و مدیتدن کیلہ طورغان ہر بر یمیشنی طاتوب راحتہ نہ . قاراساک، ایچندن اوزی ہمان یہودی، ہمان شول قدس شریف صحرا لرینہ جان آتوب، ایسینہ توشکان صایون اوزون اوزون صولاب کوزلرینہ یاشلر کیتروچی، منگولک موکلی، مگر منگولک اجتہادلی، تیرہن اشانچلی بر ذاندر . میرسیاف .

بخارا مدرسہ لری

۳ نچی مدرسہ « دیوان ییگی » نام مشہور مدرسہ در . بو مدرسہ ننگ بانسی « ندر » نام ذات اولوب بخارادہ غی مأمور - لکنک « دیوان ییگی » لک درجہ سندہ گی بر مأموردر . « ندر دیوان ییگی »، « ندرلات » قبیلہ سندن بولوب اوزبک - تورکدر . (امام قلی خان بن دین محمد خان زمانتدہ دیوان ییگی بولوب طورغان) . اولدہ « خاققہ دیوان ییگی » نام بر خاققہ بنا ایستکان و اطرافینہ حجرہ لر یاصاتقان . ۱۰۲۹ سنہ ہجریدہ سالنغانینہ ۳۰۲ سنہ بولغان . خاققہ (مسجد) ننگ عمارتی نہایتسز درجہدہ بیوک بولغان کبی، ایچی دہ ییک مزیندر . ۳ طرفندہ میدانہ (میدان ۳ کنہ طرفندہ در، بر طرفی سرا بلرغہ طوتاشقان) طاش جہیلگن، ایچی ییک مزین بولوب ۸ پوچماقلیدر . اطرافندہ حجرہ لری ۱۶ عدد اولوب تارراقدر . ہواسی، حجرہ لر کچکنہ بولو سببندن بخار بولادر . مجموع یللق (وقفندن)

تربیه

بالا، کله چک ملتتک اعضا لری ایکنانگی آوروپا ده هر کم که معلوم بولمشدر. شونک ایچوندرکه آوروپا لولر بالا تربیه سینی حتی آنالرنک قورصاقلرنده ایکان وقتلرندن باشلارلر، تهنلری سلامت، فکری لری درست، اخلاق لری توزونک بولو چاره لری نی دنیاغه کیمازلرندن مقدم کوررکه کوررلر. اوشبو سبب ایچون، بالارینی اوزلری تربیه قیلورغه ممکن بولمادیغندن حتی اشچیلرنک بالارینی تربیه قیلور ایچون عمومی تربیه خانلر تاسیس قیلوب فقیرلر، اشچیلر بالارینی شول یرلرده تربیه ایثارلر. شوشندی تربیه لر سیندندرکه آروپا، علم و معرفتک چشمه سی بولدی و بتون دنیاغه خواجهلر ایته آلورلق درجه لرکه مندی. آوروپانی آروپا ایچولر، دنیاغه کیمازلرندن مقدم زماندن باشلاب یاخشی تربیه کوروجی بالاردر. ایسکی زمانده بولغان تربیه اصولری یاگا تربیه لر یاننده حتی یوق درجه سنده قالدیلر. حالبوکه بزنگ بالارمزنگ کوربرهک الوشی آیانی باشی یالانغاج، اوستلری توزغان و آاما حاللرنده اوراملرده صوغشوب. خیر صوراشوب یوروده وقتلری اوتهدر. بکتبده طوروچیلرنک، حتی «اصول جدید» ایله اوقوب یوروچیلرنک بیک کوبلری، نی دنیاغه و نی آخرتده کیرهک توگل نرسه لری اوقوب، طبیعی زیره کلک لری نی اولدروب. استعدادلری نی یوغالتوب یورودن باشقه اشلری بولمیدر. بزده حتی ایسکی زمان تربیه لری ده یوق؛ یاکی زمان تربیه لری نی کوکل گه ده آنورغه یارامی.

طوزانلرغه بویالوب، صالحونلرده اوشوب، بوزوق هولررغه بولوب اوقوغان، و اصول تربیه دن یاخشیلاب خبری بولمغان معلملردن اوقوغان کیله چکده گی ملت اعضا لری بولاجق بالاردن، نی کوتارگه کیرهک؟ .

شعر:

ایقاز

اوزگهلر اوج سمائی بر «بالون» له سیر ایدر
بزلره اولمش «بالون» افیون ایله «اسرار» من
دود تریاک ایله اسرار آسمان اولمش بزه
خام خیالات ایله سیر ایتمک اولوبدر کارمز.

م. ع. ناصر. «اقبال»

کیلوری ۳۰ مک تنکه بولوب، شوندن ۱۶ حجره گه ۹۰۰ تنکه دن ۱۴ مک ۴۰۰ تنکه نی، مدرسینه ۵ مک تنکه نی چقارغاج قالغان ۱۰ مک ۶۰۰ تنکه نی امام و مؤذن، متولی و باشقه خادملر آلمقده در. حجره لری صاتلق اولوب همه سی ده بایلر، قاضیلر و باشقه لر قولنده در. شاگردلر قولنده برسی ده یوق .

«ندر دیوان بیگی» خانقاه نگ شرق طرفده اطرافن تاغ طاش برله نعتوب بیک زور حوض یاصاتقان (بخاراده آندن زور حوض یوق). حوض یاصاتقان زماندن بو کونگه قدز سیرگه عمومی حساب ایدلمکده در. هوانی آلماشدرو اورنی شوشی اورندر. اولدرده حوضنگ اطرافی بتونله ی آچق بولوب هواسی ده گوزل بولغان بولسه کیرهک. لکن بو زمانده اطرافینه تورلی آشخانه، چاپخانه لر و میوه بازاری یاصلو سببی نظافت بتونله ی یوق دیسه کده مبالغه اولماز. چونکه صاصی ایسلری ایله بزنگ قزاننگ یچن بازارندن قالشماغان .

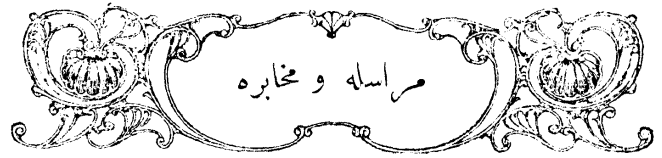
حوضنگ شرق طرفده «کوکلتاش» غه باقغنه مدرسه صالنگان که، بناسینگ یوکلگی، ماتورلغی، حجره لرنک منتظم لگی ایله «میر عرب» مدرسه سندن قالشمایدر. بو مدرسه نی بانیسینه نسبت ایله دیوان بیگی» دیورلر. مدرسه ایکی قانلی بولوب صالنگانیه ۳۰۰ سنه اولوب بناسینگ تاریخی ۱۰۳۱ سنه هجریدر. ۷۵ حجره سی بولوب تام حفظ صحنکه موافق صالنگان. حجره لری کیگ و یاقتی، هواسی گوزل بولوب هر کنی اوزینه جلب ایتمکده در.

مجموع وقفی ۱۰۰ مک تنکه اولوب شوندن ۷۵ حجره گه ۸۰۰ تنکه (۱۲۰ صوم) دن ۶۰ مک تنکه نی، مدرسینه ۱۰ مک تنکه نی، امام و مؤذن، صوتاشوچی، سبروچی، ساچ آلوجی لرغه ۱۵ مک تنکه نی چقارغاج قالغان ۱۵ مک تنکه نی متولی آلمقده در. بر مسجدی بولوب مدرسه دن طشقاری بالحقندن یاصلغاندر. حجره لری همانده شول یارمندن آرتوغراقی شاگردلردن باشقه لر قولنده بولوب بو سنه ۱۷ حجره سنده استقامت ایچوچی یوقدر. بعضیلری اجاره گه ده قویار دیب قولاقغه ایشتولگالی .

«ندر دیوان بیگی» نگ موندن باشقه خیرات ایچون قیلغان عمارت و وقتلری بیک کوبدر. فقط حاضرگه شوشی قدر ایله کفایه لندم .

«دیوان بیگی» مدرسه سنده قران گوپرناسی و اویازی قاضی ایلی قریه سینگ مدرس مرحوم عبدالحق مخدوم هم ده حاضرگی مقتدر مدرس لمزدن عالمجان ابن ابراهیم الادرسی جنابلری طورغانلر . صابرجان ابن ملا محمد مصطفی .

اورسکی . یر یوزنده « قاف » اسمنده بر تار بار دیلر و شول تاو حقنده یک عجب و قزقلی نرسه لر روایت قیلرلر . شول تاوئی خریطه لر دن تاووب بولمی . نیچون آئی خریطه لر ده کورساتیلر ؟ یا که خریطه لر ده باشقه بر اسم برله یورگانلکندن بز اوزنر بلمیمزه ی ؛ قرآن کریم ده بولغان « ق » سوزی ایله شول « قاف » تاوینک مناسبتی یوقی ؟ شوشی طوغروده « شورا » ده یازووگرنی ارنه مز .

شورا : قرآن کریمده گی « ق » ایله تاو اسمی بولغان « قاف » آراسنده مناسبت بارلغی بزگه معلوم توگل . عرب لغتی ایله مشغول عالملرک الوغلی قرآن کریمده بولغان « ق » نك اسم بولوونی انکار ایتلر . صوگ عالملرک تحقیقیرینه کوره « قاف » . ایراتولر طرفندن « قافقاز » تاوینه بیرلگان اسمدر . موگا کوره « قاف » تاوی « قافقاز تاوی » دیگان سوز بولادر . اوستینه منازگه ممکن بولمادیغندن و آنک آرغی یاغنده دنیا بارینی بلمادیکلرندن ایراتولر شول تاولر حقنده کوکلری بولغانچه افسانلر اختراع قیغانلر . چیتدن قاراغانده تاولر کوکگه تیوب طورغان مثالده کورنگانلکندن . کوکلرینی ده مذکور تاوینک باشینه تیوب طورادیب بلگانلر . بعضیلری شوک باشنده « سمروغ » اسمنده موهوم بر قوشنک عمر سورووینی سویله رگه باشلاغاچ قاف تاوی ایله کوک آراسنده آدم بویی قدرگنه آچقلاق بار دیب فرض قیلورغه کرشکانلر . ایران فتح قیلندیغندن صوگ شوشی افسانه لرک بر قسمی مسامانلرغه کوچکان وقنده قاف تاوی حقنده غی افسانه ده برگه کوچکان . حتی که بعض بر تفسیر کتابلرینه ده کرگان . اسلام دنیا سنده یورگان قاف تاوی حقنده غی قصه لر ایراتولردن کرگان و هملردر . قرآن کریمده بولغان « ق » سوزندن مراد نیندی نرسه بولووی الله تعالی ننگ اوزینه گنه معلوم سرلردندر . آئی تیکشوررگه و آنک حقنده کوک سویله رگه بنده لرک حقلری یوق . « الله تعالی نیندی نرسه نی اراده قیلغان بولسه شوگا ایمان ایتدم » دیب طوره ق ایک یاخشی یولدر . قرآن شریفده گی « ق » نی « قاف » ایله قاتشدروچیلر . خطرده غه توشودن سلامت بولمالرلر . خریطه لرده کورله طورغان « البرز » تاوی . شول « قاف » تاوینک اوزی و یا که شوک بر کیسگی بولسه کیره ک .

نا معلوم . ۱) انیالرغه مخصوص یازغان تاریخ کتابلر نده « شیت » اسمنده بر پیغمبر احوالی سویله نه در . حالبوکه قرآن کریمده بو اسمده پیغمبر کورلمی . مونک پیغمبر بولووی قایدن معلوم ؟ قرآنده مذکور بولماغان بر کشینی پیغمبرلر جمله سندن قیلوب بالالرغه اوقوتوده نیندی حکمت بار ؟ (۲) بوددا دینی تییکشور و چیلرک خبرلرینه کوره بوددا ، بر قومئی و ملتئی ضاللتدن قور تولدروب حقلق غه دعوت قیلمش . آنلرغه عدالت و امانت کبی وظائف انسانلر تعلیم و گوزل اخلاق حقنده کوک قانونلر وضع ایتمشدر . شولای بولغاچ بو آدمنگ قرآن کریمده مذکور بولماغان پیغمبرلر جمله سندن بولووی ممکن توگل می ؟ یوسف ابوالخان .

شورا : پیغمبرلر آراسینه « شیت » نی کرتوچیلرک وجهسی بزگه معلوم بولمادی . بعض محدلر شیت که ایلی صحیفه ایندرلووینی ابوذراغاری واسطه سی ایله رسول الله دن روایت ایتسه لرده شول ساسله ایخنده منکر سوزلر کوچرو ایله معروف بولغان آدمار بار ، دیلر . هر حالده خبر واحدلرگه بنا قیلوب بر آدمنگ پیغمبرلگی دعوی ایتارگه طوغری کیلماز . بو کونده اوز تلمزده « تاریخ انیا » کتابلری یک کوک تارالادی ، معلمار شونلر نی مکتب بالالرینه اوقوتالر . شول اثرلرک مؤلفلری بو کونده سلامتلر . شاید بو طوغروده اوزلری ایضاحات بیرسه لر کیرک . بوددانک ده و باشقلرک ده قرآن کریمده اسملری مذکور بولماغان پیغمبر لردن بولولری ممکن . لکن بو « ممکن » لکنگ گنه بر فائده سی ده یوق . آکا قاراب اول کشینی پیغمبر دیب اعتقاد یا که ظن قیلورغه وجه یوق .

بطانیر پیبورغ . اصول عالملری شرعی دلینی دورت که بوله لر و شوک بری محمد علیه السلام امتیک اتفاقدن عبارت بولغان « اجماع » در ، دیلر . بو کون . یک کوک یا گا مسئله لر حادث بولدی . شونلر حقنده اوشبو زمان عالملری اجماع ایتسه لر ، شوشی اجماع ، شرعی دلیل جمله سندن بولغان « اجماع » جمله سینه کررمی ؛ هادی ظاهری .

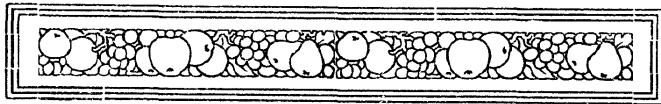
شورا : شرعی حجت بولغان « اجماع » بعض بر زمانلرغه غنه خاص بولووی حقنده اعتمادلی سوز یوق . شرطلری تابولغان « اجماع » لر بو کونده ده و موندن صوگده همیشه دلیل بولسه لر کیره ک .

بورای . بزک اوز مطبوعاتمز خلقمزنی دنیاوی علملر اوقورغه دیلی باشلا دیلر . « مسلمانلر هنر ، کسب و معلومات

تیکشرمی، بلکه ظاهرینه گنه قاراب حکم یورتو سبندن ییک کوب یا گشلقار تازالا، اصل مقصودلری بر نرسه بولا طوروب ییک کوب آدملر بر بری ایله نزاع قیاشالر. «العلم نقطة کثیرها الجاهلون» دیگان سوزنی حضرت علی گه نسبت بیرهلر. کیرهک حضرت علی ایتکان بولسون و کیرهک بولماسون مذکور سوز درست بولورغه اوخشی. مطبوعاتمنزک بو طوغروده غی اجتهاد لری دین گه قارشو توگل، بلکه دین اوکغایینه آیقلانو و دین گه خدمت ایتو بولورغه تیوشلی. بز شولای فکر قیلمز. «بورای» ده بر ایکی دیسته ملا بولسه کیرهک. شونلردن صوراساکر هر بری بولماسده بعض برلری، سزنگ شوشندی شهبه لرگرنی یبارلر ایدی. صورارغه کشی بولا طوروب شهبه ایله اواره بولوب یورو یاخشی اش توگل.

طوغرورسندده یهودلردن آرتق بولسون ایدی» دیلر. بر صاتوچیلر حقدده «آنلرن صانلر. بالارینه جنایت و ملت گه خیانت قیلهلر» شیکلی ییک یامان سوزلر استعمال قیلهلر. مونلرنک بو اشلی بزنگ بلوومزده آرتدروب یباروچیلکدر. قرآن کریم هر بر اورنده «دنیا» نی ذم ایته، آکا ایهرگان کشیلرنی مدح قیلمی. یهودلر هنلی، کسبچان بولسهلر بلکه آنلرنک شریعتلری دنیا قوودن منع ایتمی طورغاندر. ایندی شولای بولغاچ بز مسلمانلر نیچولک آنلر ایله یاروشا آلامز؟ بزنگ شریعتمز «دین» ایله امر ایته. «دین» ایله «دنیا» بر اورنده حیولا آمیلر، آنلر بر برینه دشمنلر. ایندی شولای بولغاچ مطبوعاتمنزک شوشی اشلی «دین» گه قارشو آیقلانو بولیمیزی؟ بز شوشی شهبه برله اواره بولوب یوریمز، جواب تابا ایمیتمز.

موسی عبدالدیان اوغلی.

مطبوعات فخریه سی

سورا: «دنیا» سوزی، بر برینه باشقه بولغان ایکی توری معناده یوریدر. بر وقتده «دنیا» سوزندن اسراف و سفاهتلر، عموما «دین» هم خلق ایچون فائده سی کورلمی طورغان نرسه ل مراد بولوب. ایکنچی بر وقتده ده اولمدن مقدم نرسه لرنک بتونسی اراده قیلنادر. «دین» گه خلاف بولغانی ایسه اولگی معناده بولغان «دنیا» بولوب. صوگ معناده بولغان «دنیا»، «دین» گه ضد توگل، بلکه «دین» هم آخرتک شرطلردن و مقدمه لرننددر. هنلی و بای بولولر. بر و ملکلرگه خواجه لوق ایتولر «دنیا» بولسه ده اولگی معنا ایله توگل، بلکه صوگنی معنا ایله در. «اعلموا انما الحیاة الدنیا لعب و لهو...» کبی آیتلرده بولغان «دنیا» سوزندن اولگی معنا مراد بولوب، «ولا تتس نصیبک من الدنیا» کبی آیتلرده گی «دنیا» سوزندن ده صوگنی معنا مراد بولاجنی معلومدر. بو مسئله نی امام غزالی بر اثرنده اوشبو روشده تفصیل قیله در: «دین، الله نی معرفت ایله عبادتدن عبارت. تی و روحی سلامت بولماغان، تاماق طوقلغنی قدر رزق، کیوم صالحوم، یورت بر تابا آماغان آدملرنک «دین» لری بتون بولو ممکن توگل. «دین» منتظم بولوب طورسون ایچون «دنیا» بتونلگی کیرهک، حاجت قدر «دنیا» سی بولماغان آدم، اوزینک «دین» نی یرینه کیتوررگه موفق بولا آماوی طبیعی اش. آخرت سعادت ایچون یتارلک قدر «دنیا» نک منتظم بولوب طوروی شرطدر». اوشبوکا کوره: «دنیا سی خراب بولماغان آدمنک دینی توزوک بولماز» هم: «دنیا سی توزوک بولماغان آدمنک دینی ده توزوک بولماز» دیگان سوزلرنک هر ایکسی ده درست بولادر. شونک ایچون مشترک سوزلرنک معنالرنی آچیق بلمی طوروب سوز سوبله و هم ده هر نرسه لرنک تیجه لرنی یاخشی

اقبال (طربزون). (۱) عین ولایتده صانلورغه باشلاغان «حدیده» تیمر یولی طرابلس صوغشی وقتده ایتالیا لولر طرفندن خراب ایتوب، اشدتودن طوقتاتلغان ایدی. ایندی تورکیا ایله ایتالیا آراسنده صالح بولدی ایسه ده یول همیشه اشلنه باشلانغانی یوق. «یمن» ده بولغان امام یحیی، حضرت فاطمه بالالردن بولوب دیندار، علوم دیتیته ده ماهر بر آدمدر. اماملق مونلرنک آتا بابالرنده مگ اوتوز سنه دن برلی طوتاش اوزولمی کیله در. مسلمانلرنک مشهور آدملردن بولغان امام مظهر، اوشبو نسلدن و اماملق منصبده بولوچیلردن ایدی. امام یحیی نک تورکیان آیرلو فیکری قطعیا یوقدر. اوشبو امام تأثیری برکاتنده «یمن» ده فرقه نزاعلری، مذهب و مساک خصوصتلیری یوق. بتون مسلمان بر طوغمه بولوب معیشت ایتلر. اوشبو سبندن «یمن» نک بو کونگی حالی هر بر مسلماننی شادلاندرلق درجه ده در.

بو یرده گی مسلمانلرنک کوبسی «زیدی» مذهب گه منسوب (شیعه) ایسه لرده بو مذهب فقهسندن بو کون گه طبع ایتولگان اثر یوق ایدی. آنچق شوشی کونلرده مصرده «شرح الازهار» اسمنده بر اثر طبع ایتولمکده بولدیغی ایشولدی. زیدیلر علوم اسلامیه ده ییک ماهرلر و عالی درجه لدر. بو یرلرده علوم عربیه گه فوق العاده رغبت باز. «صنعا» نک «جامع کبیر» نده علم تحصیل ایتوچی شاگردلر بر مگ مقدارنده در. «صنعا». هواسی

(۱) عین ده «صنعا» شهرندن یازلغان مقاله در.

برینه مساعده قیلویدر، اعانه سیدر. . . روسیه مسلمانلری، دولتسنگ غایت صاغلام و غایت امین اعضالیدر. بوگا کوره، حکومتگ ابتدائی، اورتا و بویوک مکتبلرینگ قاپولری مسلمانلر ایچون البته آچیق اولاجق. دولتسنگ مصلحتی ده قانونی ده بزنگ شول مقدس حقمزنی البته تصدیق ایدر. روسیه مسلمانلرینگ روسلرغه باشقه بر ملیتی، حکومتگ دیشینه باشقه بر دیاتی وار. بوگا کوره روسیه مسلمانلرینگ اوزلرینه مخصوص ابتدائی مکتبلری، دینی مدرسه لری بوانمق البته ضروریدر. روسلرنگ سیمیناریه لرینی، آقادیمالرینی ترکیب ایدر ایسهک، بزنگ بر دینی مدرسه مز حیقار. سیمیناریه لرده آقادیمالرده علوم فنون نه قدر تحصیل قیلنور ایسه. بزنگ دینی مدرسه لرمزده ده شول قدر تحصیل قیلنمق ضروردر.

برو (طهرانده فارسیچه نشر ایتوله): آوروپاده بر اعتقاد بار، آلا: «ایرانلی اشکه یارامی» دیلر. بز اوزمز موگا اشاغیمز. لکن آوروپالیرنگ دعواسینه دلیل همان آرتا طوراً. توبانده مذکور واقعه لرگه دقت ایتلسون: ۱ نجی) موندن ۳۰ یل مقدم ایران بکتلرن عسکرلک گه اوگره تو ایچون روسیه دن عسکر معلملری کیتورنگان ایدک. آلاز ۳۰ یلدن بیرلی همان اوگره ته لر. لکن ایرانلیلردن هیچ برسی شول اوزون مدت ایچنده معلم بولورغه یارارلق و بزنی حیت معلملرگه محتاج ایتازلک حالگه ایروشه آلامدیلر. اما الوغ درجه لی کشیلرمز، امیر تومان، سردار (مارشال و گنیراللر) مز صاناب بتورگیسز. عسکرنی اوگره تو ایچون آفیسار، اونتر آفیسار همان چیتدن کیتورمه مز. ۲ نجی) مرحوم حاجی میرزا حسین سپهسالار باش وزیر وقتنده پالیسه نی ترتیبکه صالو ایچون یقندر مشقتلر ایله آفستریادن مأمور یاللاب کیتوردی. آندن صوگ باشقه دولتلردن بو اشکه کوب مأمورلر کیتوردی. بولر ایرانلیلرینی اوگره ته چکلر ایدی. ایرانلیلردن الوغ درجه ایلری کوبهیدی. لکن اش اشله و ایچون مأمورنی ینه خارجدن چاقورغه محتاجمز. ۳ نجی) مرحوم حاجی امین الدوله اوزی اش باشنده وقتده گمرک (تاموژنا) اداره سینه بلجیقادن دورت مأمور چاقردی. شوشی دورت کشی ایکی یل مدتده ایرانلیلرینی گمرک اشینه اوگره توب یتکوره چک بولغانلر ایدی. امین الدوله نگ فکرنچه شوندن صوگ ایران مأمورلری اوزلری اش باشقاراجاقلر ایدی. ایندی ایکی توگل بلکه ۱۵ یل اوزدی. گمرکخانه لرده گی دورت نفر اجنبی مأمور ۲۰۰ گه طولدی. لکن همانده بر چککنه گنه شهرده وقصبه ده ده ایرانلی مأمور گمرک اش باشقاروب طورغان اورن یوقدر. یوغاریده غی واقعه لر عبرت آلورلق نرسه لدر. مونه حاضر

واورنی، یرینگ منبت بولووی اعتباری ایله دنیا نگ جتی دیورگه لاقدر. بعض یرلرده دورت دفعه اشاق اولگره در. اورتا حسابدن اشاق، برگه اوتوز بولادر. یمشلرنگ هر نوعسی بار. قارا اشچیلرنگ آیلق خدمت حقلری ۱۰ - ۱۲ غروش (بر صوم) مقدارنده در. کونتگ اوزایووی، قسقارووی بیگ آز بولدیغندن یل بوشچه کونلر بر حالده طورادر دیورگه ممکن.

ایل. (بو کونگی مدرسه و مکتب همده اداره شرعیه لرمز مسئله سی حقنده موسی افندی جارالله اوشبو سوزلرینی یازادر): مسئله غایت مهمدر. اوشبو مهم مسئله حقنده بزنگ مطبوعاتمز جواب یازدی و هر بری اوز فکرینی بیان ایدی. لکن میلیون زحمت ایله اینک حاضرله نمش جوابلرمز، نیچوندر اهمال قیلندی. صوگ اون سنه ایچنده روسیه مسلمانلری طرفندن حکومت نامینه ویرلمش تبلیغاملرده. اوزون اوزون عریضه لرده مکتب مدرسه لر. روحانی اداره لر حقنده اهل اسلامنگ مقصدلری آچیق بیان قیلنمش ایدی. دورت بیش دفعه طوبلانمش اسیزدلرده روسیه مسلمانلرینگ اتفاقیله قبول قیلنمش پروگراملر. نظامنامه لر، گوزل گوزل پروقیتر - نظارتنگ بو کونگی استفسارینه غایت آچیق جوابلری کوسترمش ایدی. بر آغزدن سویله نمش جوابلر نیچون اهمال قیلندی؟ ایندی وقتی کیلدی! شول گوزل خدمتلمزنی و بویوک زحمتلمزنی بو کون خاطر مزگه آلیق. شول زحمتلمزنی و گوزل مقصدلمزنی اونوتور ایسهک، گناه اولور یاکه جوابلر مزنگ ده اهمیتی قالماز. علوم کبی فنون کبی انساننگ انسان اولمق جهتیله اگ ضرور حاجتلی حقنده اورادن بورادن قوتلر آراق بزم نظر مزده بر آز غریبدر یاخود فضله بر زحمتدر. مسلمان، عزتلی و امانتلی انسان دیمکدر. انسانلرغه ضرور هم زینت اولور علوم معارف و صنایعنگ هر بری مسلمانلرغه ده ضروردر. . . روسیه مسلمانلری هم امین هم بویوک بر ملتدر. روسیه مسلمانلرینگ دینی مدرسه لری مدنیت دنیاسینگ اورتا هم بویوک مکتبلری درجه سنده اولمق لازمدر. تحصیل سنه لری جهتیله، مال یوقلق جهتیله، دینی مدرسه لرمزنی اول درجه لرگه ایرشدرمکدن بز بو کون بلکه عاجزمز. لکن بو کون ایچون اولماسه، یاقین ده کیله چک کونلر ایچون دینی مدرسه لرمزگه کیگ پروگراملرینی بز طلب ایدرمز. دینی مدرسه لرمزنگ مصرفلرینی حکومتدن بز هیچ وقت صورامادق. بوندن صوگده دینی مدرسه لرمزگه حکومت آفچه سی حاجت توگلدر. دینی مدرسه لرمز حقنده بویوک حکومتزدن یالکر بر حاجتمز، یالکر بر رجامز واردر: دینی مدرسه لرمزده آنا لسانمزده علوم فنون درس لرینگ هر

باشسز حکایه

(باشی ۲۱ نچی نومرده)

بو حال زهره ایچون مجلسلرده او طور شقان، اوراملرده یورشکان، تیاتر و قانسیرتلرده کورشکان وقتده سیزلمه سده یالغز قالغان وقتلرده بیک و بیک سیزله طورغان ایدی. باشقه لرنک بو حقدده هیچ خبرلری یوق ایدی، تیک بر وقت بیک اوزاق سویاه شوب او طورغاندن صوگ زاهدقنه آنک بیک یوواش بر ایبده شینه محبت طوتوبده موفقیتسز بولوب چقانلغی سیزدی. بو حال زهره دن مجلسلرده گنه کوروب یورگان زاهدقه بیک آور تاثیر قالدیرغان ایدی. شول قدر شاد شول قدر ملایم طبیعتلی بر قرنگ بر کشینی سویوبده، اول کشی طرفندن آگا جواب بیرلمه و آنک ایچون بیک عجب طویلدی. اول بیک قایغروب، زهره ننگ قایغوسینی اور تاقلا شورغه طرشدی. بیک کوب حالدر بیک کوب دنیا ده بولغان بختسزلک، موفقیتسز لکار سویله نوب زهره بله ن زاهد آراسنده بیک تیره ن بر سر ایشگی آچلیدی. شول کوندن بیرلی زهره زاهدکه بیک یاقن بولوب قالغان ایدی.

بو کون زهره زاهد ایچون کوکدن توشکان بر فرشته ایدی. (سوگندن اول اوزی شولای دیدی). اییداشلر آراسنده شوندی بیکل آیاقلی، شوندی بیکل کشیلر بولادکره، آلازنگ کیلوب چغولری بتون اولقلرنی توشروب، ئله نیکدر چیشلمی طورغان آور مسئله لرنی چیشوب یبارده در. زهره ده زاهد ایچون شول وظیفه نی اوتهدی. زهره طاوشی ایشتلو بله ن زاهدنگ بتون اوی و بتون خیالری باشندن چغوب، اوستندن دنیا قدر یوک توشکان کیک بولدی. بیک زور ایتوب طن آلوب، تیزگنه آیاق اوچندن چالبارن آلوب کیدی. اورنن آدیالی بله ن قاپلاب، اوستینه ایسکی استودینت طوژورقه سن صالوب ایشکنی آچدی. زهره: «بله مین سینگ نی ایچون زازنوبوشقه کویینه موکلا تغانگنی!» دیب کرر کره سدن زاهدنی اشاره بارمانی بله ن یانورغه طوتوندی. بیک تق، بیک اخلاص بله ن زاهدنگ قولن قصبوب کورشکان صوگ طاعن یانی باشلادی:

— شولای، ماتور یکت، طوتلگمی؟ ... یارار!.. میندن کوله ایدک، مونه اوزکده بر سوشوب قارا ئلی!

زاهد آگا اویره نگان، آنک ایچون اول «یانش» ننگ اول قدر اهمیتی یوق ایدی. شولایده اول، عادینه خلاف

ژاندارمه لرنی اصلاح ایچون شویتسیه دن مأمورلر کیتوردک. اوز مأمورلر مزنگ بو کونگه چه حاصل ایتکان نرسه نری قزقلی کیومگنه بولوب طورا. باشقه نرسه کورمیز. موندن صوگ نی بولور کوررمز.

نرمه ماهه. معارف نظارتی و زیمستوالر جانبندن آچلغان تاتار - روس رسمی مکتبلرینک صانی آرتا و عمومی تحصیل یولینه طوغری بارولا. مذکور اشقولالرده بر آز تاتارچه و ضرورات دینه درسلی برلو اوستینه شاگردلردن بر تین آچه آلمی. موندی مکتبلر آچلغان اورنلرده اوزمزنک ملی مکتبلر - مزنگ حاللری آرایا بارا. چونکه بوش اوقوته طورغان مکتب بار وقتده فقیر خلقتنگ آچه بیروب معلملر آصرارغه حاجت کورماولری طبیعیدر. فقط مونگ آخری نی بولور؟ شونی فکرلهرگه آکلارغه کیره ک.

کوکب آفریقا. مغربده حکومت سورگان «موحدین» دولتینک نیچوگک ظاهر بولوی حقدده اوشبو کونلرده «مراکش» ده بر عالم بر اثر تصنیف قیلدی. اوشبو اثرده روایت ایتولگانگه کورد موحدین دولتی تأسیس قیلوچی محمد بن تومرت (تاتنگ ضعی و مینک فتحی ایله) مهدیک دعواسی قیلغان ایدی، لکن خلقلر موگا اشاغادیلر. شونک ایچون ابن تومرت حیله یولینه کردی. بر قبرلکده چوقورلر قازیتدی ده اوزینک خاص اییه ر - چیلرینی شول چوقورلرغه اورناشدروب ایچلرینی قووش قالدردی و اوستلرینه قبر روشنده بالقی اویدردی. هوا کروب یورسون ایچون هر قبرگه قورایلر قویلمغان ایدی. قبرگه یاقین یرده زور بر جمعیت یاصادی، مونده هر تورلی قیله لردن کشیلر بار ایدی. مجلس اوکغایلانوب بتدیکندن صوگ ابن تومرت، اوزینک مهدی ایکانلگینی سویله رگه کرشدی هم ده قبرلکگه قاراب: «ای اولکلر! مین مهدی توگلمی؟ طوغروسینی سویله کر!...» دیب قچقدردی. چوقور ایچنده بولغان آدملر، قورایلرغه اوزلرینی قویوب: «درست، سن مهدی!.. بز تانوقلق یرمه ز!..» دیب بر یولی قچقدیلر. شوشی تاوشنی ایشتو برله عمریلر اولکلر سوبیلر دیب بلدیلر و ابن تومرت ننگ چن مهدی بولونده شبهه لری قالمادی، هر بری موگا تابع بولدیلر و بیعت بریدیلر. موحدین دولتی اوشبو روشده تأسیس قیلندی.

آیتم: شول یارم یورطی شا کرد - قورسیستقه - مخدومه -
طوتاشلرنگ بارسندن آرتق ایوب تاتارچه اویره تمه سم، دنیاده
کشی بولوب طوریم! اول وقت سین آلا شیکلی کشی یازغاشی غنه
اوقوب یورمازسک، اوزک اوك شوندی « استیشکیلر » - واق
شعرلر یاصاب چغاررسک .

زهره گه بو اوخشامادی توگل - اوخشادی، لکن اول بیک
قزق ایوب ایر نلرلن جیروب، اوزن اوزی مسقل ایتره گه طوتندی:

— Скажи пожалуйста!

کینهت طوقتالوب :

— دا، زاهد، قارائی، سزنگ توبه گزده کوارتیر بارمی،
ئلله سز ایگ آخرغی یاتازده طوراسزمی :

زهره بو سوزنی شول قدر یاط بر صورت بلن آیتدی -
زاهد بولوب زاهدده بر آز آبدراب قالدی . زاهدنگ بیک قزق
بولوب « توشوب » قالغان کور گچ، زهره اچی قاطوب کوله رگه
طوتوندی . بر آزدن صوگ یوباتوب :

— یه آیتدی، بولایغنه آیتم، بتالوک (توشه) نی کوتاروب
چغوب کیتیم طاغن، دیم .

بیک عادی، بیک ایسکی بر آلداتو بولوب کیتکان بو سوزنگ
زهره کبک تاتار حیاتی بلمی طورغان بر قورسیستقه ایچون بیک
زور بر « آصطراتا » ایدکن زاهد بیک یاخشی بله آیتدی . شونگ
ایچون قارشی بر سوزده آیتمه دی . سوزنی طاغن آکغایغه بوروب،
آ کهرالقنی اوز اوستینه آلدی .

زاهد: — قورقما طوتاشقای، قورقما! آنده طاغن بر یاتاز
بار ئلی، بزکی آلتیچی غنه یاتاز... آورغه کیلور!..

زاهدنگ سوزی، بر یاقدن خوشلق ایچون آیتولگان بولسه
ایکنجی یاقدن سوزنی چنغه طارتو یاغینه ده سویری آیتدی .
زهره بیک جدی بر قیافت آلوب اوزینگ نی ایچون کیلگانلنگ
سویله رگه طوتوندی :

— اوین - اوین اول، اوینسگ ده بته ده کیته . ئلی مین
سیگا بیک важный (بیک مهم) بر یوموش بلن کیلگان آیدم .
(بر آز طوقتالوب) конечно بولمی ایکان، بر کشیگه ده آیتمه ز-
سک - مینی اوزک بلن آلاسکمی، زاهد! برده قیشایتمه،
میشایتمه، طوغری آیت!

زهره بو سوزلرنی شول قدر اخلاص و شول قدر چن
بر کوکل بلن آیتدی - حتی ایکی کوزندن آطلوب یاش کیلوب
چقدی . هر وقت اویناب ده، کولوب، گل خوش سوز بلنگنه
وقت اوتکاره طورغان زهره نگ بو سوزلری زاهدده بیک نق
تأیر آیتدی . بو سوزگه قارشی « مین آیتدی صوغشقه بارودن

اولاراق، باشده بر آز قزاروب کیتدی . زهره ده سیزدی حتی .
لکن اوزاقده اوتمه دی، زاهد بیک تیز عقلن باشینه جیوب
سوزنی او یونغه تارتدی . باش « او » نی بیک نق باصوب :

— Будеть тебе зهرة! یتهر آیتدی سیگا! آیتدی .
زهره قویسوغی!.. اول آنک صاین زاهدنگ قارشوسینه
چغوب بارماق یانی باشلادی . چونکه اول، زاهدنگ قزارغان
کوروب، اوزینگ بیک اورنلی هجوم قیلووی بلن کوچ آغان
آیتدی .

— مین کوبدن بله آیدم، یارار!.. یه شره آلمازسک، یگت!..
برکون مین صوراغاج آیتمه گان بولا طاغن . یارار!.. Попался
زاهد، بر سوزده آیتمه دی . آیته طورغان سوزده یوق
آیتدی . بیک نق تکب زهره نگ ایکی کوزینه قاراب طوردی،
طوردی ده کینه تدن بیک حاکمانه بر قوت بلن ایکی قولدن طوتوب
زهره نی اورندق قه اوطورتدی .
— اوطور ئلی، سین، مونه شونده! سین اوطور . مین
یورنوب کریم .

زهره قارشی طورمادی . بیک مطیع غنه اوطوردی ده
« آقالی » غنه بولوب زاهد، نی سویله ر ایکان دیکان کبک زاهدنگ
کوزینه قاری باشلادی . زاهد بر سوز آیتورگه ده حاضرله غنه گان
آیتدی . حاضرله نورگه ده تله مه دی شیکلی ؛ قولینه سولگی آلوب
چیماقچی بولدی . زهره یارمه دی . اول زاهدنی طوقتالوب
آ گاردن (بو بولی چنلاب آیتدی) نی یرلاغانینی صورارغه
طوتندی :

— طوقتا . زاهد!.. آندن صوگ مین سینگ یرلاغان
یرلرکنی اونوطام یت... نیچک ئلی؟... « صاندوغاچلر
صایریدرلا - طوتدی میکان دشمانم! »

یارم میشار، یارم روس، یارم تاتارچه جرلارغه طوتنغان
آیتدی، زاهد تومزه دی، راحتله نوب، کوله رگه طوتندی، بیک
قزغانغان بر طاوش بلن :

— تاتار جرینه کیلیدی - بتدی - قابوط!..
زهره : زاهد! (بارماق یانوب) کولدرمن ئلی مین سینی!..
اول طاغنده ایشکدن کرگان وقتده غی شیکلی زاهدقه غلبه
قیلماقچی آیتدی . بولمادی . چونکه اول بو یول اوزینگ ناچار
یرلاغانلغن سیزدی . یاخشوق سیزلورلک قزغانچ بر حالده قالغان
کبک بولدی . زاهد، آنی بو حالدن قوطلدرر ایچون بیک صاف،
بیک اخلاص بر قیافت بلن سوزن طاغنده چنغه بوردی :

— زهره طوتاش، خدایدن غنه تله، اگر مین شول صوغشدن
ایسان صاو یوروب قایتا طورغان بولسام، الله بلن آنط ایوب

زاهد - آنک شول بولور ایندی، ایشکدن کروب یتمه س
چقربشرغه طوتور. زهره طوتاش، سز آنک سوزینه قاراما کر،
اول آگا عادت بولوب کیتکان ایندی. فاضل سین مونه شونده
بیک هیتهب اوطور ئلی، بیک شهب «کاوالیر» بولساک مونه
زهره طوتاشنی یوباتوب طور. مین بیک تیزگنه یوونوب کریم.
باراسی یر بار.

فاضل اوستال یانینه، زاهد قویغان اورندقغه اوطورا:

— ئلی سین یوونغانک ده یوقنی؟ Однако!

زاهد قولینه سولگی آلوب چقماقچی بولا. زهره،
نیندیر، یر اوچینیک آقاررغه طوتونا. فاضل یر اوستال، یر
زاهدقه قاراب، زاهدنی چغوب بارغان یرندن طوقتانا.

— مین سینی چنلاب صوغشقه بارا ایکان دیب ایشتم ئلی...

زاهد - خوش؟

فاضل - مونه شول.

زهره - ئلله سین ده باررغه دردله نوب کیتدک طاغن .؟.

فاضل - یوق ایندی، بزگه اول قدر صوغشله باروب

یوررلک «حسیات ملیه» ئله که دی ایندی.

زهره - Напрасно Вы такъ думаете!

فاضل، زاهدنک باشل پوصطاولی یازو اوستالینگ یر طارقالسن

آچوب قارارغه طوتونا:

— مین صوغشقه بارودن، شونده کیتکان خلقتنگ فالغان

مالینه میراث بولوب قالونی آرتق کوردم. شولای بیت، صوغشقه

کیتکان کشی که بو اوستال، البته، کیره که ایندی. زاهد آنی

میگا قالدروب کیته! - دی.

زهره فاضل نک بو سوزینه قارشنی چن کوکلدن آچولانوب:

— ну эгоистъ ده صوگ ایندی سین فاضل!

فاضل - مین ایندی - "ну нахаль" ده دیب آیته دیب

طورام. ایگوئیست قته بولغاچ ضرر یوق. ایگوئیست بولمی ده

یارامی بیت. بزدن قالمادی - ایگوئیست بولمی ده قارادق.

زهره - شولای بولورغه اوخشی! ..

زاهد، بیک نق قاراب طورا، طوراده طاغن سوز به یله نورگه

طورغانن کورگاچ چغا باشلی.

— نو، گسپادا، میگا یر آز یوونوب освѣжиться ایتوب

کررگه رخست ایتوکر، آندن بیک ماتورلاب جای اچه ربز.

زاهد سولگی طوتوب چغوب کیته. فاضل سوزینی تورکارگه

کوچروب، زهره بلهن طاغن ایرشورگه طوتونا.

— بزده باشمزدن شوندیوق حاللر اوتکاردک، آلال (تورکلر)

برده کیلمه دیلر. آلال ئلی ده روسیه ده یکرمی میلیون مسلمان

قایتم « دیب ایتورگه ممکن توگل ایدی. خیر، اول آنی آلالی
ایتوب حکم ده قیلماغان ایدی شیکلی. زاهد یر آز آبدراب
قالدی. اول زهره نگ بو اوینه کیلووینه نرسه سبب بولدی ایکان
دیب اوپلی باشلادی. اوزاق اوپلارغه وقت یوق ایدی. اول
سوزنی بیگل یر یولغه صارتوب: «نیشله دک، زهره طوتاش، ئلله
عقلدن شاشا باشلادگی؟» دیدی. بوگا قارشنی زهره بیک نق،
بیک قطعی ایتدروب آوزن طوتروب، آوزون کرفک تو بندن چغوب
آغیم دیب طورغان کوز باشلرینی یوظا، یوظا شولای دیدی:

— عقلندنده شاشیمین، شاشارغه اوپلامین ده-اوزک بلهن

مین ده آلوب باراسکی، یوقمی - سین شوینغه آیت میگا!

زاهد کولمکچی بولدی. لکن زهره کوله لک توگل ایدی.

اول یه بیک قاتی یغلار - یه آچولانور ایدی. اینک یاقنی یغلار

کبک بولدی. شولایده زاهد، باشده «صوگ سین خاتون

باشک بلهن قایده بارمقچی بولاسک؟» دیب سؤل یردی. لکن

شونک آرتدانوق قیافت هم سوز کیشنی اوزگارتوب: «یوق،

زهره طوتاش، مین سینی آگلی آلمین» دیدی. زاهد بو سوزنی

آیتکان وقت بیک زور یر عاجزلک کورسه تدی. زهره اوز جاینه

اوطوروب، بیک قزغانچ قیافت آغان زاهدنی اورترگه طوتوندی:

— سین یر شیشه ک بیک قزق ایکانسک طاغن. کیچه

سویله گان سوزلرک قایده؟ سینک بورچک بولغانی مینم «بورچم»

یوقمی؟ Неужели? سین مینی شول وظیفه نی طانودن ده توبه ن

دیب بله سک! ..

اول آراده ایشکدن فاضل کیلوب کره. فاضل نی کورو

بلهن زهره سوزینی کیسوب اورندقغه اوطورا، فاضل ایشکدن

کروب کوریشور کورشمس، بیک بیگل برکنایه بلهن زاهدگه

به یله نه باشلی.

— بختلی کشینگ شولای بولا ایندی اول؛ کیچه ساره

ایندی بو کون زهره سی کیلوب یتکان... زهره طوتاش نیحاللر کر بار؟

زهره - (بیک صالقمغه): فاتحه کزده... Что же изъ этаго?

فاضل (باشن سلکوب): بولای آیتهم. مین چاقرسام براستاکان

جای اچه رگه ده وقت تابا آلміلر.

مسقل طریقی بلهن کوله رگه طوتونا.

زهره: - بر استاکان جای ایچون گنه «سوبره لوب» یوررگه

تله می طورغانلردر شول:

فاضل: - شولای کوره سگ. آنک ایچون باشقه بر «خاصیتلر»

ده بولورغه کیره ک کورده سک، یوقسه طاگ تیشگی بلهن کیلوب

یتمه سلر ایدی...

زهره: - نیندای طاگ تیشگی، دی طاغن، ساعت ۱۱ بولغان! ..

اوشوب، طوگوب، تورنوب، آچ یالانچاقلدن یغلاشوب، تیلمر-شوب اوطوره لر ایدی. عباس ننگ یوره گی بالاریننگ: «ای خدای! اتکامزنی اچکیلکدن قوتقارسنه! قزغان مسکین بز فقیر آچ بالارنی!!» دیب خداغه صغوب قاینار یاشلر توگوب یغلاولری. این اوزه باشلادی. نی اشلهرگده بلمی اوزگالنه. موکلی تاوش برله کوزلرندن یاش آغزوب عقلدن شاشقان کشی کبی: «ای بیکلرم! بیکلرم! بیکلرم!!! سز قایه کیتدگر؟ مین بو یورشلم برله سزنی آچ یالانچا رحیمسز دیناده قاتی عذاب تورلی محتلر چیکدروب اوتردم» دیب سویله نه ایدی. عباس آینق وقتده بالارلی آچلقدن تیلمرشوب اوطورغان چاقلرینه طوغری کیلوب (عباس ننگ اچکیلکدن طوغان بختسز لگیته اوکروب اللهغه یالاروب طوقتاو نیتنه کیلگاند) شوشی جرنی جبرلاغانی ده خاطرینه توشدی:

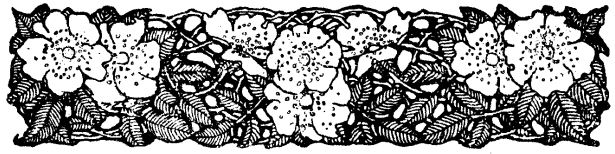
«یغلامه له بیکم آی یغلامه. کوز کر پکارک چلانه

سینگ بولای یغلاغانک کوروب مینم کوکلرم سزلانا!». اوزینک نیچک یورگانلری، بالارینه نیندی کون کورساتکانی بری آرتدن بری ایسینه توشوب، «آه مینم بختسز لکلرم! اجوب اچکیلک یولینه کروب کنه خراب بولدم شول!» دیب اوکسوب اوکسوب بالار کبی یغلی باشلادی. خوجه لر، عباس ننگ حالن کوروب قزغانلر همده اوکتیلر، سینگ حاضر یغلاوگ برله بر نرسده بولمی، اش اوزغان، ایندی کیله چکده گی کونلرگنی قارا دیب تأثیرلی نصیحتلر ایتلر ایدی. خوجه، عباس قه ینده قاراب: «سین آنک ایریمی؟!» دیدی. عباس: «ایری» دیگاج: «آیتم یرلی بالاسی اولگاج سینی بیک یغلاب کورتکان ایدی، خاتونک سلامت وقتده سینی بیک ایسگه توشره. کوررگه تیلمره ایدی، ایندی خاتونک میسکینه کوب قینلق و آچی حسرتلر کورو سیبلی عقلدن شاشوب دیوانلر یورتینه یبارلدی» دیدی. عباس، آه خاتونم، خاتونم، ایندی نی اشلیم دیناده طوررغه برده یون قالمادی، اولسه مچی، اولسه مچی بو حسرت و بو قزغانچ کارتیهلر نی کورماس ایدم، دیب اوزولوب اوزولوب یغلی، خاتونیه نیندی آغرقلر کورساتکانی ایسینه توشوب، اوکسوب حالدن تایدی: ای خدای! مین بختسز بیت نی اشلیم؟ دیب دینادن کیتو اوینه کیلدی.

۷۱

عباسنک خاتونی بو کونگه توشوینه ایندی اوچ آیلر بوله، هانده حالینی بلورگه بارمی. عباس حاضر آق، غایتده آچی قایغولی. ایسک وقتلرنده، خاتونینک یالغینی تارتوب آلب، ساتوب اچکانی اوینه کیله وشول وقتده خاتونی کوز یهشلی

قرداشلی بارلغن بلمی طورغانلر درئلی. مونه شوندی پوشلی
بر خلق قه مین نیک قانمی ارمه ایتم!..
(دوامی کیله سی نومرده)
کبیر بکر.

عباس ننگ قزغانچ کارتینلری

(ایسرکک)

عباس، خاتونی یاینه بارغانده تورلی اولار اوایل، نیچکده اچهرک بره نرسه طابوب بولور، معین مینی قزغانوب بر ایلی تین طابوب بیر، اوزنده بولماسه کورشیلرندن بولسده یونایتور، دی ایدی. خاتونن کورمگان گه بر یل چامه سی بولغانه نلگی ایلی تین نی نیچکده آورینه اشانه، امیدنی آرتا ایدی. عباس ننگ اونکان یل خاتونی یاینه باروینه سبب، بر ایبده شی اوچراب سینک خاتونک مینم خاتونم برله بر فاتیرده طوره، آنک حالی یاخشی ایکان دیگانگه بر آز اچهرک آقچه نله کتروب بولماسمی، دیب امید قیلوی ایدی.

خاتونینک فاتیری شهرنگ بیک یراق قرنده، باررغه بیک یراق. عباس بوکون بیک آریغان، بر نرسه اوغرلاب بوکون قینالوبده آغان. تون چیکسز قارانغی کوزگی کون، آدم یوری آلماسلق پچراق، تون طرفندن غایتده آچی، صالقون ییلر ایسوب عباس ننگ اوست باشلی تمام یوشاه نگانگه کوره رحیمسز صالقونلر ئوزه گینه ئوته، تمام طوکدره ایدی. مگ زحمت تورلی بلا برله، خاتونی طوره طورغان فاتیرن تابوب کردی، لکن خاتونی اویده یوق ایدی. خوجهلر دن صورادی. خوجه خاتوننک حاضر اویده یوق، بالیتسه ده یاتا، بر اوغلی وفات بولغان ایدی شول بالاسون جیرله ب یورگاند بیک قاطی صوق تیدرگان، دیدی. عباس آبتراب قاراب، مینم خاتونم آوری بالام اولدیمنی؟! اولدیمنی؟! دیب تکرار صوزوب صورادی. خوجهلر «ئولدی شول، ئولدی آندن نلک بر قزی ده اولگان ایدی» دیب جواب قایتاردیلر.

عباس دخی ده آبتراب اوینه قالدی «مینم بالارم اولدیلر منی» دیدی. خوجهلر «اولدیلر دیگاج اولدیلر ایندی» دیدیلر. عباس ننگ آقرون، آقرون غنه ایسینه توشوب، یوره گی نهرنی باشلادی. عباس ننگ بالارلی، صوق، قارانغی زیتله ننگ بر پوجاغانده

ایسرکلکک آرقاسنده کویبی عائله لر یهش توکدی، کوجو جان ایله لری وقتسز قارانچی گورگه کیتوب، عائله لری، بالالری آچ و بالانچاق قالوب دنیانک آچی رحیمسز طولوقونلر ندره باشاب بختسزک برله دنیادن اوتدیلر. ای دنیا! مین کم ایدم. بارچه قینلقلردن چابقان آط کبی اوتوب، اول قینلقلر میکا باش ایله ایدی؛ شول سببلی مین دنیانک قهرمانی، سلطانی ایدم، نه نیچوک سیگا اوچرادم، یوک باردن اوچقان کبی یوز توبان اوچا باشلادم، همه بار بولغان نرسه لر میکا قارشلی طوروب، مینم بیلمنی تمام بوکدیلر. ای دنیا! طوبدم له، طوبدم، سینده بر کونده، بر مینوتده طورورغه طاقتم قالمادی. سین یوز توبان کیتکری دنیا یتشدرگان ایسرکلک بولماسه ایدی، بو حدلی فاطمی عذابلرنگ اچنده آه واه ایتوب یانوجیلر بولماز ایدی.

بوران همان قوتله نه، ئلله نیندی قوت اوچقچ منظره لر آراسنده شهردن کیلگان فناریا قینلقلری عباسنگ اچینی ئوزگه لندره.

VII

عباس بهکی چیتینه کیلوب، اوکسوب اوکسوب یغلی، کوز- لردن یهش بتونله ی کیسلگان، شول اوکسوب یغلاوی آراسنده خاتون بالالری ایسینه توشوب بتونله ی ئولم ایسرکلکینه کیتورگان کبی حالدن طایدره، کوکلسز قورقنچ طاوش برله: ای الله! مین سینک قارشوگا بارامن! ای خدای! قاراسه نه میکا شفقت رحیملی فاراولرک برله. مین یاوز ایسرکلک دنیاسندن کوچمن، بو ته نمده قینالغان جانمنی سینک حضورگا آتامن. کیموسون بو دنیادن بر ایسرک ظالم!!

عباس موکلی طاوش برله صوزوب. «لا اله الا الله محمد رسول الله» دیب اوز اوزن بهکی گه ئرغتوبده ییاردی.

بو آچی منظره لر بهکی نگ زورلغن کیلگن قارارغه عباسنگ ایسندن چغارغان. بهکی کشی صیارق توگل تار بولغانغه کوره عباس صو توینه کینه آلمی، تیک اعضالرون قاطی بهروب گنه قیراندی. عباس طاغی صو توینه کیتارگه امطلوب قاراسه ده بر چاره برله ده کینه آلمادی. حیاتی کیسه رگه آبراب یورگان شوشی مینوتلر ندره «عباس!...» دیگان اوزون آچی بر طاوش کبلدی. عباس، بر اییده شینگ طاوشی ایکانینی بلوب، «مین مونده» دیب قارشلی طاوش بریدی. عباس درحال ئولم توشه گندن اییده شلی یانینه طاوش بیره، بیره یونالدی. اییده شینی تابدی. اییده شی عباسنی کورگچ شادلغندن چقروبو ده ییاردی و: «ایده اییده ش!» دیب کسه سینه قولن طوب سلكدی «بوکون آزاراق توشردک بیت ئلی» دیدی. عباس ده بهکی گه توشو قایغیسنی اونوتوب

برله: «نیک مینم بيشمهت شهل اورنینه یانوب یوری طورغان یاولغمنی آلاسگ؟ بار بولغان نرسه لرمنی صاتوب، اچوب بتدک! رحیمسز صالحون قش بورانلرده نیچوک یوریم؟» دیگان سوزلری بری آرتدن بری ایسینه توشوب، جانی آچینه، یغلی، یغلاغان صاین جانی قینالا ایدی.

باشقه وقتده عباسنگ یغلاوی ایسرکلک یغلاوی بولسه ده حاضرده آیق، حاضرنده قایده بارزرغه ده بلمی، یوگروب اورامغه چغه، باشینی توبه ن ایوب تیره ن، تیره ن او یلارغه جوما ایدی. شول چیکسز تیره ن او یلاری آراسنده صوغه توشوب اولمه کچی بولا ایدی.

او یلاری تمام چوبالیدی، عمرده بیک صالحون طویلا باشلادی. شولای ایتوب عباس آقرن غنه اوپلی، اوپلی بارا طورغاج صوغه توشوب اولو فکرنی آغه سوردی وشوگا قرارده بیردی. غایتده قارانغو تونلرده شمال طرفندن آچی رحیمسز ازلده ب طورغان بورانده، یاری چوقرلی یرلردن صوغه توشمه کچی بولوب آبونه سورونه کیتدی. صو بویلاب بهکی ازله ب بارا طورغاج، توزیننگ هر وقتده آلوب اچه طورغان «ؤیننی لافکه» طوغروسینه یتدی، بهکی ده شول طوغریده یراق توگل ایدی. ئزلی طورغاج بهکینی تابدی.

عباس، اوز اوزینی بلمی اچنده یانغان فاجعه لی حسرت اوتلری قانوب طرنی اوزگاله نه، ترکلگندن بتونله ی واز کیچه رگه حاضرله نوب قاطر اوقلر آلدی، ئولم آچیسینی نیندی بر حالگه کیره؛ آنی عباس حاضرگی مینوتلرده ئوزیگنه بله. ئوز اختیاری برله آچی احل توشه کلرنده غایتده قارا، فاجعه لی کارتیه لر آلدنده چیکدن طش تورلی قینلقلر برله عذابلانغان جاتی منگوگه قایتمی طورغان بر دنیاغه اوزاتو مینوتلری! جان، بو آچی مینوتلرده، تن برلن باحیلله شه. بو ته نلر برله کورگان قینلقلر، ایزلولر، آدم بالاسینگ تللری سویله ب بترلک گنه توگل؛ بر خداغنه بله.

ئولم برله ترکلکننگ غایتده فاجعانه طار تشقان دقیقه لری: عباس یوغاری قاراب، دنیانی شله له رگه باشلی: «ای دنیا بار سین یوز توبان کیت! ای یاوز فلک اچکیلکک برله نیندی قهرمان ایرلرنی ایزده سگ. اوزگنگ یتشدرگان ایسرتکچ (آلکاغول) ک برله چیکسز قاطی عذابلر آراسنده تیگرمان اورنینه تارتاسگ! سیندن یتشه طورغان ایسرتکچ - آغو نیندی سلطان ایرلرنی قزغانچ فاجعه لی کارتیه لرغه اوچراته. ای فلک! مین کم ایدم، سینک کورسه تکان ایسرتکچ ظالمک آرقاسنده بالالرم، خاتوغنی نیندی کونگه توشردم. ای فلک

بونلر ایران بایلرندن وهابف اسملی کشینی اولدوروده عیبله نه لر. خیره گه باش وزیر ایتلوب شهید اسلام خواجه ننگ اوغلی سید عبد السلام خواجه قویولدی و باشلاب یاخشی اصولغه قویولغان مکتبلرنی یابدردی .

مسلمانلر طرفندن ، روسلق مرکزی بولغان «کیف» شهرنده مسجد نیگری صالئوب مسجد بناسینه کرسلیدی .

ادیباتغه خدمت قیلوویته قرق یل طولو مناسبتی ایله قافقاز ادیبلرندن نجف بك وزیروف گه یویلی یاصالیدی . یویلی مجلسی بیک طنطنه لی اوتدی .

قازان شهرنده باصلغان قر آنلرده خطالقلر بارلغی معلوم بولو سیندن مسلمانلر آراسنده زور مسئله قوزغالدی . موگا ایسه بتون مطبوعات اشتراك ایتهدر .

تورك حكومتی عسکرن اصلاح ایچون گیرمانیادن بر گینیرال ایله ۴۲ آفیسار آلروب استانبول و اطرافنده گی همه عسکرلرن آنلر قارامقینه طابشردی . روسیه بوگا پروتست ایتهدر . شرقی آنا طولی ده ارمنیلر فائده سینه اصلاحات یاصاو مسئله سی همان چیشلگان یوق . روسیه ننگ بو حقدغه غی طلبلرینه تورکیه قاریشادر .

اوجوچی فیدرین پاریزدن کوتاریلوب وپانه - یلغراد آرقلی استانبولغه کیلیدی . آندن آنا طولی و سوریه آرقلی قاهره گه ، قاهره دن قدس شریف ، بغداد ، جنوبی ایران آرقلی هندگه ، آندن آوسیرالیاغه اوجوب باررغه حاضرله نه در .

روس قشای و انگلتره قشای معاهده لری ایله قشای ننگ مغو- لستان ایله تیت اولکلری رسمی قشای حمایه سنده ، لکن واقعه مستقل دولت بولدیلر .

انگلتره ننگ ایگ بای لوردلرندن مجلس اعیان اعضاسی مهندس هیدله ی اسلام دینن قبول ایتدی . جنوبی آفریقاده هندلرایله بولرلر آراسنده بونت دوام ایتهدر . فرانسیسه ده کابینت آلماشندی .

محرری: رضاءالدین بن فخرالدین.
ناشری: محمدشاکر و محمد ذاکر رامیفیلر.

اوبلامی نیتمی اییده شی آرتدن کیتدی . ایبددشینگ توشرگان آچه سینه تونی یویینه اچوب ایسروب گوله بیت ایتوب چقدیلر . اچوب ایسرگلاج آچه ننگ قایدن طابالغانی حقدغه سوز قوزغالدی . ایبددشی ده بر باریشه موگا صدقه بیررگه تله گانده بتون صومکسی برله آچه سینی الوب قاقچانی سویله دی . صومکده قرق صوملر چاماسنده آچه بولغان . ایبددشی عباس قه پیش صومینی چغازوب بیردی . ایکنچی کونده دخی یاخشوق اچدیلر ، ایسردیلر . شولای ایتوب بو آچه ایکنچی کونده بتدی . اوجنچی کوتی عباسی ، ایبددشی اوجراب طاغی اچرگه آلوب کیتدی . ایبددش لرنده ده آچه بتکاج . عباس حاضرنده بر تینده آچه طابارغه تام آبرآغان ، باش یونایتورگده بر حال بولماغان آچی قایغی اوایلر آراسنده طاغی به کی گه توشه رگه اوپلی باشلادی . عباس ننگ : « حاضر مین بر اوزم قالدیم ، خاتونم بالنیتسه ده ئولم توشه گنده ، بالالرم اولانلار . طانشارم دوستارم همه سی ده میندن قول سلته دیار . بر کشی ده مینی قزغانمی ، همه سی میندن طویدی ، کشی طوغروسنده آچولانورغده یارامی ، اوز اوزگنی قزغانماغاج ! طورمش مینی تمام طویدردی ، طویدم حاضر تمام دنیاده طورودن ؛ نیچوگ ایتوب دنیادن یوغالیم ؛ نیچوگ ترکاگمنی کیسیم ؟ ! (آخری بار)

مبارک شاه الحنفی .

حوادث

بلغاریا روسیه طرفدارلری چار فیردیناندنی تختدن توشرو ایچون آگا قارشی غاوغا قوبارغانلر ایدی . مقصودلرینه ایریشه آلمادیلر . یاگا صایلاوده بونلرغه خلاف بولغان حکومت پارتیه سی چیکدی . حاضرگی کوبچیک مسلمانلر ایچون باشقه لردن یاخشیراق معامله ایتهدر .

«باکو» ننگ ایگ زور بایلرندن میلیونر رسولفلر حبسه ک آلدیلر . مسلمانلر بونلردن بری بولغان غلاصنی حاجی رسولفنی بر میلیون صوم رهن ایله آزاد ایتدررگه طریسه لرده آزاد ایتمه گانلر .

«شورا» اورنبورغده اوله بشه کونره بر مقفاهه ادبی ، فنی و سیاسی مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЕ: на 2-й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ
30 КОП., на 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بدلی: سنه لك ۵ . آتی آیلق ۲ روبه ۶۰ تین .

وقت برلن برگه آلوچیلرغه :

سنه لك ۹ . آتی آیلق ۴ روبه ۶۰ تین در .

ایته . یعنی کتاب ۱۶ نجی عصر میلادی ۱۰ نجی عصر هجرینگ اورتالرنده یازلغان. مؤلف خوارزم بویلارندن ایدل بویلارینه سفر ایتکالهب توری طرف احوالن اوز کوزی ایله کوروب بیلگانی ایچون یاخشی اوق طوغری یازغان . تیک سنه لرگنه کورسه تلمه گان . بوالته ضرری توگل . چونکه سنه لرنی کورسه تکان ایکنجی کتابلر بار . بزنگ نسخه نگ آخرنده ۸۴-۸۲ صحیفه لر صوگندن قوشلغان بولورغه کیرهک . چونکه آنده مؤلف زمانندن بایتاق صوگئی کوچم خان و آنک بالاری وقتی سویله نه . مونگ اوستینه تلی یوغاری یاغی کبی چغتایچه توگل ، قریمچه یعنی عثمانیچه ایله قریم تاتارچه سیک قاتوش اولغان بر آیرم لهجه ده در . بو قوشماده ده بزنگ ایچون قدرلی بر نرسه بار . قازان خانی مامق ننگ محمد بن شایبان بن علی بن بك کوندی ایکان سویلی . فیلیامینوف بو مامق ننگ کم اوغلی ایکان هم کوچم نساینه نیچک طو تاشقانی بلمه گان . (قارا کر OKاسیموویسک)

Кокандъ, Ферган. обл. почтовый ящикъ № 84
Закю Валидову.

باقی احترام: احمد زکی . ۱۹۱۳ سنه نوایبر ۱۲ .
«چیلی»

معلم

ژورنالینه مشتری
دفتری آچق

«معلم» ژورنالی ننگ ۳ نجی نومری باصلوب چغوب ، جمله مشتریلرینه کوندرلدی .

اچنده : علمی ، ادبی و فنی مهم مقاله لر درج ایتلگان . هر کمگه آلدروب اوقورغه توصیه ایتهمز .

«معلم» ننگ یللیق حق : ۲ صوم ، یارطی یللیغی : ۱ صوم ۲۰ تین ، بره مهرب ۱۵ تین .
آدریس : . МУГАЛЛИМЪ . ред. жур. Оренбургъ .

«معلم» ننگ اداره سی : فاراتای اورامنده ، ؤولق یورتنده ، نومر ۹۸

اورنبورغده «وقت» مطبعه سننده

هر توری رساله لر ، کانتور کنیگه لر ،
خط و اسچوط بلانقه لر ، کانویرتلر ،
تبریک هم ویزیت کارتچکه لر اشلرگه
زا کاز آلونه در .

ضعیفلك دن

بو کونده بولغان دوا اردن بو آغروغه طبیب لر طرفندن تقدیر ایتلوب کیلگان ، نیروالرنی نغونه نورغان دوا شکسز مویراسیتین آلیکساندیردر .

МУЙРАЦИТИНЪ-АЛЕКСАНДЕРЪ

نیرووی آغرولر بو کونده طب عالمنگ اینگ جفانغان مرکزیدرلر . بیگره کده وقتسز ضعیفله نو یا که ابرارنگ حالسره نوی بیک فورقچلی نرسه در . مونی البته اوتائلی دیبورگه پارامی .

وقتسز حالسره ننگ سببی کوبرهک فکر صرف ایتلودن ، آرتق آرغانلقدن یا که آرتق استعمال ایتلودن و باشقه شوگا اوخشاشاردن کیله هم بتون اعصارغه بیک یمان تاثیر ایتوب آش اوتماو ، خاطر سزلك فالترانو ، قورقافلق ، آچولانو بولار بارده شول وقتسز حالسره نغودن کیله لر شوگا کوره بوندای وقتلرده برده توقفسز طبیبغه مراجعت ایتهرگه تیوش . چونکه آننگ قولنده مذکور آغروغه مجرب بولغان مویراسیتین آلیکساندیر باردر .

رساله لرنی اوزک استه گانلرگه توقفسز بوشلای بیهرله در . مویراسیتین آلیکساندیر هر بر زور آپتیکلرده بولا

Контора Химическихъ Препаратовъ С.-Петербургъ. Малая Конюшенная 10.

شوگا دقت لازم که هیچ فائدمسز توری مویراسیتین آلیکساندیرگه اوخشاغاننی یاصاب صانا باشلادیلر . بولار هیچ بر کم طرفندن تقدیر ایتولگان توگل ، بلکه انسانغه ضرری بولوب بوله ای تیکشرلمه گانلر شوگا کوره محترم استعمال ایتویچیلر آلفانده بزنگ مویراسیتین آلیکساندیر مارکسسه فاراسونلر باشقهنی الماسونلر ایدی .

Ш У Р О

№ 23.

ДЕКАБРЬ 1 = 1913 ГОДА.

كوننده لك „وقت“ غزته سينه

۱۹۱۴ نچى يل ايچون آبونہ دفترى آچيقدر.

«وقت» غزتهسى اولىكى ماسلىكى بويىچە دوام ايئوب مىلى، اجتماعى، اقتصادى مسئلەلەرگە كوب اورن بېرەچك. نورلى خېرلەر، مهم واقعهلەر وقتندن كېچكەرلەمى بازلوب طور اچق هم شول واقعهلەرگە دائر رسملرده باصلاحقد. يىللىق حقى: ۵ صوم، يارطى يىللىق ۲ صوم ۶۰ تىن، اوچ آيلق بر صوم ۳۵ تىن، بر آيلق ۴۵ تىن.

„شورا“ ۱۵ كونده بر چققان توركيچە «شورا» ژورنالينه ۱۹۱۴ نچى يلغە آبونہ دفترى آچيقدر.

«شورا» ژورنالى كىتاپتەنگان ياڭى پروگرامى بويىچە علمى، فىنى، ادبى، تارىخى، دىنى و اجتماعى مقالهلەر ابله طولى بولاچق، تعليم تربيە مسئلە سينه كوب اورن بېرلەچكەر. يىللىق باجاسى: ۵ صوم، يارطى يىللىق ۲ صوم ۶۰ تىن، اوچ آيلق ۱ صوم ۳۵ تىن. «وقت» ابله برگە آلوچيلرغە يىللىق ۴ صوم، يارطى يىللىق ۲ صوم.

اراره در:

«بورجان باشقردلى آراسنده» اسملى مقاله، اوتكان عدده تمام بولغان ايدى.

□ «ملاقدن كوگل صونو» خصوصنده بولغان سؤالنك جوابلرى بودىكابر آينده چىچاقق «شورا» لرغە سيارلق بولمادى. برمستاه ايكنى يلغە ايرلماسون ايچون مذكور جوابلر كىلەسى يل «شورا» لرغە باصلاحقد.

□ غواص افندىگە: دنيا هيچ كيم ايچون اوچماخ توگل. قسمت كه رضا بولو، كغفران نعمت قىلودن صاقلانو بنده لر نك بورچلر بىدر. «عقللى آدم، آز سوزدن كوب معنا آگلار».

□ ه. طاهرى افندىگە: رسول الله نك ولادت كېچە سنده بولغان واقعهلەر حقنده بازارغە وعده ايتكانل كىم تمام اونو تولغان ايكان. ايندى شول حقده كېلەچك عددلر نك برسندە يازساق كىرەك.

احمد مدحت افندى

توركيانك الوغ اديبلرندن و شهرتلى محررلرندن احمد مدحت افندى ترجمه جالى حقنده «احمد مدحت افندى» اسمنده بر اثر ترتيب قىلدى. مندرجهسى اوشبو نرسهلردن عبارتدر: رسمى ترجمه جالى. ولادتى. عائلهسى. وفاتى. جنازهسى. عمر سورووى. قياقتى. طبيعت و اخلاقى. غيرت و اجتهادى. احمد مدحت افندى تعريفنه كوره احمد مدحت افندى. تاليفلرى و اثرلرى. قلمينه اجمالى صورتده بر كوز صالحو. سورگونلگى و سلمايانه مدرسهسى. تورك ادبىيىتى و احمد مدحت. شعر و احمد مدحت افندى. سىوطى، احمد مدحت، طولستوى. روسيه مطبوعاتى و احمد مدحت. فكرلرندن بعض نمونهلر. مکتوبلرى. اتقادلر. احمد مدحت و روسيه مسلمانلرى. صوڭ كونى.

بو كتاب حاضرندە «وقت» مطبعه سنده باصلاحدر. تمام بولغاندن صوڭ حقى اعلان قىلنەچق.